

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Οικονομική Κρίση και η Αναδιάρθρωση του Τραπεζικού Συστήματος

Παπακωνσταντίνου Ιωάννα

A.M. 1203

Επιβλέπων καθηγητής: Κος Τσαγκαράκης Νικόλαος

Πειραιάς, 2023

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων : MBA» με τίτλο:

«Η Οικονομική Κρίση και η Αναδιάρθρωση του Τραπεζικού Συστήματος »

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή Ονοματεπώνυμο

Παπακωνσταντίνου Ιωάννα

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	5
1.1 ΈΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	5
1.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	6
1.3 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2008 : ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ (ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ)	12
2.1 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	12
2.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	18
2.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ	22
2.4 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΤΟΥ COVID-19	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	36
3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	36
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ	36
Η ΚΡΙΣΙΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2014	42
3.2 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΗΜΕΡΑ	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	53
4.1 ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΕΣ	53
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	53
ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΩΝ	57
ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΩΝ	61
ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	64
4.2 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ	72
4.3 Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	86
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	101
ΆΡΘΡΑ	103
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	105
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	105

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το τραπεζικό σύστημα μιας χώρας αποτελεί εάν όχι το σημαντικότερο, εκ των πλέον σημαντικότερων παραγόντων που εξασφαλίζουν τη σταθερότητα και την ανάπτυξη τόσο της οικονομίας, όσο και του συνόλου της κοινωνίας της (Παγώνη Σ., 2013). Μέσα από τη ρευστότητα με την οποία διοχετεύει την αγορά το τραπεζικό σύστημα, υποστηρίζεται η ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, προάγοντας παράλληλα και τη δημιουργία καινοτόμων, ιδιωτικών ως επί το πλείστον επιχειρηματικών ιδεών. Κατά συνέπεια, η διατήρηση ενός τραπεζικού συστήματος το οποίο διέπεται από υγεία, αποτελεί πρωταρχικό σκοπό και στόχο για κάθε σύγχρονη κοινωνία (Ζώης Α., Σαρακινός Ι., Μισερλής Π., 2013).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δυο δεκαετιών, η πλειονότητα των αναπτυσσόμενων αλλά και ανεπτυγμένων οικονομιών, αντιμετώπισαν κάποιας μορφής χρηματοπιστωτική κρίση (Κέντρο Ερευνών Προσδευτικής Πολιτικής, 2013). Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις διαταράσσουν την ομαλή λειτουργία του χρηματοοικονομικού συστήματος, με αρνητικές συνέπειες για την πραγματική οικονομία (Ζώης Α., Σαρακινός Ι., Μισερλής Π., 2013). Επιπλέον, έχουν ως επακόλουθο, όχι μόνο τη δαπάνη πόρων για την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και το σχεδιασμό μιας πολιτικής για την αναδιάρθρωση ολόκληρου του χρηματοοικονομικού συστήματος (Τράπεζα της Ελλάδος, 2012). Ένα τραπεζικό σύστημα το οποίο είναι αποδοτικό και διαθέτει ισχυρή κεφαλαιακή βάση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα και γενικότερα για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων από τις δυσμενείς εξελίξεις του οικονομικού περιβάλλοντος.

Έως το 2007 η Ευρωπαϊκή οικονομία σημείωνε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Στη συνέχεια όμως η παγκόσμια οικονομία αντιμετώπισε μία από τις σημαντικότερες κρίσεις των τελευταίων 50 ετών ανασύροντας στην επιφάνεια σημαντικές αδυναμίες στην οργάνωση και λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών. Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση επέδρασε σημαντικά στην υγεία του τραπεζικού συστήματος, απειλώντας τη βιωσιμότητα μεμονωμένων πιστωτικών ιδρυμάτων (Betz et al., 2013). Στην Ελλάδα, η μετάλλαξη της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης σε κρίση δημόσιου χρέους, συνέβαλλε στην αύξηση του πιστωτικού κινδύνου της χώρας και σε ορισμένες περιπτώσεις την οδήγησε κοντά στη χρεοκοπία. Για την αποφυγή της, από το 2010 έως το 2018 η χώρα μπήκε σε προγράμματα χρηματοοικονομικής στήριξης με σκοπό την εύρεση ρευστότητας και την κάλυψη των κρατικών υποχρεώσεων, τη δημοσιονομική εξυγίανση και τη στήριξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014).

Από το 2010 και έπειτα επικράτησαν ακραίες συνθήκες τόσο στην ελληνική οικονομία όσο και στο τραπεζικό σύστημα. Τα βασικά προβλήματα με τα οποία ήρθαν αντιμέτωπες οι τράπεζες ήταν η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η αδυναμία άντλησης ρευστότητας από τις αγορές, η ραγδαία μείωση των καταθέσεων, η σημαντική μείωση της κεφαλαιακής επάρκειας και η επίπτωση της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014). Η σημαντική μείωση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών κατέστησε επιβεβλημένη την ανακεφαλαιοποίησή τους και την εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού συστήματος ώστε να διατηρηθεί η σταθερότητά του και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη του κόσμου σε αυτό. Απώτερος σκοπός της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών ήταν η διασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας τους, η σταδιακή ανάκτηση καταθέσεων, η δημιουργία ρευστότητας

και η στήριξη της ελληνικής οικονομίας και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (Vousinas, 2015).

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση των γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης 2008-2015 στην Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως. Στα επόμενα κεφάλαια παρατίθενται απόψεις και αποσπάσματα ερευνών, που αποτυπώθηκαν από διάφορους επιστήμονες και μελετητές, και αφορούν στους παράγοντες που οδήγησαν στο ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, στις συνέπειες που προκλήθηκαν στην οικονομία και στον τραπεζικό κλάδο παγκοσμίως. Στη συνέχεια παρουσιάζονται στοιχεία αναφορικά με τη μετάδοση της κρίσης στην Ελληνική οικονομία και στο τραπεζικό σύστημα της χώρας καθώς και τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν για τη διάσωση αυτών. Στα πλαίσια της αναμόρφωσης του Ελληνικού Τραπεζικού συστήματος, γίνεται αναλυτική αναφορά στις συγχωνεύσεις και εξαγορές που πραγματοποιήθηκαν, στις ανακεφαλαιοποιήσεις των Ελληνικών Τραπεζών καθώς και στους λοιπούς τρόπους ενίσχυσης και χρηματοδότησης αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναφερθούμε στη χρηματοοικονομική κρίση που έκανε την εμφάνισή της το 2008 αρχικά από την Αμερική και άρχισε να εξαπλώνεται σε όλο τον κόσμο. Παρατίθενται απόψεις αναφορικά με την έννοια της οικονομικής κρίσης, τα στάδια αυτής, τα χαρακτηριστικά της καθώς και τα αίτια που οδήγησαν σε αυτή. Επίσης, θα αναφερθούμε στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα που καταγράφηκαν από πλήθος μελετητών και ερευνητών ανά τον κόσμο.

1.1 ΈΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Υπάρχει ποικιλία ορισμών για την έννοια της οικονομικής κρίσης. Σε γενικές γραμμές η οικονομική κρίση αφορά σε ένα φαινόμενο, παγκοσμίου χαρακτήρα, κατά τη διάρκεια του οποίου η οικονομία χαρακτηρίζεται από μια συνεχή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Ο όρος της οικονομικής δραστηριότητας αφορά στα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως για παράδειγμα το ΑΕΠ, η απασχόληση, οι επενδύσεις, οι τιμές, η αποταμίευση, η εργασία κλπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες καθορίζουν τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

Η οικονομική κρίση αποτελεί μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων ενός οικονομικού κύκλου και ειδικότερα τη φάση της καθόδου κατά την οποία η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε ύφεση. Οι οικονομικές διακυμάνσεις αφορούν με τη σειρά τους σε συνεχείς και διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Κατόπιν στατιστικών παρατηρήσεων διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από επτά (7) έως έντεκα (11) έτη (European Commission, 2009)

Ο Coombs (2007), όρισε την κρίση ως μια απειλή για τις υπάρχουσες διαδικασίες, η οποία είναι πιθανό να φέρει αρνητικές επιπτώσεις αν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα. Στη διαχείριση κρίσεων η απειλή είναι η ενδεχόμενη ζημία που μπορεί να προκληθεί σε μία επιχείρηση. Μία κρίση μπορεί να επιφέρει τρεις απειλές οι οποίες αλληλοσχετίζονται: 1. Δημόσια ασφάλεια, 2. Οικονομικές απώλειες, 3 απώλεια φήμης.

Σύμφωνα με τον Πανηγυράκη (2001), η οικονομική κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να προσλάβει διαβαθμίσεις αντικανονικότητας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση μη ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων και την κατάσταση του χάους και του πανικού.

Διαχρονικά, πλήθος ερευνητών και οικονομολόγων έχουν διενεργήσει μελέτες και έρευνες σχετικά με τις αιτίες που οδήγησαν στη δημιουργία των οικονομικών κρίσεων, προσπαθώντας παράλληλα να διατυπώσουν προτάσεις για τους τρόπους με τους οποίους θα

μπορούσαν να αντιμετωπιστούν ή ακόμα και να αποφευχθούν (Μητσόπουλος Μ., Πελαγίδης Θ., 2012). Ωστόσο, όλες αυτές οι μελέτες δεν έχουν καταλήξει σε κάποιο οριστικό και ενιαίο αποτέλεσμα προς όφελος των οικονομιών και των κοινωνιών. Το συμπέρασμα στο οποίο διαφαίνεται να καταλήγουν είναι ότι μόνο κατόπιν μελέτης της ιστορίας θα μπορούσε να προκύψει μια κοινή προσέγγιση σχετικά με τα αίτια που οδηγούν στην οικονομική κρίση καθώς και για τις μεθόδους που πρέπει να ακολουθηθούν προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά.

Μια κρίση συνήθως αποτελείται από τα εξής τέσσερα στάδια:

- Στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή αλλιώς στάδιο πρόδρομων συμπτωμάτων
- Στάδιο εκδήλωσης της κρίσης
- Στάδιο των επιπτώσεων
- Στάδιο επίλυσης-ομαλοποίησης

Η οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας άλλοτε αυξάνεται γρήγορα, άλλοτε αργά και άλλοτε μειώνεται. Η μεταβολή στο μέγεθος μιας οικονομίας χαρακτηρίζεται ως οικονομική διακύμανση ή οικονομικός κύκλος. Παρόλο που οι οικονομικοί κύκλοι επαναλαμβάνονται, παρουσιάζουν διαφοροποίηση όσον αφορά την ένταση και τη διάρκειά τους. Οι δύο κύριες φάσεις από τις οποίες διέρχεται μια οικονομία στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου είναι η φάση της ανόδου ή αλλιώς άνθησης και η φάση της καθόδου ή αλλιώς ύφεσης. Η μετάβαση από την άνοδο στην κάθοδο δεν γίνεται αμέσως ή απότομα, αλλά απαιτεί χρόνο. Αντίστοιχα, η μετάβαση από την κάθοδο στην άνοδο περνά από τη φάση της ύφεσης. Όταν η οικονομία βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της ανοδικής της πορείας, δηλαδή στην κορυφή του κύκλου, είναι περισσότερο ευάλωτη στους παράγοντες που δύναται να ανακάμψουν την ανοδική πορεία της με αποτέλεσμα η οικονομία να εισέλθει στη φάση της καθόδου (Σφακιανάκης 1998).

1.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οι κρίσεις ξεσπούν όταν το μακροοικονομικό περιβάλλον εμφανίζει αδυναμίες και ειδικότερα όταν η ανάπτυξη είναι χαμηλή και ο πληθωρισμός υψηλός. Σημειώνεται δε ότι παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από χώρα σε χώρα ανάλογα με το εισόδημα του εκάστοτε πληθυσμού (Demirguc-Kunt και Detragiache, 1998).

Οι Reinhart και Rogoff (2008), υποστηρίζουν ότι περίπου τρία χρόνια μετά από μία οικονομική κρίση, το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης παρουσιάζει αύξηση περίπου κατά 86%. Με αυτόν τον τρόπο, η φορολογική επιβάρυνση της τραπεζικής κρίσης εκτείνεται πέρα από το κόστος διασώσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων. Κάθε κρίση, ανεξάρτητα από τη μορφή της, επηρεάζεται από διαφορετικούς παράγοντες και εκδηλώνεται σε διαφορετική ένταση και έκταση.

Τα κύρια χαρακτηριστικά μιας κρίσης, μεταξύ άλλων είναι τα κάτωθι:

- Κλιμακούμενη ένταση. Δεν εκδηλώνεται εξαρχής με τη μεγαλύτερη έντασή της αλλά κλιμακώνεται σταδιακά.

- Προκαλεί έντονο αίσθημα ανασφάλειας, αβεβαιότητας και κινδύνου στα εμπλεκόμενα μέρη (κοινωνία και οικονομία), με αποτέλεσμα να διαταράσσει τους ρυθμούς της κοινωνίας
- Διακινδυνεύει την εικόνα της χώρας προς τις υπόλοιπες χώρες καθώς η αποσταθεροποίηση μιας αγοράς δεν είναι ελκυστική προς τους δυνητικούς επενδυτές.
- Μεταβάλλει τις συνθήκες της αγοράς με αποτέλεσμα τη δυσλειτουργία της εύρυθμης δραστηριότητας της οικονομίας της χώρας

Οι κρίσεις των τελευταίων ετών συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Οι Friedman και Schwartz (1963) ήταν οι πρώτοι που συνέδεσαν την χρηματοπιστωτική κρίση με τον τραπεζικό πανικό. Συνήθως οι μικροεπενδυτές είναι εκείνοι που πλήττονται περισσότερο, καθώς η πλειοψηφία των χαρτοφυλακίων είναι απαξιωμένα, αποτελούνται από μετοχές μικρής αποτίμησης ή βρίσκονται χρεωμένοι επειδή χρηματοδότησαν τις χρηματιστηριακές αγορές μέσω δανεισμού.

Παράδειγμα αποτέλεσε η Αμερική, όπου η κρίση που ξέσπασε στην αγορά ακινήτων το 2007 έπληξε τις τράπεζες και τα κερδοσκοπικά αντισταθμιστικά κεφάλαια (hedge funds), τα οποία αγόρασαν τα χρέη των στεγαστικών δανείων που είχαν χορηγήσει οι τράπεζες. Όσοι καταναλωτές είχαν μεσαίο εισόδημα παρουσίασαν αδυναμία στην αποπληρωμή των στεγαστικών τους δανείων χάνοντας παράλληλα τις αποταμιεύσεις τους λόγω κατασχέσεων. Η έκταση της ζημιάς που κλήθηκε η κάθε τράπεζα να απορροφήσει είναι μεγάλη και μέχρι σήμερα δεν έχει εκτιμηθεί πλήρως.

Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη κρίση επηρέασε το σύνολο των τραπεζών της χώρας, χαρακτηρίζεται ως συστημική με κίνδυνο κατάρρευσης του τραπεζικού συστήματος λόγω του πανικού που δημιουργήθηκε, συστηματική άσκηση νομισματικής πολιτικής από τις Κεντρικές Τράπεζες με στόχο τη διάσωση του τραπεζικού συστήματος και με έντονη την παρέμβαση του κρατικού μηχανισμού με αύξηση της φορολογίας και μείωσης του εισοδήματος.

Η χρηματοοικονομική κρίση δεν μπορεί να αποδοθεί σε μία και μόνο αιτία. Προήλθε από συνδυασμό παραγόντων, πολλοί από τους οποίους επηρέαζαν και επέτειναν τη δυναμική των υπολοίπων. Οι περισσότερες κρίσεις οφείλονται στην ανεπαρκή διαχείριση κινδύνων. Ωστόσο, οι παράγοντες που οδηγούν στη χρηματοοικονομική κρίση είναι πολλαπλοί και διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, τους μακροοικονομικούς και τους χρηματοοικονομικούς παράγοντες.

Σύμφωνα με τη μελέτη με τίτλο «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική» του Γκίκα Χαρδούβελη (2011), οι παράγοντες που συντέλεσαν στο ξέσπασμα της κρίσης διακρίνονται σε μακροοικονομικούς και σε χρηματοοικονομικούς.

Στους μακροοικονομικούς παράγοντες εντάσσονται οι κάτωθι:

- Η ανισορροπία ανάμεσα στις χώρες του πλανήτη όσον αφορά τον διαφορετικό βαθμό αποταμίευσης και επένδυσης που εκδηλώθηκε με υψηλά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ και υψηλά πλεονάσματα των χωρών της Ασίας, ιδιαίτερα της Κίνας. Οι ανισορροπίες οδήγησαν σε μεταφορά κεφαλαίων από την Ασία προς τις ΗΠΑ, δηλαδή σε φτηνό χρήμα, μεγάλη ρευστότητα και χαμηλά πραγματικά επιτόκια στις ΗΠΑ (Obstfeld and Rogoff, 2009, Caballero and Krishnamurthy, 2009). Τα χαμηλά πραγματικά επιτόκια έδωσαν ώθηση στις ήδη υπάρχουσες ανισορροπίες του χρηματοοικονομικού τομέα.

- Η φούσκα των τιμών των ακινήτων στις ΗΠΑ. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι τιμές των ακινήτων ξεκίνησαν μια ανοδική πορεία η οποία, αν και προβληματίσε πολλούς αναλυτές, αφέθηκε ελεύθερη να εξαπλωθεί (Χαρδούβελης, 2009). Η άνοδος των τιμών των κατοικιών σταμάτησε στα μέσα του 2006, και έκτοτε οι τιμές άρχισαν να πέφτουν. Η πτώση των τιμών των κατοικιών οδήγησε σε καθυστερήσεις των δόσεων των νοικοκυριών προς τις τράπεζες. Ορισμένα νοικοκυριά άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι η αξία του σπιτιού που πρόσφατα αγόρασαν έπεσε κάτω από την αξία του δανείου τους και ότι τους συνέφερε απλώς να παραδώσουν τα κλειδιά στην τράπεζα και να φύγουν από το σπίτι. Η χρεοκοπία των νοικοκυριών οδήγησε και σε μειωμένες εισροές στα ταμεία των τιτλοποιημένων δανείων.
- Η πολιτικοοικονομική ιδεολογία που επικρατούσε στις ΗΠΑ και στις υπόλοιπες αναπτυγμένες χώρες, σύμφωνα με την οποία οι αγορές είναι αποτελεσματικές και οι πολίτες ορθολογικοί στην οικονομική συμπεριφορά τους. Σημειώνεται δε ότι η υπόθεση της αποτελεσματικής αγοράς είχε καταλήξει να αποτελεί δόγμα, το οποίο σε συνδυασμό με τα χαμηλά επιτόκια την εποχή εκείνη οδήγησε σε ακραίες συμπεριφορές. Τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα οδηγήθηκαν σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις, χωρίς να τιμολογούν σωστά τον κίνδυνο.
- Οι εποπτικές αρχές, και αυτές, φαίνεται να είχαν πλήρως ενστερνιστεί την υπόθεση της αποτελεσματικής αγοράς. Συνέπεια αυτού ήταν η απορρύθμιση, δηλαδή η κατάργηση πολλών από τους περιορισμούς στη δράση του χρηματοπιστωτικού τομέα που είχαν επιβληθεί από την εμπειρία της κρίσης στη δεκαετία του '30. Υπάρχουν, όμως και διαφορετικές –αιρετικές– απόψεις για αυτό το θέμα. Ο Calomiris (2011) στο άρθρο του υπερασπίζεται τις αγορές και τη χρησιμότητα της απορρύθμισης ή αποκατασκευαστικής, επιρρίπτοντας τις ευθύνες στις κρατικές παρεμβάσεις.

Στους χρηματοοικονομικούς παράγοντες που προξένησαν την κρίση, καταλυτικό ρόλο έπαιξαν οι ακόλουθοι:

- Η ραγδαία αύξηση των δανείων μειωμένης εξασφάλισης (subprime) χωρίς να επιδεικνύεται η ανάλογη τραπεζική εγκράτεια και ο έλεγχος για τον πιστωτικό κίνδυνο, που συνέβαλαν στην αύξηση των τιμών των κατοικιών. Ο Rajan (2010), στο πρόσφατο βιβλίο του, θεωρεί ότι η άκρατη αύξηση του τραπεζικού δανεισμού ενθαρρύνθηκε από τους πολιτικούς στις ΗΠΑ, ως αντίδοτο στη διευρυνόμενη ανισοκατανομή του εισοδήματος και στην οικονομική στασιμότητα και αποδυνάμωση της μεσαίας τάξης.
- Οι νέες μορφές τιτλοποιήσεων, με πολύπλοκους δομημένους τίτλους που είχαν διαφορετικές ονομασίες και εκφάνσεις, όπως τα Collateralized Debt Obligations (CDO). Τους τίτλους αυτούς λίγοι καταλάβαιναν σε βάθος και μπορούσαν να τους τιμολογήσουν σωστά, ενώ οι αξιολογικοί οίκοι τους παρείχαν υψηλές βαθμολογήσεις. Ιδιαίτερα οι επενδυτικές τράπεζες, αυτές που δημιουργούσαν τις τιτλοποιήσεις ή αυτές που υπήρξαν σημαντικές μεσάζουσες στην πρωτογενή αγορά τους, ήταν εκείνες που κυρίως διακρατούσαν το «equity tranche» των τιτλοποιήσεων, δηλαδή το κομμάτι με το μεγαλύτερο ρίσκο απωλειών αλλά και την υψηλότερη αναμενόμενη απόδοση.
- Η ενδογενής γένεση ρίσκων από το συνδυασμό των επιμέρους αρνητικών παραγόντων. Η πολλαπλασιαστική εκρηκτική δυναμική που δημιουργείται σε εποχές κρίσης δημιουργεί τα δικά της επιπλέον ρίσκα. Άλλωστε, ο συστημικός κίνδυνος που εμφανίστηκε στην κρίση ανέδειξε ότι η προηγούμενη επιμονή των εποπτικών αρχών στον περιορισμό του κινδύνου ανά τράπεζα ή χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή ανά χρηματοοικονομικό προϊόν είναι ανεπαρκής.

- Η νέα κερδοσκοπική κουλτούρα στον τραπεζικό τομέα με βάση τη γένεση προσόδων. Οι αμοιβές των στελεχών σε όλες τις βαθμίδες συνδέονταν με τα βραχυχρόνια έσοδα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο αναλαμβανόμενος κίνδυνος, ούτε οι μακροχρόνιες επιδόσεις. Αυτή η πρακτική ήταν στενά συνδεδεμένη με την επικράτηση της αντίληψης περί αποτελεσματικότητας της αγοράς και ορθολογικών προσδοκιών (Cai, Cherny and Milbourn, 2010).
- Οι αξιολογικοί οίκοι, οι οποίοι κατηγορήθηκαν για ανεπάρκεια ή/ και για μεροληψία που πιθανόν να πήγαζε από το γεγονός ότι οι εκδότες των τίτλων ήταν αυτοί που πλήρωναν για την αξιολόγηση. Οι οίκοι αυτοί άργησαν να καταλάβουν ή να ενστερνιστούν το μέγεθος του προβλήματος, προφανώς επηρεαζόμενοι από την κερδοφορία που έφεραν οι αξιολογήσεις των τιτλοποιήσεων. Μετά την κρίση, οι εποπτικές αρχές επανεξετάζουν το καθεστώς λειτουργίας τους (SEC, 2008). Δεν συμφωνεί με την κριτική που γίνεται στους αξιολογικούς οίκους ο Calomiris (2011), αλλά πολλοί ειδικοί του χώρου, που γνωρίζουν τις πρακτικές των οίκων αξιολόγησης, τους ενοχοποιούν (Fons, 2008).
- Η υψηλή μόχλευση, που σημαίνει λιγιστά ίδια κεφάλαια και υψηλός δανεισμός σε σχέση με το ενεργητικό ενός χρηματοοικονομικού ιδρύματος (Adrian and Shin, 2009, Crotty 2009). Την άποψη αυτή συμμερίζεται και η Ξαφά (2011) στο άρθρο της σε αυτό τον τόμο. Μάλιστα, ο δανεισμός που χρηματοδοτούσε τις επενδύσεις την εποχή εκείνη ήταν κυρίως βραχυχρόνιος. Έτσι, όταν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων στα οποία είχαν επενδύσει οι επενδυτικές τράπεζες άρχισαν να πέφτουν και οι αγορές αντιλήφθηκαν την κεφαλαιακή απώλεια των δανεισμένων επενδυτικών τραπεζών, τότε δυσκόλεψαν ή και αρνήθηκαν την ανανέωση της βραχυχρόνιας χρηματοδότησης, αναγκάζοντας έτσι τις επενδυτικές τράπεζες να προβαίνουν σε περαιτέρω πωλήσεις άλλων υγιών περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες με τη σειρά τους πίεζαν τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων ακόμη περισσότερο προς τα κάτω. Η απομόχλευση, δηλαδή η άρνηση στην ουσία νέου δανεισμού στα χρηματοοικονομικά ιδρύματα που επένδυναν για ίδιο λογαριασμό με δανεικά κεφάλαια, έπαιξε τον κυριότερο ρόλο στην επέκταση της κρίσης πέραν του στενού χώρου των δανείων subprime σε όλες τις χρηματοοικονομικές δραστηριότητες. Η απομόχλευση οδήγησε στη συνέχεια και στο πέρασμα της χρηματοοικονομικής κρίσης στην πραγματική οικονομία.

1.3 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως ήταν φυσικό, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 κατέφτασε και στην Ελλάδα και δεν περιορίστηκε μόνο στην οικονομία, αλλά επεκτάθηκε και στην ελληνική κοινωνία γενικότερα. Οι Μιχαηλίδης, Παπαγεωργίου και Βουλδής στο βιβλίο τους «Business cycles and economic crisis in Greece (1960–2011): A long run equilibrium analysis in the Eurozone, "Economic Modelling, Elsevier, vol. 31», αναφέρουν ότι η αιτία της ελληνικής κρίσης προήλθε από την κρίση στον κλάδο των ακινήτων στην Αμερική, η οποία με τη σειρά της προκάλεσε πτώση στις προσδοκίες των καταναλωτών και των επενδυτών με αποτέλεσμα τη μείωση των ρυθμών ανάπτυξης και κατ' επέκταση τη δημιουργία αστάθειας και ύφεσης.

Ωστόσο, τα διαρθρωτικά προβλήματα και οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν αποτελούν τις σημαντικότερες αιτίες της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Οι κλάδοι που επλήγησαν πρώτοι ήταν οι βασικότεροι πυλώνες της ελληνικής οικονομίας ήτοι ο τουρισμός, η ναυτιλία και η ανοικτόδομηση. Επιπλέον, οι τράπεζες είναι πλέον εκτεθειμένες στη διεθνή κρίση λόγω της ανάληψης υψηλών κινδύνων.

Οι παράγοντες λοιπόν που συντέλεσαν στην ελληνική κρίση ήταν η αύξηση των επιτοκίων, η μείωση των τιμών των μετοχών, η αύξηση της αβεβαιότητας καθώς και η πτώση του επιπέδου των τιμών των επιχειρήσεων. Επίσης, στην ελληνική οικονομική κρίση συνέβαλαν και τα δομικά της προβλήματα τα οποία επέφεραν συνεχή δημοσιονομικά ελλείματα, μείωση των αποταμιεύσεων των ιδιωτών και των επιχειρήσεων, υψηλά ποσοστά ανεργίας καθώς και χαμηλό ποσοστό νέων επενδύσεων.

Στον αντίποδα, οι μειωμένες εξαγωγές, ο μεγάλος και μη αποτελεσματικός δημόσιος τομέας, το μη βιώσιμο ασφαλιστικό σύστημα, το μη βιώσιμο ασφαλιστικό σύστημα, το δυσμενές επιχειρηματικό περιβάλλον καθώς και ο ανεκμετάλλετος τουριστικός κλάδος της χώρας επιβάρυναν ακόμη περισσότερο τις επιπτώσεις της ελληνικής κρίσης στην οικονομία και την κοινωνία γενικότερα.

Η οικονομική κρίση που εκτυλίχθηκε έκτοτε οδήγησε σε σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους σε πολλές προηγμένες οικονομίες (Georgios P. Couretas, Prodromos Vlamis, 2010). Οι συνέπειες αυτών των πολιτικών δεν άργησαν να φτάσουν και στην Ελλάδα. Τη δεκαετία του 2000 και κυρίως μετά την υιοθέτηση του ευρώ το 2001, ενώ η Ελλάδα είχε άφθονη πρόσβαση σε φθηνά κεφάλαια, λόγω της αύξησης της εμπιστοσύνης των επενδυτών, οι εισροές κεφαλαίων δεν χρησιμοποιήθηκαν για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, με απώτερο στόχο τον περιορισμό του δημοσίου χρέους (Rebecca M. Nelson, Paul Belkin, Derek E, 2011).

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης ξεκίνησαν να παρουσιάζονται από το 2008 όπου παρατηρήθηκε υποχώρηση των επενδύσεων, γεγονός που προκάλεσε τη συρρίκνωση των εισοδημάτων αλλά και την αναβολή της υλοποίησης των ιδιωτικών επενδυτικών σχεδίων ενόψει της μείωσης της ζήτησης που χαρακτηρίζει την οικονομική κρίση. Επίσης, οι ελληνικές επιχειρήσεις αντιμετώπιζαν δυσκολία στο να δανειστούν κεφάλαια. Κατά την πρώτη περίοδο της κρίσης, μέχρι τα μέσα του 2009, οι κυβερνήσεις των εκάστοτε χωρών παρείχαν χρηματοδότηση στο χρηματοπιστωτικό τους σύστημα προκειμένου να διασωθεί, γεγονός το οποίο οδήγησε στην περαιτέρω αύξηση του δημοσιονομικού ελλείματος και του δημόσιου χρέους.

Από τα τέλη του 2009 η κρίση στην Ελλάδα επηρέασε σε αρκετά μεγάλο βαθμό τις νομισματικές και πιστωτικές εξελίξεις, τις αγορές κεφαλαίων καθώς και το τραπεζικό σύστημα. Οι καταθέσεις παρουσίασαν σημαντική συρρίκνωση και οι χορηγήσεις τραπεζικών χρηματοδοτήσεων περιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό. Αντίθετα, τα τραπεζικά επιτόκια όπως και οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων αυξήθηκαν ραγδαία ενώ οι τιμές των μετοχών έπεσαν κατακόρυφα. Κατόπιν αυτού, οι Τράπεζες αποκόπηκαν από τις διεθνείς αγορές χρήματος και ομολόγων, παρουσίασαν ζημιές και αναγκάστηκαν να δεσμεύσουν κεφάλαια για προβλέψεις λόγω της αύξησης των προβληματικών στοιχείων ενεργητικού.

Επιπρόσθετα, η επέκταση της κρίσης στην Ελλάδα δημιούργησε σημαντικά προβλήματα στην πιστοληπτική ικανότητα της χώρας καθώς και στις αξιολογήσεις της από τους διεθνείς οίκους, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δυνατότητα της της κυβέρνησης να

δανειστεί από τις διεθνείς αγορές. Έτσι η Ελλάδα έπρεπε πλέον να στραφεί σε άλλες λύσεις χρηματοδότησης όπως η Ε.Ε, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ή από οποιαδήποτε άλλη χώρα.

Οι συνέπειες της κρίσης δεν περιορίστηκαν μόνο στον δημοσιονομικό τομέα της χώρας αλλά έπληξαν σε μεγάλο βαθμό και την ευρύτερη κοινωνία. Σύμφωνα με τον Διονύση Μπαλούρδο (2011), οι πλέον προφανείς συνέπειες εντοπίζονται στους τομείς της απασχόλησης και της παιδείας, ενώ σε βάθος χρόνου, μέσω ποικίλων διαδρόμων θα επηρεαστούν και οι ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, στις οποίες θα προστεθούν και νέες κοινωνικές ομάδες, εάν λάβουμε υπόψιν την ένταση και τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης.

Σύμφωνα με τον Μάνο Ματσαγγάνη (2011) ένα από τα κύρια αποτελέσματα της κρίσης στην αγορά εργασίας, υπήρξε η αύξηση του ειδικού βάρους των νοικοκυριών, με αρχηγό άνεργο στον πληθυσμό. Ταυτόχρονα η κρίση αυξάνει το ήδη τρομακτικό υψηλό ποσοστό φτώχειας των νοικοκυριών αυτών από 51% το 2009 σε 60% το 2010. Το Β' Τρίμηνο του 2014 το ποσοστό ανεργίας στη χώρα μας ήταν 26,6% έναντι 27,8% του προηγούμενου τριμήνου και 27,3% του αντίστοιχου τριμήνου του 2013. Ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 1.280.101 ενώ πλήττει και σε αυτήν την περίπτωση τους αρχηγούς των νοικοκυριών.

Η ανεργία των νέων 15-24 ετών ανήλθε στο 52%, ενώ πολλά νοικοκυριά είναι χωρίς κανέναν εργαζόμενο αλλά και χωρίς πόρους. Παράλληλα υπήρξε δραματική μείωση των αποδοχών, ενώ ο κατώτατος μισθός βρίσκεται κάτω από το επίπεδο του 2000. Ακόμα σημειώνεται ότι, το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται στα όρια της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε το 2013 σε 35,7% από 28,1% το 2008, ενώ η σοβαρή στέρηση βασικών αγαθών αυξήθηκε στη χώρα από το 11,2% σε 20,3% το 2013.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Eurostat το 2014 η Ελλάδα βρίσκεται στη χειρότερη θέση στην Ε.Ε. όσον αφορά τον κίνδυνο φτώχειας ενώ συγκαταλέγεται στην ομάδα των χωρών με τη μεγαλύτερη φτώχεια (23,1%) και κατέχει την τέταρτη χειρότερη θέση ως προς τον δείκτη χάσματος της φτώχειας μετά την Ισπανία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία.

Τέλος, στον τομέα της υγείας σημειώθηκαν σημαντικές περικοπές από την κυβέρνηση με στόχο τη μείωση των εξόδων του κλάδου, με αποτέλεσμα σοβαρές ελλείψεις στα νοσοκομεία σε φάρμακα και σε προσωπικό. Συμπερασματικά λοιπόν, η κρίση έπληξε περισσότερο τα μεσαία και κατώτερα κοινωνικά στρώματα με άμεσα αποτελέσματα στη μείωση των μισθών και των συντάξεων, την απώλεια εργασίας σε πολλές περιπτώσεις καθώς και σε περικοπές δαπανών στους τομείς της υγείας και της παιδείας.

Κεφάλαιο 2

Η οικονομική κρίση του 2008 : Τα αίτιά της και οι επιπτώσεις της στις οικονομίες των χωρών καθώς και στο τραπεζικό σύστημα παγκοσμίως

(Βιβλιογραφική ανασκόπηση)

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η εκτενέστερη καταγραφή των αιτιών και των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία και το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα. Αποτελεί μία βιβλιογραφική ανασκόπηση των απόψεων που καταγράφηκαν αναφορικά με το τι προκάλεσε την οικονομική κρίση στην Ελλάδα και πώς αυτή μεταδόθηκε στο τραπεζικό σύστημα της χώρας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι συνέπειες της κρίσης στην Ελληνική οικονομία καθώς και στο Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα. Επίσης, γίνεται αναφορά στην πρόσφατη υγειονομική κρίση που προκλήθηκε λόγω της νόσου Covid-19 και πώς αυτή επηρέασε την οικονομία και το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας.

2.1 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Στην ενότητα αυτή θα εξεταστούν τα βασικότερα από τα αίτια που οδήγησαν στην κρίση που ξέσπασε το 2007 στις ΗΠΑ και στη συνέχεια εξαπλώθηκε στην παγκόσμια οικονομία.

Σύμφωνα με τον Louis Pauly (2009) οι ρίζες της κρίσης εντοπίζονται στην απροθυμία των εθνικών κυβερνήσεων να συμμετάσχουν σε διασυννοριακό συντονισμό πολιτικής μετά την κατάρρευση του αρχικού συστήματος του Bretton Woods στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Παρ' όλη τη συζήτηση για μακροοικονομικές ανισορροπίες σε διεθνείς οργανισμούς και φόρουμ τα τελευταία χρόνια, οι Ηνωμένες Πολιτείες αποδείχθηκαν απρόθυμες να μειώσουν την κατανάλωση και να αυξήσουν τις αποταμιεύσεις, ενώ τα αντισταθμιστικά μέτρα ήταν εξίσου δυσάρεστα για την Κίνα, την Ιαπωνία και άλλους μεγάλους εξαγωγείς. Το αυξανόμενο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στις Ηνωμένες Πολιτείες συνοδεύτηκε από τεράστιες εισροές κεφαλαίων, κυρίως από Ασιάτες επενδυτές και παραγωγούς ενέργειας που επιθυμούσαν να κρατήσουν περιουσιακά στοιχεία σε δολάρια ΗΠΑ.

Ο Iain Begg (2009) προτείνει ότι οι ρυθμιστικές αποτυχίες ήταν μεταξύ των βασικών αιτιών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Αυτή η αποτυχία, υποστηρίζει, δεν

περιοριζόταν μόνο στον σκιώδη τραπεζικό τομέα, αλλά περιλάμβανε τα κύρια και συμβατικά ρυθμιζόμενα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία άφησαν τους εαυτούς τους υποκεφαλαιοποιημένους στην αναζήτησή τους για πιο κερδοφόρες αλλά ολοένα και πιο επικίνδυνες στρατηγικές συναλλαγών. Οι τραπεζικές πρακτικές μπορεί να έχουν προσθέσει σε αυτό το πρόβλημα, προτείνει ο Begg, επιτρέποντας την απονομή μπόνους χωρίς έκθεση σε κίνδυνο ή προτού μετρηθεί η πραγματική αξία των καθαρών αγορών ή πωλήσεων.

Η πιο συνηθισμένη αφήγηση για τα αίτια της κρίσης του 2008, σύμφωνα με τους Γιάννη Βαρουφάκη, Τάσο Πατώκο, Λευτέρη Τσερκέζη και Χρήστο Κουτσοπέτρο (2011), επικεντρώνεται στην αγορά κατοικιών στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην αδυναμία πολλών δανειστών να αποπληρώσουν τα δάνειά τους. Η θέση της Ερευνητικής Μονάδας Οικονομικής Κρίσης σχετικά με τα αίτια της κρίσης, σε αντίθεση με τις ευρέως γνωστές διαδεδομένες πεποιθήσεις συνοψίζεται στο ότι η κρίση του 2008 δεν ήταν μια κρίση της οποίας τα βαθύτερα αίτια μπορούν να εντοπιστούν στις τράπεζες και στον χρηματοπιστωτικό τομέα, δεν οφείλεται σε μια ξαφνική έλλειψη ρευστότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος που διορθώνεται με την παροχή άπλετης ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες, δεν θα είχε αποσοβηθεί αν οι εποπτικές αρχές των οποίων καθήκον ήταν ο έλεγχος του τραπεζικού συστήματος έκαναν τη δουλειά τους, δεν οφείλεται στα λάθη οικονομικής πολιτικής των κυβερνήσεων της περιόδου 1998-2007, π.χ. υπερβολικά χαμηλά επιτόκια και σίγουρα δεν είναι περαστική.

Ωστόσο, στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν τα βαθύτερα αίτια της κρίσης καταλήγουν ότι όσα συνέβησαν στον κλάδο των ακινήτων και στον χρηματοπιστωτικό τομέα συνδέονται μεν άρρηκτα με την κρίση του 2008, αλλά δεν είναι τόσο τα αίτια της, όπως ευρέως πιστεύεται, όσο τα συμπτώματα αυτής. Αν θέλει κανείς να εξερευνήσει τα βαθύτερα αίτια της Κρίσης, θα πρέπει να πάει πιο πίσω και να εντοπίσει την αφετηρία στις αρχές της δεκαετίας του 1970, στην κατάργηση του Bretton Woods και στην παγκόσμια κυριαρχία αυτού που ονομάστηκε «Παγκόσμιος Μινώταυρος». Με λίγα λόγια, ο «Παγκόσμιος Μινώταυρος» ήταν ένας μηχανισμός ανακύκλωσης πλεονασμάτων, σύμφωνα με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες αύξαναν όλο και περισσότερο το διπλό τους έλλειμμα απορροφώντας με αυτόν τον τρόπο τα εμπορικά πλεονάσματα της Ευρώπης και της Ασίας, δημιουργώντας έτσι την απαραίτητη ζήτηση για τα γερμανικά, ιαπωνικά και κινεζικά προϊόντα. Όμως, η Wall Street παρήγε τόσο πολύ τοξικό χρήμα που ο μηχανισμός του «Παγκόσμιου Μινώταυρου» κατέρρευσε. Από το Κραχ του 2008, και χωρίς αυτόν το μηχανισμό να ανακυκλώνει τα πλεονάσματα της υφελίου, η διεθνής οικονομία καρκινοβατεί και πηγαίνει από τη μία κρίση στην άλλη.

Επιπρόσθετα, η παγκοσμιοποίηση των οικονομιών και των αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η διεθνοποίηση των οικονομικών και των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων τις τελευταίες δύο δεκαετίες δεν συνοδεύθηκαν από την αντίστοιχη απαιτούμενη παράλληλη αναβάθμιση, διεθνοποίηση και τον κατάλληλο συντονισμό των μακροοικονομικών πολιτικών, της εποπτείας και του ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού χώρου. Παράλληλα, υποβαθμίστηκε η σημασία δυναμικών και πολύπλοκων φαινομένων, που βρίσκονταν σε πλήρη εξέλιξη στο

χρηματοπιστωτικό χώρο. Κυρίως δεν έγιναν αντιληπτοί από τις αρχές, οι συστημικοί κίνδυνοι, που προέκυπταν από την αλόγιστη, υπερτροφική ανάπτυξη του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού χώρου, με αποτέλεσμα οι σημαντικές ζημιές του κλάδου, που προέκυψαν, να επιβαρύνουν, τελικά, τους φορολογούμενους πολίτες για τις επόμενες δεκαετίες (*Eurobank research, Δεκέμβριος 2009*).

Ωστόσο, σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας Καθημερινή, οι βασικότερες αιτίες της δημιουργίας μια τέτοιας κρίσης παγκοσμίως συνοψίζονται στην πλεονεξία και την απληστία του αμερικανικού τραπεζικού συστήματος για υπερκέρδη. Κάτι τέτοιο έγινε περισσότερο αντιληπτό έπειτα από την υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων, μέχρι και την έκρηξη της φούσκας των ακινήτων, η οποία διευκόλυνε την υπέρκατανάλωση, με αποτέλεσμα την υπέρ-θέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Υπό την πίεση του ανταγωνισμού, τράπεζες χορηγούσαν δάνεια σε νοικοκυριά, που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί, έχοντας ως ασφαλιστική δικλείδα τη μελλοντική ανατίμηση της κατοικίας. Στη συνέχεια αυτές μετέφεραν το ρίσκο από τους ισολογισμούς τους στο κοινό και τους επενδυτές μέσω τιτλοποιήσεων, πράγμα που τους επέτρεπε να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στη συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες.

Οι κάτοχοι αυτών των τιτλοποιήσεων, επίσης, προχωρούσαν σε ασφαλιστήρια συμβόλαια για αυτά τα «προϊόντα», ώστε σε περίπτωση που ο οφειλέτης αδυνατούσε τελικά να αποπληρώσει το χρέος του, να του προσφερθεί, όπως και να έχει, ένα προσυμφωνημένο ποσό. Όλα αυτά σε ένα κανονιστικό πλαίσιο το οποίο είχε πλέον απελευθερωθεί και οι εποπτικές αρχές αδυνατούσαν να επέμβουν ή ακόμα χειρότερα απουσίαζαν παντελώς. Όπως και σε ένα περιβάλλον που κυριαρχεί το βραχυπρόθεσμο κέρδος των Bonus και οι οίκοι αξιολόγησης κατακρίνονται εντόνως για τον ρόλο τους.

Οι Τρύφων Κολλίντζας και Μιχάλης Ψαλιδόπουλος (2009) επισημαίνουν ότι γενικά οι αναλυτές συμφωνούν ότι οι τέσσερις βασικές κατηγορίες παραγόντων που συνέτειναν στην δημιουργία της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008 είναι οι εξής:

- Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες: Τα τελευταία τριάντα χρόνια η Κίνα πέτυχε μια εξαιρετική οικονομική ανάπτυξη μέσω των εξαγωγών βιομηχανικών αγαθών στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές αυτές οδήγησαν σε τεράστια πλεονάσματα το εμπορικό ισοζύγιο της Κίνας, τα οποία, όμως δεν τροφοδότησαν την εγχώρια ζήτηση, αλλά τοποθετήθηκαν σε ομόλογα των ΗΠΑ και άλλα δολαριακά αξιόγραφα που κράτησαν το δολάριο σε σχετικά υψηλά επίπεδα και αντίθετα τα επιτόκια δανεισμού στις ΗΠΑ σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε ενίσχυση της ρευστότητας και του δανεισμού στις ΗΠΑ αλλά και στη συγκράτηση του πληθωρισμού. Για τους δικούς τους λόγους η κάθε μια, ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση (προβλήματα ανταγωνιστικότητας), ούτε η Ιαπωνία (χαμηλή εγχώρια ζήτηση) μπόρεσαν να παρέμβουν αποτρεπτικά.
- Υπερβολική Πιστωτική Επέκταση και Μόχλευση: Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια η πιστωτική επέκταση στις ΗΠΑ και στις περισσότερες ανεπτυγμένες

οικονομίες υπήρξε εντυπωσιακή, προερχόμενη όχι μόνο από την σχετικά μεγάλη αύξηση της νομισματικής βάσης, αλλά και από την απίστευτη μόχλευση εντός και εκτός των ισολογισμών των πιστωτικών ιδρυμάτων και κυρίως των επενδυτικών τραπεζών και των hedge funds. Η μόχλευση αυτή, όπως και σε άλλες χρηματοοικονομικές κρίσεις, υποθήκευσε τη χρηματοοικονομική σταθερότητα και άφησε το σύστημα εκτεθειμένο σε συστημικούς κινδύνους.

- Ασυμμετρική πληροφόρηση και Προβλήματα Εντολέα-Εντολοδόχου: Η ύπαρξη ασυμμετρικής πληροφόρησης σχετικά με τα δομημένα προϊόντα (CDOs- Collateralized Debt Obligations, CDSsCredit Default Swaps, κ.α.), παρείχε την ευκαιρία στους εκδότες τους να αναλαμβάνουν υπερβολικό κίνδυνο με αδιαφανή τρόπο, κίνδυνος ο οποίος ούτε τιμολογούταν σωστά και ούτε αντισταθμιζόταν επαρκώς. Ταυτόχρονα, τα συστήματα αμοιβών των εμπορικών τραπεζών, των επενδυτικών τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιρειών και των hedge funds δεν χαρακτηρίζονταν από την συμβατότητα κινήτρων ανάμεσα στα στελέχη και τους μετόχους των εταιρειών τους, με αποτέλεσμα επίσης να αναλαμβάνονται υπερβολικοί κίνδυνοι από άτομα τα οποία δεν θα υφίσταντο το κόστος των αποτυχημένων επιλογών τους.
- Ρυθμιστικά κενά και ελλιπής εποπτεία. Από το 1999 και μετά, τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε άλλες χώρες υπήρξε μια αποστροφή, η οποία είχε πολιτικό-ιδεολογικό υπόβαθρο, στην εφαρμογή (κυρίως από τη Fed και την SEC) ρυθμιστικών μέτρων αναφορικά με την επικινδυνότητα της ανεξέλεγκτης πιστωτικής επέκτασης και της μόχλευσης. Την ίδια περίοδο, οι χρηματοοικονομικοί νεωτερισμοί, μεταξύ των οποίων και αυτοί που αναφέρθηκαν παραπάνω, ταχύτατα δημιούργησαν νέες αγορές, χωρίς όμως να συνοδεύονται από τους κατάλληλους κανόνες λογιστικής απεικόνισης και το αντίστοιχο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο.

Δίχως αμφιβολία, οι συνέπειες της συνύπαρξης αυτής είχαν υπερπολλαπλάσιες επιπτώσεις από αυτές που θα είχε κάθε αίτιο μεμονωμένα. Έτσι, το αποτέλεσμα της συνύπαρξης αυτής ήταν μια σειρά από τεράστιες «φούσκες» σε διάφορες αγορές φυσικού και χρηματοοικονομικού κεφαλαίου (ακίνητα, εμπορεύματα, μετοχές, παράγωγα).

Επιπλέον καθοριστικοί παράγοντες που οδήγησαν στην οικονομική κρίση σύμφωνα με τον Γκίκα Χαρδούβελη (2009) ήταν:

- Η φούσκα των ακινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Από το 2001 οι τιμές των ακινήτων ξεκίνησαν μια ανοδική πορεία, η οποία αν και προβλημάτισε πολλούς αναλυτές, αφέθηκε ελεύθερα να εξαπλωθεί. Ορισμένοι αναλυτές δικαιολογούσαν την άνοδο των τιμών ως άνοδο της ποιότητας των κατοικιών, η άνοδος των τιμών των κατοικιών σταμάτησε στα μέσα του 2006. Η πτώση αυτή που διήρκεσε περίπου τρία χρόνια απελευθέρωσε τις δυνάμεις οι οποίες συνέβαλαν στην κρίση.
- Το δόγμα της αποτελεσματικής αγοράς και των ορθολογικών προσδοκιών. Σε συνδυασμό με τα χαμηλά επιτόκια της εποχής αυτής, οδήγησαν σε ακραίες συμπεριφορές. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα οδηγήθηκαν σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις χωρίς

να τιμολογούν σωστά τον κίνδυνο. Παράδειγμα αποτελούν οι πολύπλοκες και αδιαφανείς μορφές των τιτλοποιήσεων πχ CDOs, CDOs στο τετράγωνο κ.ά. Η αρχική αυτή μορφή εξελίχθηκε σε κατακερματισμό του πιστωτικού κινδύνου σύμφωνα με κανόνες και υπεραισιόδοξες αξιολογήσεις που παρείχαν αξιόλογοι οίκοι, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τον συστημικό κίνδυνο (Coral Jurek Stafford 2009). Οι οίκοι αξιολόγησης κατηγορήθηκαν για ανεπάρκεια ή και για μεροληψία ωθώντας τις εποπτικές αρχές να επανεξετάσουν το καθεστώς λειτουργίας.

Τέλος, σύμφωνα με το οικονομικό δελτίο της Alpha Bank (Τεύχος 108, Φεβρουάριος 2009), στην παγκόσμια οικονομική κρίση συνέβαλλαν η ανεξέλεγκτη αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των τροφίμων, καθώς και η ταχεία ανατιμητική πορεία του ευρώ που επιβάρυναν δυσανάλογα την παγκόσμια οικονομία έως τον Ιούλιο του 2008. Οι αγορές ανέμεναν ότι η κρίση αυτή:

- Θα είχε σχετικά μικρή διάρκεια και ότι οι αρνητικές συνέπειες της θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με ενδογενείς προσαρμογές της κεφαλαιακής και επιχειρηματικής φάσεως των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία είχαν επηρεαστεί από αυτή.
- Θα επηρέαζε μόνο την οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, ενώ θα άφηνε ανεπηρέαστες τις οικονομίες της ζώνης του ευρώ και της Ιαπωνίας αλλά και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, οι οποίες είχαν αξιοσημείωτη ανάπτυξη έως και το πρώτο τρίμηνο του 2008. Αυτή η υπόθεση συνέβαλε στην ταχεία ανοδική πορεία των τιμών του πετρελαίου και του ευρώ, τα οποία επιβάρυναν δυσανάλογα την παγκόσμια οικονομία έως τον Ιούλιο του 2008.

Όσον αφορά την Ελλάδα, ο Λουκάς Παπαδήμος επισημαίνει ότι η σοβαρή και παρατεταμένη οικονομική κρίση στην Ελλάδα δεν προκλήθηκε από την υπερβολική επέκταση των πιστώσεων στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις από το τραπεζικό σύστημα.

Ωστόσο, η μεγάλη αύξηση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης συνέβαλε στην ενίσχυση της επίδρασης των δύο βασικών αιτιών της κρίσης: πρώτον, των υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της συνεπαγόμενης αύξησης του δημόσιου χρέους σε επίπεδο που δεν ήταν εφικτό να αναχρηματοδοτηθεί από τις διεθνείς αγορές με εύλογους όρους και, δεύτερον, της μεγάλης απώλειας διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, αποτέλεσμα εγχώριων πληθωριστικών πιέσεων και της μη υλοποίησης μεταρρυθμίσεων που θα ενίσχυαν την παραγωγικότητα και τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Αναφέρει επίσης ότι, το μείγμα της οικονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε στην πράξη, ιδίως σε ορισμένες φάσεις της μακροοικονομικής προσαρμογής, δεν ήταν το πιο πρόσφορο, ώστε να ενισχυθεί επαρκώς η οικονομική δραστηριότητα και η απασχόληση. Δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στη δημοσιονομική προσαρμογή παρά στην υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα ενίσχυαν την οικονομική ανάπτυξη και, ταυτόχρονα, θα διευκόλυναν τη δημοσιονομική προσαρμογή. Επίσης, η έντονη πολιτική αντιπαλότητα μεταξύ των κομμάτων, η άνοδος του λαϊκισμού και των ακραίων θέσεων έκαναν αδύνατη, για μεγάλα χρονικά διαστήματα, τη συναίνεση ή

έστω συνεννόηση μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων για την εφαρμογή της πρόσφορης οικονομικής πολιτικής. Η τοξική πολιτική ατμόσφαιρα που επικράτησε την περίοδο εκείνη υπονόμωσε την εμπιστοσύνη των πολιτών στη διαδικασία της διαπραγμάτευσης και στην οικονομική πολιτική που υλοποιείτο, με αποτέλεσμα την αύξηση της αβεβαιότητας για τις οικονομικές προοπτικές και τη μεγάλη εκροή κεφαλαίων.

Τέλος, η διασύνδεση του τραπεζικού συστήματος με τον δημόσιο τομέα – εναλλακτικά, η αλληλεπίδραση των δημόσιων οικονομικών και των ισολογισμών των τραπεζών – αποτέλεσε έναν τρίτο σημαντικό παράγοντα που περιόρισε την οικονομική δραστηριότητα και δυσχέρανε την έξοδο από την κρίση. Η κατοχή κρατικών τίτλων και άλλων περιουσιακών στοιχείων η αξία των οποίων μειώθηκε, η αύξηση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η μείωση της ρευστότητας, λόγω της κατά καιρούς μαζικής εκροής καταθέσεων, επηρέασαν αρνητικά την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών, με αποτέλεσμα να καταστεί αναγκαία η ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών, η οποία, δεδομένων των συνθηκών, πραγματοποιήθηκε συνολικά ή εν μέρει με τη στήριξη του κράτους, μέσω του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ).

Ο φαύλος κύκλος μεταξύ του τραπεζικού συστήματος και των δημόσιων οικονομικών διαδραμάτισε αρνητικό ρόλο και είχε σημαντικό δημοσιονομικό κόστος σε πολλές χώρες στην αντιμετώπιση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007-2009, καθώς και της κρίσης χρέους στην ευρωζώνη. Κατά μία εκτίμηση, αυτός ο φαύλος κύκλος οδήγησε στη χρησιμοποίηση περισσότερων από 4,5 τρισ. ευρώ των φορολογουμένων για τη διάσωση τραπεζών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου, την περίοδο των δύο μεγάλων κρίσεων.

Αν και η φούσκα των στεγαστικών δανείων ήταν το βασικό αίτιο εκδήλωσης της χρηματοπιστωτικής ύφεσης στις ΗΠΑ, τα αίτια σε γενικότερο επίπεδο, ήταν τόσο μακροοικονομικά, όσο και χρηματοοικονομικά.

Σύμφωνα με τον Γκίκα Χαρδούβελη (2009), τα μακροοικονομικά αίτια, είχαν αρχικά να κάνουν με το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών στις ΗΠΑ, το οποίο ήταν το αποτέλεσμα του μεγάλου βαθμού ανισορροπίας ανάμεσα στις διάφορες χώρες του κόσμου και το οποίο οδήγησε στην μεταφορά κεφαλαίων από τις χώρες της Ασίας, προς τις ΗΠΑ. Η παγκόσμια ανάπτυξη κατά το 2007, και του χρηματοπιστωτικού κλάδου περαιτέρω, φρόντισε ώστε να μην γίνουν αντιληπτοί οι επερχόμενοι κίνδυνοι, με αποτέλεσμα την στροφή στην ανοδική πορεία των τιμών των ακινήτων. Επιπρόσθετα η πολιτικοοικονομική ιδεολογία που επικρατούσε για πολλά χρόνια στις ΗΠΑ, οδήγησε τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις, χωρίς να έχει γίνει πραγματική αποτίμηση του κινδύνου που εμπεριείχαν.

Ειδικότερα, η αύξηση στον ρυθμό του τραπεζικού δανεισμού, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την μεγέθυνση των δανείων χαμηλής εξασφάλισης, αποτέλεσε από την πολιτική ηγεσία των ΗΠΑ αντίδοτο για την διευρυνόμενη ανισοκατανομή του εισοδήματος και την αποδυνάμωση της μεσαίας τάξης. Επιπρόσθετα η κερδοσκοπική νοοτροπία που είχε αναπτύξει ο χρηματοπιστωτικός τομέας για πολλά συναπτά έτη,

ανέπτυξαν το ενδιαφέρον για βραχυπρόθεσμα έσοδα δίχως να ληφθεί υπόψη η μακροχρόνια επίδοση και το ρίσκο. Μεγάλο μερίδιο ευθύνης φέρουν επιπρόσθετα και οι εταιρείες αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, οι οποίες στους υπολογισμούς τους δεν λάμβαναν υπόψη τους, σημαντικά ιστορικά στοιχεία, κάτι το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την υποεκτίμηση του πιθανού κινδύνου. Τέλος, οι ατέλειες του κρατικού ελεγκτικού μηχανισμού συντέλεσαν ώστε να χειροτερέψει η κατάσταση κρίσης στα έτη που ακολούθησαν μετά το 2009.

2.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε το 2007 συγκαταλέγεται στις μεγαλύτερες στην παγκόσμια οικονομία. Μεταφέρθηκε πολύ γρήγορα στην πραγματική παγκόσμια οικονομία και προκάλεσε ύφεση και ανεργία. Επεκτάθηκε ταχύτατα στις ανεπτυγμένες χώρες και εν συνεχεία σε ολόκληρο τον κόσμο με δραματικές επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα και στις επιχειρήσεις (*Οικονομική κρίση και επιπτώσεις στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, Τσίσιος Γ. 2013*).

Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2014), η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση επιδεινώθηκε το 2008 και είχε σημαντικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία, με αποτέλεσμα το 2009 ο παγκόσμιος ρυθμός ανάπτυξης να σημειώσει πτώση, με τις περισσότερο ανοικτές οικονομίες να πλήττονται περισσότερο. Αυτές ήταν και οι χώρες που από το 2010 επωφελήθηκαν από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Αντίθετα, χώρες με χαμηλότερη διεθνή ανταγωνιστικότητα και με διαρθρωτικές αδυναμίες βρέθηκαν αντιμέτωπες με σοβαρές δυσκολίες και σε κάποιες περιπτώσεις χρειάστηκε η λήψη εξωτερικής οικονομικής βοήθειας.

Όταν ήταν, πλέον, γεγονός η κατάρρευση της αγοράς ακινήτων των ΗΠΑ τα αποτελέσματα δεν περιορίστηκαν μόνο εγχώρια καθώς επλήγησαν και χώρες άμεσα εξαρτώμενες από αυτή. Σε συνδυασμό με τη παγκοσμιοποίηση στις διεθνείς χρηματαγορές και τη χαλάρωση των επιτοκίων την περίοδο 2002-2008 ήταν ο κύριος λόγος που έφερε στην επιφάνεια τα οικονομικά προβλήματα πολλών χωρών (*Αναστασία Δράκου, Γεώργιος Ρούτσος, Δεκέμβριος 2020*)

Οι Γιάννης Βαρουφάκης, Τάσος Πατώκος, Λευτέρης Τσερκέζης και Χρήστος Κουτσόπετρος (2011) αναφέρουν ότι την ίδια στιγμή που τα ευρωπαϊκά κράτη προσπαθούσαν να διαχειριστούν τις τεράστιες ζημίες των ευρωπαϊκών τραπεζών, οι οικονομίες της Ευρώπης εισήλθαν σε ύφεση. Μέσα σε μία χρονιά (2008-2009), το ΑΕΠ της Γερμανίας μειώθηκε κατά 5%, της Γαλλίας κατά 2,6%, της Ολλανδίας κατά 4%, της Σουηδίας κατά 5,2%, της Ιρλανδίας κατά 7,1%, της Φινλανδίας κατά 7,8%, της Δανίας κατά 4,9% και της Ισπανίας κατά 3,5%. Όπως ήταν επόμενο, τα έσοδα από φόρους κατέρρευσαν.

Σύμφωνα με τους Τρύφων Κολλίντζα & Μιχάλης Ψαλιδόπουλο (2009), η χρηματοοικονομική κρίση πέρασε στην πραγματική οικονομία με δύο τρόπους: Πρώτον, μέσω της απροθυμίας των πιστωτικών ιδρυμάτων να χορηγήσουν δάνεια και δεύτερον, μέσω της καταστροφής του πλούτου νοικοκυριών και των επιχειρήσεων από το σπάσιμο στις φούσκες. Το εξωτερικό εμπόριο κατέρρευσε και σημαντικότερο, λόγω του σχετικού της μεγέθους, για πρώτη φορά στα τελευταία τριάντα χρόνια, μειώθηκε η κατανάλωση. Συνεπεία τούτων ήταν η εντυπωσιακή μείωση του ΑΕΠ παγκοσμίως, η μείωση της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας. Σχετικά στοιχεία παρατίθενται στους κάτωθι πίνακες (1 & 2).

Πίνακας 1: Ρυθμός ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της κρίσης.

	Ρυθμός Ανάπτυξης				
	2007	2008	2009	2010	2014
Παγκόσμια Οικονομία	5,20%	3,00%	-1,10%	3,10%	4,50%
Ανεπτυγμένες Οικονομίες	2,70%	0,60%	-3,40%	1,30%	2,40%
ΗΠΑ	2,10%	0,40%	-2,70%	1,50%	2,10%
Ευρωζώνη	2,70%	0,70%	-4,20%	0,30%	2,10%
ΕΕ	3,10%	1,00%	-4,20%	0,50%	n.a
Βραζιλία	5,70%	5,10%	-0,70%	3,50%	3,70%
Ρωσία	8,10%	5,60%	-7,50%	1,50%	5,00%
Ινδία	9,40%	7,30%	5,40%	6,40%	8,10%
Κίνα	13,00%	9,00%	8,50%	9,00%	9,50%
Ιαπωνία	2,30%	-0,70%	-5,40%	1,70%	1,80%
Ελλάδα	4,00%	2,90%	-0,80%	-1,00%	1,90%

Πηγή: ΔΝΤ, World Economic Outlook, Οκτ.09.

Πίνακας 2: Ποσοστά ανεργίας κατά τη διάρκεια της κρίσης

Ποσοστό ανεργίας, % του εργατικού δυναμικού				
	2007	2008	2009	2010
ΗΠΑ	4,60%	5,80%	9,30%	10,10%
Ευρωζώνη	7,40%	7,50%	10,00%	12,00%
ΕΕ	7,50%	7,50%	9,50%	10,70%
Ρωσία	5,60%	5,60%	7,20%	6,80%
Κίνα	4,00%	4,20%		
Ιαπωνία	3,90%	4,00%	5,20%	5,70%
Ελλάδα	8,30%	7,70%	9,50%	10,30%

Πηγές: OECD Economic Outlook, no 85. Στοιχεία για την Κίνα και την Ρωσία: European Commission, European Economic Forecast, Νοεμ. 09

Όλες σχεδόν οι χώρες αντέδρασαν με μείωση των επιτοκίων και με σημαντικές πολιτικές για την ενίσχυση της ρευστότητας, κυρίως μέσω εγγυήσεων που δόθηκαν στις εμπορικές τράπεζες, μέσω της ενίσχυσης της κεφαλαιακής τους βάσης καθώς και

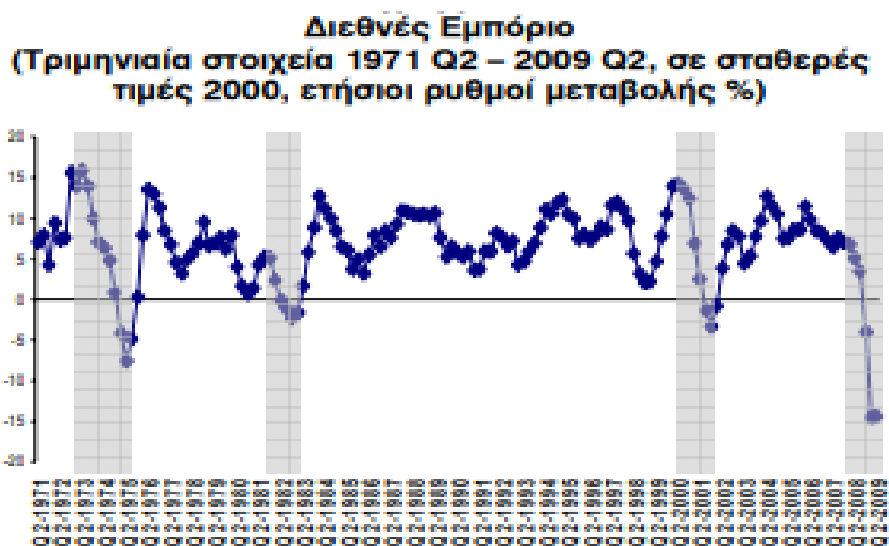
μέσω της απομάκρυνσης των απαξιωμένων στοιχείων του ενεργητικού τους (toxic papers). Από την άλλη πλευρά εφάρμοσαν μέτρα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής με στόχο την ενίσχυση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών που πλήττονται από την κρίση.

Επίσης, οι επιχειρήσεις υπό το βάρος των αρνητικών προσδοκιών και της ψυχολογίας και εκτιμώντας, παράλληλα, ότι η ζήτηση θα μειωθεί αισθητά και ότι η ρευστότητα θα περιοριστεί σημαντικά, προχώρησαν σε απότομη και δραστική μείωση των αποθεμάτων, απολύσεις προσωπικού και μειώσεις κόστους και παραγωγής με αποτέλεσμα η ανεργία να καλπάζει σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, μετατράπηκε ταχύτατα σε παγκόσμια ύφεση.

Σύμφωνα με τον Νικόλαο Καραμούζη (2009), υπάρχει αδρανοποίηση των πραγματικών πολλαπλασιαστών της οικονομίας, που προκλήθηκε κατά κύριο λόγο από την έλλειψη ρευστότητας. Η καταστροφή των στοιχείων ρευστότητας, το financial stress, η συρρίκνωση της διατραπεζικής αγοράς και το φαινόμενο της «απομόχλευσης» του χρηματοπιστωτικού συστήματος έχουν επιφέρει σημαντικότερα πλήγματα στην πραγματική οικονομία. Είναι, όμως, γενικά αποδεκτό, ότι η κρίση δεν έχει επιδράσει μόνο στα πραγματικά οικονομικά μεγέθη, αλλά και στον ανθρώπινο παράγοντα.

Επιπρόσθετα, ο Γκίκας Χαρδούβελης (2009) σε ανάλυσή του αναφέρει ότι, η κρίση και οι επιπτώσεις της στην πραγματική οικονομία δεν άφησαν ανεπηρέαστο το διεθνές εμπόριο. Η κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου είναι χαρακτηριστικό σημάδι της ύφεσης και σημαντικός παράγων εμβάθυνσής της. Το παγκόσμιο εμπόριο σημείωσε μεγαλύτερη πτώση από αυτή που αναμενόταν, αφού το 2009 ξεπέρασε το -10%. Η πτώση αυτή ήταν συγχρονισμένη, αφορούσε όλες τις οικονομίες και όλες τις κατηγορίες εμπορευμάτων. Οι αιτίες της πολύ μεγάλης πτώσης ήταν, σύμφωνα με τους ερευνητές, η σύνθεση του παγκόσμιου εμπορίου και η παγκοσμιοποίηση καθώς και η επίδραση της παγκοσμιοποίησης και η δημιουργία διεθνών αλυσίδων παραγωγής.

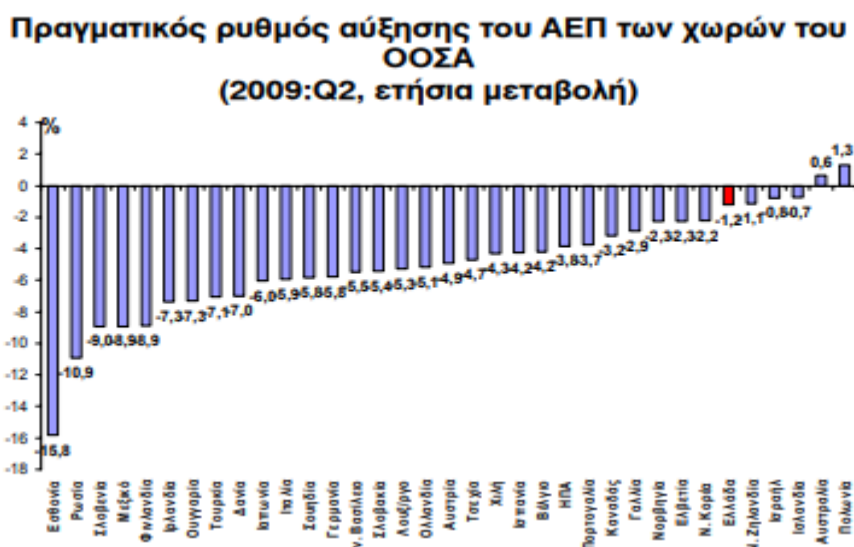
Γράφημα 1: Διεθνές Εμπόριο

Πηγή: ΟΟΣΑ

Η επιβράδυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης επιταχύνθηκε με τη ραγδαία πτώση των εξαγωγών εξαιτίας της μείωσης της παγκόσμιας ζήτησης, τη μείωση των δανείων που χορηγούν οι τράπεζες και την πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων (μετοχές, ακίνητα κτλ.). Οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης έγιναν εμφανείς στις πραγματικές οικονομίες, πλήττοντας όχι μόνο χώρες όπως οι ΗΠΑ, που βρέθηκαν στο επίκεντρο της κρίσης, αλλά τις οικονομίες όλων των χωρών, αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων. Ήδη από το δεύτερο μισό του 2008 η ανάπτυξη σε πολλές ανεπτυγμένες οικονομίες, πέρασε σε αρνητικό έδαφος και η ύφεση συνεχίστηκε και στο πρώτο μισό του 2009 (Γράφημα 2).

Γράφημα 2: Πραγματικός Ρυθμός Αύξησης του ΑΕΠ των χωρών του ΟΟΣΑ

Πηγή: ΟΟΣΑ

Η συνολική αβεβαιότητα κατέστησε πολύ ευμετάβλητες τις παγκόσμιες χρηματαγορές. Σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης και διεθνοποιημένων συναλλαγών, οι εκφάνσεις της κρίσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μεταλλάσσονται πολύ γρήγορα σε κρίση των πραγματικών οικονομιών, προκαλώντας αλυσιδωτές αντιδράσεις. Μπορεί στον ευρωπαϊκό χώρο η χρηματοπιστωτική κρίση να μην καταγράφηκε με την ίδια ένταση και το ίδιο εύρος, μπορεί στα διάφορα κράτη μέλη της Ε.Ε. να υπάρχουν διαφορετικές εκφάνσεις της κρίσης, όμως στο σύνολο των πραγματικών οικονομιών η γενίκευση της ύφεσης είναι δεδομένη.

2.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ

Όσον αφορά τον τραπεζικό κλάδο, παρακάτω παρατίθενται οι επιπτώσεις της κρίσης στο Ευρωπαϊκό και Αμερικάνικο τραπεζικό σύστημα, σύμφωνα με διάφορες έρευνες που έχουν διενεργηθεί.

Σύμφωνα με το Οικονομικό δελτίο της Alpha Bank, (Τεύχος 108, Φεβρουάριος 2009) οι επιπτώσεις της κρίσης συνέχιζαν να διευρύνονται και οι δυσμενείς εξελίξεις επιταχύνθηκαν ως ακολούθως:

- Αποδείχθηκε η εμφανής αδυναμία των μεγάλων, από κρατικό έλεγχο, εταιριών τιτλοποίησης στεγαστικών δανείων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Government Sponsored Enterprises) να εξασφαλίσουν από μόνες τους την αναγκαία χρηματοδότηση τους με ίδια και ξένα κεφάλαια μετά τις μεγάλες ζημιές που υπέστησαν. Σημειώθηκε μεγάλη πτώση των τιμών των μετοχών τους και έφτασαν στον κίνδυνο χρεοκοπίας.
- Η εμπιστοσύνη χάνεται και ακολουθούν χρεοκοπίες. Η είσοδος της μεγάλης επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers σε κατάσταση χρεοκοπίας επιδείνωσε την ήδη μεγάλη χρηματοοικονομική κρίση. Ο κύκλος των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων παγκοσμίως, που συμπεριελάμβαναν στο ενεργητικό τους σημαντικά ποσά υποτιμημένων στοιχείων, διευρύνθηκε σημαντικά και αυτό οδήγησε στο κλείσιμο των διατραπεζικών αγορών και των αγορών επιχειρηματικών γραμματίων και ομολόγων.
- Η χρεοκοπία της Lehman Brothers επιτάχυνε και την ουσιαστική χρεοκοπία της μεγαλύτερης ασφαλιστικής εταιρίας του κόσμου της AIG. Η AIG κρατικοποιήθηκε άμεσα όταν διαπιστώθηκε ότι είχε ασφαλίσει στοιχεία ενεργητικού τραπεζών παγκοσμίως με πιστωτικά παράγωγα τα οποία σχετίζονταν με στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου. Η χρεοκοπία της Lehman Brothers και της AIG δημιούργησαν μεγάλη αβεβαιότητα παγκοσμίως.
- Ανακοινώθηκε η πώληση της τρίτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας Merrill Lynch στην Bank of America (BoA) με ανταλλαγή μετοχών για να αποτραπεί η περαιτέρω επιδείνωση της.
- Η Federal Reserve (κεντρική τράπεζα της Αμερικής) έθεσε υπό την εποπτεία της τις δυο εναπομείναντες επενδυτικές τράπεζες Goldman Sachs και Morgan Stanley οι οποίες είναι παγκοσμίως συμφερόντων.
- Αποκαλύπτεται η ουσιαστική χρεοκοπία δύο ακόμα μεγάλων τραπεζών των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, η Wachovia και η Washington Mutual, οι οποίες έμειναν στην ιστορία με το χαρακτηριστικό όνομα WaMu και προωθείται εξαγορά τους από τους χρηματοοικονομικούς οίκους Citigroup και J.P. Morgan με επίσης παγκόσμια παρουσία.

- Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής σημειώθηκε μεγάλη εκροή κεφαλαίων από τα αμοιβαία κεφάλαια διαχείρισης διαθεσίμων τα οποία αποτελούσαν πρόσθετο κρίκο για το κλείσιμο της αγοράς επιχειρηματικών ομολόγων και γραμματίων.

Αποτέλεσμα των παραπάνω συνεπειών και κυρίως με την διακοπή των διατραπεζικών αγορών χρήματος και της αγοράς επιχειρηματικών ομολόγων και γραμματίων, ήταν η εμπλοκή στην κρίση και όλων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ακόμα και αυτά που δεν περιελάμβαναν στο ενεργητικό τους σημαντικά ποσά Υποτιμημένων Στοιχείων Ενεργητικού (ΥΣΕ). Ειδικότερα, τα περισσότερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα τα οποία ήταν εξαρτημένα από τις χονδρικές αγορές χρηματοδότησης και κεφαλαίων σε ουσιαστική αδυναμία συνέχισης της λειτουργίας τους είχαν ανάγκη αναχρηματοδότησης του παθητικού τους η οποία κατέστη σχεδόν αδύνατη.

Σύμφωνα με τη ίδια ανάλυση της Alpha Bank, η εξέλιξη αυτή είχε ως συνέπεια η Ευρωπαϊκή Ένωση να έρθει αντιμέτωπη με την χρηματοοικονομική κρίση όταν η δεύτερη μεγαλύτερη στεγαστική τράπεζα της Γερμανίας Hypo Real Estate οδηγήθηκε σε αδυναμία κάλυψης των χρηματοδοτικών αναγκών της και χρειάστηκε κρατική βοήθεια για την σωτηρία της ύψους 50 δις ευρώ. Ακολούθησαν και άλλα Ευρωπαϊκά ιδρύματα όπως η Royal Bank of Scotland, Fortis ABN AMRO, κλπ., οι οποίες εξαγοράστηκαν ουσιαστικά από τις κυβερνήσεις τους. Επιπλέον, σε πολλές εμπορικές τράπεζες σε Ευρώπη και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής παρατηρήθηκε το φαινόμενο της μαζικής απόσυρσης καταθέσεων. Τέλος, η επιδείνωση της κρίσεως μεταδόθηκε στις αναδυόμενες αγορές και σε πολλές αναπτυσσόμενες μικρές και μεγάλες οικονομίες. Η διακοπή της λειτουργίας των διατραπεζικών αγορών χρήματος και των αγορών ομολόγων μεταδόθηκε και στις αγορές κρατικών ομολόγων. Τα περιθώρια κινδύνου στα κρατικά ομόλογα των αναδυόμενων αγορών αυξήθηκαν κατακόρυφα. Οι επενδυτές άρχισαν να εγκαταλείπουν τις χώρες αυτές. Οι χρηματιστηριακές αγορές των ανεπτυγμένων χωρών υπέστησαν πτώση περίπου στο 50% της αξίας τους, ενώ στις αναδυόμενες η πτώση ξεπέρασε το 60% της αξίας των δεικτών τους. Χώρες όπως η Ισλανδία, Ουγγαρία, Ουκρανία αντιμετώπισαν έντονη συναλλαγματική κρίση και χρειάστηκε να συναφθούν συμφωνίες με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ακολούθησαν η Σερβία, Βουλγαρία, Ρουμανία (2009) και αργότερα η Ελλάδα (2010).

Οι Κιόχος, Παπανικολάου (2011) επισημαίνουν ότι, η ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου αποφασίστηκε στην διάσκεψη του Bretton Woods των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής το 1944. Κύριος σκοπός του να βοηθήσει τα κράτη μέλη του να επιλύσουν τα βραχύχρονα προβλήματα του ισοζυγίου πληρωμών κάτω από ένα καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών που επιτρέπει την κανονική ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου. Η επίβλεψη αυτή προμήνυε μια κίνηση μακριά από τον αποκλειστικό εθνικό έλεγχο της οικονομικής πολιτικής και την αποδοχή ενός βαθμού διεθνούς παρέμβασης στις εθνικές οικονομίες. Οι κύριες λειτουργίες του είναι χρηματοδοτικές, ελεγκτικές, συμβουλευτικές.

Οι Γιάννης Βαρουφάκης, Τάσος Πατώκος, Λευτέρης Τσερκέζης και Χρήστος Κουτσόπétρος (2011) αναφέρουν ότι η κατακόρυφη αύξηση των επισφαλών απαιτήσεων, η μείωση των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, οι αναταράξεις που δημιουργούνται

στη διατραπεζική αγορά με επακόλουθες επιπτώσεις τόσο στο κόστος χρηματοδότησης των πιστωτικών ιδρυμάτων όσο και στη ρευστότητά τους, η γενικότερη κατάσταση αβεβαιότητας που επικρατεί σε περιόδους κρίσεων και αντανακλάται στη χρηματιστηριακή αξία των πιστωτικών ιδρυμάτων καθώς και η όξυνση του ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων, αποτελούν πέντε έμμεσες επιπτώσεις της ύφεσης στο τραπεζικό σύστημα.

Επισημαίνουν επίσης ότι, η κρίση χρέους της ευρωζώνης ξεκίνησε στα τέλη του 2009, με την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος της Ισλανδίας, και εξαπλώθηκε κατά κύριο λόγο στην Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία κατά τη διάρκεια του 2009, και αργότερα το 2011 στην Ισπανία και την Κύπρο. Η κρίση χρέους οδήγησε σε κρίση εμπιστοσύνης για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και οικονομίες και συνέβη κατά τη διάρκεια μιας περιόδου κατά την οποία πολλές ευρωπαϊκές χώρες ήταν αντιμέτωπες με την κατάρρευση των χρηματοπιστωτικών τους ιδρυμάτων, με το υψηλό δημόσιο χρέος και την ταχεία άνοδο των αποδόσεων των ομολόγων σε κρατικά χρεόγραφα.

Οι Eken et. al. (2012), εξέτασαν τις επιπτώσεις της κρίσης του 2008 στο Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα. Κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι ο αντίκτυπος της κρίσης για τις Ευρωπαϊκές τράπεζες ήταν ιδιαίτερα αρνητικός για πολλές τράπεζες με αποτέλεσμα την χρεοκοπία πολλών τραπεζικών ιδρυμάτων. Στην συγκεκριμένη έρευνα, γίνεται μία ανασκόπηση του Ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος για την δεκαετία 2000 – 2010. Βασικά χαρακτηριστικά τη συγκεκριμένη δεκαετία όσον αφορά το Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα ήταν οι τεχνολογικές καινοτομίες, η υψηλή μόχλευση των Ευρωπαϊκών τραπεζών και οι συγχωνεύσεις και εξαγορές οι οποίες εντάθηκαν κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης και συνέβαλαν σε ένα διαρκές μειούμενο αριθμό τραπεζικών ιδρυμάτων με την πάροδο το χρόνου.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων για 27 Ευρωπαϊκές χώρες μειώθηκε από 9.363 το 2001 σε 8.536 το 2009. Η αξία των συγχωνεύσεων και εξαγορών στον Ευρωπαϊκό τραπεζικό κλάδο κορυφώθηκε το 2008 φτάνοντας στο επίπεδο των 152 δις ευρώ.

Στη μελέτη τους οι Bhimjee, Sofia B. Ramos και José G. Dias (2015), εξετάζουν το αντίκτυπο της κρίσης στις τράπεζες 41 χωρών ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης τόσο οι τράπεζες που παρουσίαζαν υψηλή κερδοφορία πριν την κρίση, όσο και οι τράπεζες που παρουσίαζαν χαμηλή κερδοφορία πριν την κρίση, επηρεάστηκαν στον ίδιο περίπου βαθμό όσον αφορά την αποδοτικότητά τους.

Στη συνέχεια, ο Albulescu (2015), εξέτασε την επίπτωση της κρίσης στην κερδοφορία των τραπεζικών ιδρυμάτων στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Η έρευνά του δείχνει ότι ο αντίκτυπος ήταν αρνητικός και ο βασικός λόγος ήταν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

Ο Kamarudin et al. (2016), εξέτασε την κερδοφορία των τραπεζών πριν και μετά την κρίση και η σχετική έρευνα έδειξε χειρότερες οικονομικές επιδόσεις σε σχέση με τις εμπορικές τράπεζες.

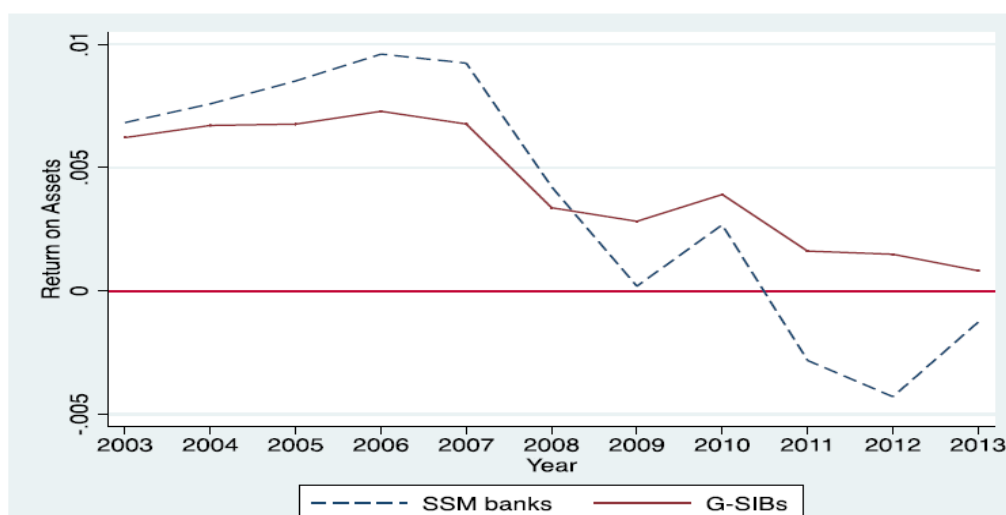
Σύμφωνα με την άποψη του Shambaugh, Jay C (2012), οι ευρωπαϊκές τράπεζες επηρεάστηκαν σημαντικά από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Οι τράπεζες αυτές παρουσίαζαν σημαντική έκθεση σε ριψοκίνδυνα χρηματοπιστωτικά προϊόντα ενώ είχαν πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις στην αγορά των ΗΠΑ, από όπου άλλωστε ξεκίνησε και η κρίση. Επιπρόσθετα, οι ευρωπαϊκές τράπεζες χρηματοδοτούνταν σε σημαντικό βαθμό με δολάρια και με την έναρξη της πιστωτικής κρίσης, η πηγή αυτή χρηματοδότησης απότομα εξαντλήθηκε. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες γενικότερα ήταν ιδιαίτερα ευάλωτες στο ξέσπασμα μιας κρίσης λόγω και της υψηλής τους μόχλευσης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα κατάρρευσης του τραπεζικού συστήματος ήταν αυτό της Ισλανδίας. Οι τράπεζες στη χώρα αυτή χρεοκόπησαν αφού η συντριπτική πλειοψηφία του ενεργητικού τους αποτελούνταν από ξένα χρεόγραφα. Με το ξέσπασμα της κρίσης στην Ισλανδική κυβέρνηση ανέλαβε τον πλήρη έλεγχο των τριών μεγαλύτερων τραπεζών της χώρας.

Στην Ιρλανδία σημειώθηκαν φαινόμενα πανικού στις τάξεις των καταθετών. Προκειμένου οι τελευταίοι να καθησυχαστούν, η κυβέρνηση της χώρας ανακοίνωσε πως εγγυάται την ασφάλεια των καταθέσεων για χρονικό διάστημα δύο ετών. Επίσης, εκφράστηκαν φόβοι ακόμα και για την κατάρρευση του Ελβετικού οίκου UBS.

Σημαντική ήταν επίσης και η επίπτωση στην αποδοτικότητα των τραπεζών. Στο γράφημα που ακολουθεί παρουσιάζεται η εξέλιξη της αποδοτικότητας συνολικών κεφαλαίων για Ευρωπαϊκές τράπεζες (SSM) που έχουν ενταχθεί στον εποπτικό μηχανισμό αλλά και την αποδοτικότητα μεγάλων συστημικών τραπεζών (GSIB).

Γράφημα 3: Διαχρονική εξέλιξη της αποδοτικότητας συνολικών κεφαλαίων

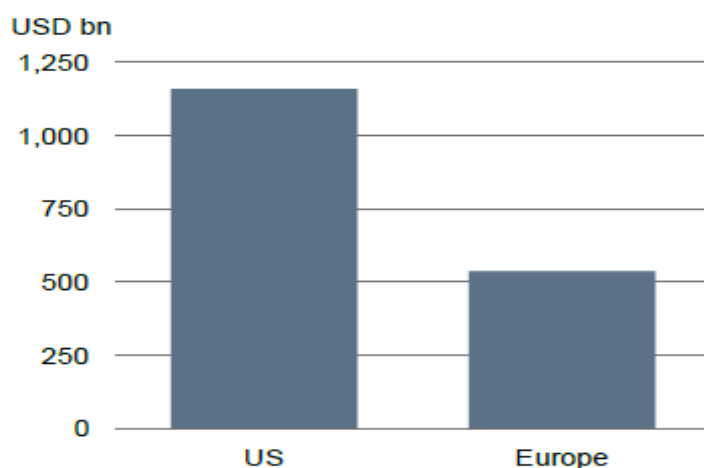
Πηγή: Shambaugh, 2012

Στις αρχές του 2007 η Γερμανική Κυβέρνηση κήρυξε την τράπεζα IKB σε κατάσταση πτώχευσης. Η συγκεκριμένη τράπεζα πραγματοποίησε τεράστιες ζημιές στην αγορά ενυπόθηκων δανείων. Λίγο αργότερα η Γαλλική τράπεζα BNP Paribas αποφάσισε την αναστολή λειτουργίας τριών αμοιβαίων κεφαλαίων που επενδύουν στο εξωτερικό ενώ ταυτόχρονα γνωστοποίησε την παντελή έλλειψη ρευστότητας στην αγορά ρευστοποιημένων δανείων σε διάφορες αγορές στις ΗΠΑ. Η Ευρωπαϊκή τράπεζα διαβλέποντας τα πρώτα ανησυχητικά μηνύματα αποφάσισε την παροχή βοήθειας 100 δις ευρώ σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα ρευστότητας (Hodson, D., 2009).

Οι Altunbas et. al. (2011), ανέλυσαν τις επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης στις Ευρωπαϊκές αλλά και Αμερικάνικες τράπεζες. Τα αποτελέσματα των ερευνών τους, έδειξαν ότι οι τράπεζες οι οποίες επηρεάστηκαν περισσότερο από την κρίση σε όρους ρευστότητας και συστημικού ρίσκου ήταν τα μεγάλα τραπεζικά ιδρύματα, τα οποία είχαν χαμηλούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, αλλά και σημαντική εξάρτηση από την βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση.

Τα Αμερικάνικα χρηματοπιστωτικά/τραπεζικά ιδρύματα βρέθηκαν στο επίκεντρο της κρίσης αφού η τελευταία όπως είδαμε ξεκίνησε από τις ΗΠΑ. Στο γράφημα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι διαγραφές περιουσιακών στοιχείων των Αμερικάνικων τραπεζών σε σχέση με τις Ευρωπαϊκές.

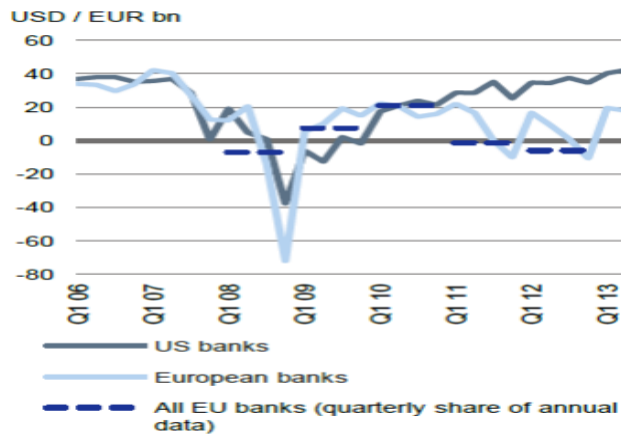
Γράφημα 4: Διαγραφές περιουσιακών στοιχείων

Πηγή: Bloomberg

Τα κέρδη Αμερικάνικων τραπεζών σημείωσαν σημαντική πτώση μικρότερη όμως από αυτά των Ευρωπαϊκών τραπεζών. Η ανάκαμψη της κερδοφορίας των αμερικάνικων τραπεζών να μεν καθυστέρησε σε σχέση με αυτή των Ευρωπαϊκών τραπεζών, αποδείχθηκε όμως πιο βιώσιμη. Τα παραπάνω παρουσιάζονται στο γράφημα που ακολουθεί.

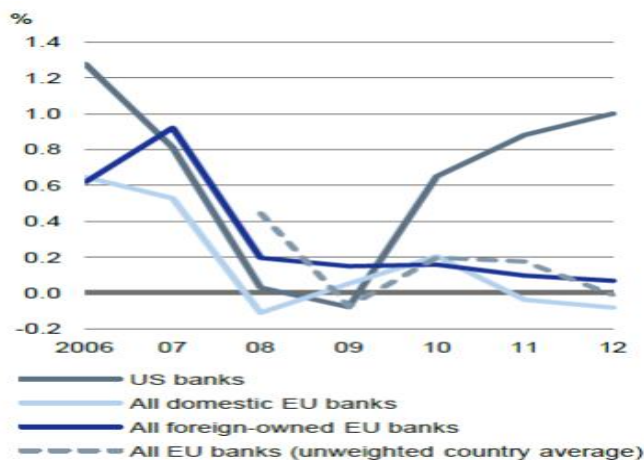
Γράφημα 5: Κέρδη Αμερικάνικων και Ευρωπαϊκών τραπεζών

Πηγή: Deutschebank 2013

Τέλος, στο γράφημα που ακολουθεί βλέπουμε την αποδοτικότητα των συνολικών κεφαλαίων για τις Ευρωπαϊκές και Αμερικάνικες τράπεζες κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Γράφημα 6: Αποδοτικότητα συνολικών κεφαλαίων

Πηγή: Deutschebank 2013

Σύμφωνα με τον Gordon Scott και σχετικό άρθρο του στην ιστοσελίδα Invsetopedia (2023), μια τραπεζική κρίση προκαλείται γενικά όταν μία ή περισσότερες τράπεζες πτωχεύουν ή λόγω εξωτερικών κραδασμών. Η κρίση του 2008 χαρακτηρίζεται από προβλήματα ρευστότητας ή φερεγγυότητας σε πολλές τράπεζες ταυτόχρονα. Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 είχε τόσο βραχυπρόθεσμες όσο και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στον τραπεζικό τομέα. Επηρέασε τον κλάδο βραχυπρόθεσμα προκαλώντας τις τράπεζες να χάσουν χρήματα από αθετήσεις στεγαστικών δανείων, το

πάγωμα των διατραπεζικών δανείων και την εξάντληση των πιστώσεων προς τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις. Μακροπρόθεσμα, η χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε νέες ρυθμιστικές ενέργειες διεθνώς μέσω της Βασιλείας III και στις Ηνωμένες Πολιτείες μέσω του νόμου Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act.

Οι Sándor Gardó και Reiner Martin (2010) εξέτασαν τις επιπτώσεις της κρίσης σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας στις χώρες της Κεντρικής, της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης και αναφέρουν ότι μέχρι το τελευταίο τετράμηνο του 2008 οι συγκεκριμένες χώρες έδειξαν αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα στην παγκόσμια οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση. Εξετάζοντας τον αντίκτυπο σε διάφορα τμήματα της αγοράς διαπίστωσαν ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες επηρεάστηκαν σε σημαντικό βαθμό, οι χρηματιστηριακές αγορές συσώρευαν τεράστιες απώλειες και τα spreads ομολόγων καθώς και τα ασφάλιστρα CDS αυξήθηκαν σε πολύ υψηλά επίπεδα και ταυτόχρονα έγιναν πιο ασταθή. Η κρίση είχε επίσης σημαντικό αντίκτυπο στις ροές κεφαλαίων στην περιοχή αν και το μέγεθος των επιπτώσεων διέφερε σημαντικά ανάλογα με το είδος των εισροών κεφαλαίων αλλά και τη χώρα υποδοχής. Στον τραπεζικό τομέα η αύξηση των πιστώσεων και των καταθέσεων επιβραδύνθηκε, αλλά η νομισματική σύνθεση των πιστώσεων και των καταθέσεων άλλαξε ελάχιστα. Ενώ οι τράπεζες των χωρών αυτών έχουν έρθει αντιμέτωπες με την αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και μείωση στην κερδοφορία τους, η κεφαλαιοποίηση του τραπεζικού τομέα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα.

Οι Haan και Kakes (2018), υπολόγισαν μία εξίσωση παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις μέγιστες συσσωρευμένες ζημίες Ευρωπαϊκών τραπεζικών ιδρυμάτων και ανεξάρτητες μεταβλητές τα μικρο χαρακτηριστικά των τραπεζών αυτών χωρίς όμως στα χαρακτηριστικά αυτά να συμπεριλαμβάνεται το μέγεθος. Η περίοδος που εξετάζουν είναι αυτή της 2007 – 2016. Βάση των αποτελεσμάτων της έρευνας, το 87 % των τραπεζών που εξετάστηκαν είχαν συσσωρευμένες ζημίες. Επίσης, το 25 % των τραπεζικών ιδρυμάτων είχε συσσωρευμένες ζημίες υψηλότερες του 3 % του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων και το 20 % συσσωρευμένες ζημίες υψηλότερες του 8 % του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων. Επιπλέον, κατά την περίοδο 2007 – 2009, τα τραπεζικά ιδρύματα που ανήκαν στον κλάδο της χονδρικής παρουσίασαν υψηλότερες ζημίες σε σχέση με τις τράπεζες του τομέα της λιανικής. Όταν λαμβάνεται υπόψη όλη η περίοδος, δηλ. το χρονικό διάστημα 2007 – 2016, γίνεται αντιληπτό ότι οι τράπεζες του τομέα της λιανικής είχαν σαφώς χειρότερες επιδόσεις κατά το δεύτερο στάδιο της κρίσης δηλ. μετά το 2010.

Οι Claudia Buch και Gerard Dages (2018) σε μελέτη τους συμπέραναν ότι, η κρίση επέφερε πολλές αλλαγές στη δομή και την εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος, στα επιχειρηματικά μοντέλα των τραπεζών καθώς και στην απόδοσή τους. Στις χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση, παρατηρήθηκε συρρίκνωση του τραπεζικού τομέα ενώ στις χώρες που επηρεάστηκαν λιγότερο παρατηρήθηκε επέκταση του τραπεζικού τομέα. Επίσης, στις ανεπτυγμένες χώρες οι τράπεζες επανπροσδιόρισαν την οικονομική τους δραστηριότητα και προσανατολίστηκαν προς

χαμηλής έντασης κεφαλαίου εργασίες, συμπεριλαμβανομένης της εμπορικής τραπεζικής. Στράφηκαν σε πιο σταθερές πηγές χρηματοδότησης και σε πιο ασφαλείς επενδύσεις. Ποιοτικά στοιχεία έδειξαν ότι οι τράπεζες ενίσχυσαν σημαντικά τον τομέα διαχείρισης κινδύνων καθώς και τις πρακτικές εσωτερικού ελέγχου.

Ο Καραμούζης, (2009) σημειώνει ότι ο αντίκτυπος της κρίσης στις Ελληνικές τράπεζες ήταν σαφώς ηπιότερος. Οι Ελληνικές τράπεζες δεν είχαν έκθεση σε ριψοκίνδυνα χρηματοπιστωτικά προϊόντα ενώ οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας ήταν ικανοποιητικοί. Είναι χαρακτηριστικό ότι κανένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δεν αντιμετώπισε πρόβλημα βιωσιμότητας ενώ δεν απαιτήθηκε ένταξη των τραπεζών σε πρόγραμμα ανακεφαλαιοποίησης. Οι Ελληνικές τράπεζες βρέθηκαν στο επίκεντρο της κρίσης χρέους το 2010 λόγω της κατοχής τεράστιας αξίας Ελληνικών ομολόγων.

Τον Ιούνιο του 2009 ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα των stress test στα οποία υποβλήθηκαν οι Ελληνικές τράπεζες και τα οποία ενσωμάτωναν υποθετικά σενάρια που είχαν συμφωνηθεί με το ΔΝΤ. Σκοπός των stress test ήταν να αξιολογηθεί η ανθεκτικότητα των τραπεζών με βάση την επικράτηση του πιο δυσμενούς σεναρίου. Τα σχετικά αποτελέσματα ανέδειξαν την ικανότητα των ελληνικών τραπεζών να ανταπεξέλθουν αποτελεσματικά στις πιο δυσμενείς εξωγενείς διαταραχές. Το ΔΝΤ μάλιστα είχε τονίσει ότι οι Ελληνικές τράπεζες είχαν διαχειριστεί ικανοποιητικά την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Επιπλέον, σύμφωνα με κείμενο του Γκίκα Χαρδούβελη, οι ελληνικές τράπεζες άντεξαν τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση 2007- 2009, αλλά η ελληνική δημοσιονομική και μετέπειτα πολιτική κρίση της περιόδου 2015-2016 τις χρεοκόπησε δύο φορές και τις κατέστησε ευάλωτες και για μια ακόμα μελλοντική τρίτη χρεοκοπία. Από το 2010 οι τράπεζες άρχισαν να χάνουν καταθέσεις και όσο η ελληνική κρίση βάθαινε, τόσο η εκροή μεγάλωνε. Ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες εξαρτούνταν πλήρως από τον δανεισμό του Ευρωσυστήματος. Στην πλευρά του ενεργητικού τους, η διεθνής κρίση δυσκόλεψε και τη χορήγηση δανείων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Στο τέλος του 2009 το συνολικό ύψος των δανείων παρέμεινε στάσιμο, ενώ από το 2010 και μετά το ύψος των συνολικών δανείων μειώνεται επειδή ο νέος δανεισμός είναι μικρότερος από τα παλαιά δάνεια που λήγουν και αποπληρώνονται. Σημειώνει ότι, τη μεγάλη διαφορά στη διάρθρωση και πορεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος την έκανε η διαδικασία κουρέματος του ελληνικού δημοσίου χρέους το 2012, γνωστή ως Private Sector Involvement ή PSI. Το PSI μείωσε κατά περίπου 78% την αξία των ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου που κατείχαν οι τράπεζες, καθώς και τα δάνεια που είχαν χορηγήσει στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, και ουσιαστικά έφερε την πρώτη χρεοκοπία. Οι συνολικές απώλειές τους ανήλθαν στα 39 δισεκατομμύρια ευρώ, ένα μέγεθος που υπερέβη κατά πολύ το μετοχικό τους κεφάλαιο.

Το 2012 μετά το PSI, η Τράπεζα της Ελλάδος σε συνεννόηση με τους δανειστές αποφάσισε τη διάσωση των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, ενώ οι υπόλοιπες θα μπορούσαν να λειτουργούν μόνον εφόσον ανακεφαλαιοποιούντο με ιδιωτικούς πόρους. Η απόφαση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την πολύ μεγάλη μετέπειτα συγκέντρωση του

ελληνικού τραπεζικού συστήματος, αφού ελάχιστες τράπεζες κατάφεραν να βρουν τα απαιτούμενα κεφάλαια από την ελεύθερη αγορά.

Σύμφωνα με ανάλυση της τράπεζας Eurobank (2012), μετά το ξέσπασμα της πρωτόγνωρης δημοσιονομικής κρίσης στη χώρα στο τέλος του 2009, δεν υπήρξε η αναγκαία πλεονάζουσα ρευστότητα στο Τραπεζικό Σύστημα, η οποία θα μπορούσε να διοχετευτεί στην πραγματική οικονομία. Αντίθετα, οι τράπεζες αύξησαν τις τοποθετήσεις τους στους τίτλους του ελληνικού δημοσίου, ομόλογα και έντοκα γραμμάτια, όταν το Δημόσιο άρχισε να αντιμετωπίζει προβλήματα χρηματοδότησης στις διεθνείς αγορές. Σημειώνεται ότι μετά το 2010, οι ελληνικές Τράπεζες συνέβαλαν καθοριστικά στην αντιμετώπιση της κρίσης ρευστότητας του Δημοσίου απορροφώντας σχεδόν πλήρως όλες τις εκδόσεις των έντοκων γραμματίων, καθώς το ενδιαφέρον από άλλους επενδυτές ήταν μηδενικό και η έλλειψη ρευστότητας έθετε σε κίνδυνο την εύρυθμη λειτουργία του Δημοσίου τομέα, της οικονομίας και τελικά του Τραπεζικού Συστήματος.

Επιπλέον, η έλλειψη επαρκών κεφαλαίων είχε μια πολλαπλασιαστική αρνητική επίδραση στο ενεργητικό των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Δημιουργεί τη λεγόμενη απομόχλευση, στην προσπάθειά τους να κρατήσουν το λόγο ίδιων κεφαλαίων προς ενεργητικό σταθερό, όπως τους επιβάλλουν οι εποπτικές αρχές. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μειώνουν τον παρονομαστή του κλάσματος, όταν δεν μπορούν να αυξήσουν τον αριθμητή. Η μείωση όμως του παρονομαστή είναι εξ' ορισμού πολλαπλασιαστής της αρχικής μείωσης των κεφαλαίων. Το αρχικό χάσμα κεφαλαίων αναγκάζει τις Τράπεζες να περιορίσουν το μέγεθος του ενεργητικού τους μέσω πωλήσεων στοιχείων του ενεργητικού, όπως ομόλογα, μετοχές ή και του περιορισμού στην παροχή νέων δανείων. Η πώληση στοιχείων του ενεργητικού επεκτείνει την κρίση. Η δε άρνηση νέου δανεισμού μεταφέρει την κρίση στην πραγματική οικονομία. Τέλος, με το ξέσπασμα της κρίσης πολλά στοιχεία του ενεργητικού των Τραπεζών έχασαν την αξία τους μειώνοντας τα συνολικά τους κεφάλαια και την διαθέσιμη ρευστότητα (Eurobank Research, 2009).

Ο Χρήστος Γκόρτσος (2014), στην ανάλυσή του για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εξηγεί ότι, οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν περιορισμένες σε σχέση με εκείνες που επήλθαν στα χρηματοπιστωτικά συστήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους: Πρώτον, οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους, όπως οι τράπεζες του εξωτερικού που αντιμετώπισαν προβλήματα φερεγγυότητας, «τοξικά ομόλογα» των οποίων οι τιμές μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Επομένως, οι ελληνικές τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να καταγράψουν ζημίες από τέτοια ομόλογα. Άλλωστε, οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν λόγο να επενδύσουν σε τέτοιου είδους ομόλογα, καθώς η ανάπτυξή τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών βασίστηκε:

- στην επέκταση της δραστηριότητάς τους στη στεγαστική και την καταναλωτική πίστη, η οποία απελευθερώθηκε στην Ελλάδα την ίδια εποχή που ξένες τράπεζες

άρχισαν να επενδύουν σε αυτά τα ομόλογα λόγω έλλειψης άλλων πηγών κερδοφορίας, καθώς και

- στη διεθνή τους δραστηριότητα που γνώρισε κατά το ίδιο διάστημα πολύ μεγάλη ανάπτυξη.

Δεύτερον, οι ελληνικές τράπεζες διαθέτουν υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια, ήταν και είναι θωρακισμένες απέναντι στους κινδύνους που ανέκυψαν, με αποτέλεσμα να είναι ασφαλείς και οι καταθέτες τους. Η φερεγγυότητα των ελληνικών τραπεζών δεν κινδύνευσε από αυτήν την κρίση, διότι δεν υπήρχαν οι δίαυλοι για τη μετάδοση και στην Ελλάδα των προβλημάτων που ανέκυψαν στις χώρες που επλήγησαν κατά κύριο λόγο από την κρίση. Άλλωστε η Ελλάδα ήταν από τις πρώτες χώρες της Ευρωζώνης που προχώρησε σε εγγύηση καταθέσεων.

Τέλος σε άρθρο του ο Γιάννης Παπαδογιάννης (2020) αναφέρει ότι η μεγάλη κρίση του 2010 – 2015, η οποία έφερε τη χώρα ένα βήμα πριν την άτακτη χρεοκοπία, προκάλεσε τη ριζική αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, οδηγώντας σε ξαφνικό θάνατο δεκατρείς τραπεζικούς οργανισμούς. Τράπεζες με ιστορική διαδρομή 100 ετών, όπως η Εμπορική Τράπεζα και το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, αλλά και το σύνολο σχεδόν των νέων τραπεζών που δημιουργήθηκαν τη δεκαετία του 2000, όταν η αισιοδοξία για τις δυνατότητες ανάπτυξης της οικονομίας και των τραπεζών είχε φτάσει στο ζενίθ, βρέθηκαν σε αδιέξοδο και απορροφήθηκαν από άλλες τράπεζες. Αν υπολογιστούν και οι συνεταιριστικές τράπεζες οι οποίες επίσης βρέθηκαν σε αδιέξοδο τότε οι τράπεζες που υποχρεώθηκαν σε «λουκέτο» είναι περίπου 20.

2.4 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΤΟΥ COVID-19

Παρόλο που δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας, η πρόσφατη κρίση που προκλήθηκε λόγω της πανδημίας του covid-19 επηρέασε επίσης σημαντικά την οικονομία και το τραπεζικό σύστημα παγκοσμίως.

Σύμφωνα με την Κ.Κοσμίδου (2020), το ξέσπασμα της νόσου Covid-19 προκάλεσε αναταράξεις τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η ταχεία μεταδοτικότητα του ιού αποτέλεσε παράγοντα αναστολής πολλών δραστηριοτήτων της οικονομίας. Πέραν λοιπόν της υγειονομικής κρίσης και των συνακόλουθων περιορισμών που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή όλων των πολιτών, τεράστιο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού βίωσε τις αρνητικές επιπτώσεις στα εισοδήματά τους, γεγονός που τόνιζε ακόμη περισσότερο τη σημασία ενίσχυσης των οικονομικά ασθενέστερων.

Ο Fernandes, N. (2020) επισημαίνει ότι, στις Η.Π.Α παρατηρήθηκε δραματική μείωση των θέσεων εργασίας, περίπου 10 εκατομμύρια θέσεις, ενώ σε όλο τον κόσμο εταιρείες έκλεισαν, αυτοκινητοβιομηχανίες ανέστειλαν την παραγωγή τους, μεγάλοι

τουριστικοί προορισμοί ερήμωσαν, οι μεταφορές κάθε είδους επλήγησαν, ακυρώθηκαν ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και μεγάλα αθλητικά γεγονότα, όπως η Formula 1 , το NBA και οι Ολυμπιακοί Αγώνες του Τόκυο.

Στην Κίνα, τα συνεχόμενα lockdown οδήγησαν σε σημαντική μείωση της κατανάλωσης αλλά και σε αναστολή της παραγωγής. Σε παγκόσμιο επίπεδο η εφοδιαστική αλυσίδα διαταράχθηκε, μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού έχασε την εργασία του και οι καταναλωτές άλλαξαν τις καταναλωτικές τους συνήθειες με αποτέλεσμα να παρουσιαστούν ελλείψεις αγαθών στα σούπερ μάρκετ σε όλο τον κόσμο. Οι παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές κατέγραψαν απότομη πτώση και η οικονομική αστάθεια που παρουσιάστηκε βρισκόταν σε επίπεδα παρόμοια ή και υψηλότερα από την οικονομική κρίση του 2009.

Επίσης, επηρεάστηκαν αρκετά τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας, όπως οι εταιρείες πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα, ο τουρισμός, οι μετακινήσεις , τα ΜΜΕ. Ενδεικτικά τη μεγαλύτερη πτώση παγκοσμίως σημείωσαν οι αγορές πετρελαίου , φυσικού αερίου και άνθρακα με πτώση 50% , έπειτα οι δραστηριότητες που αφορούν στον τουρισμό και περιλαμβάνουν τα καταλύματα και την εστίαση με ποσοστό 40%, οι τράπεζες και οι ασφάλειες με ποσοστό 35% και τέλος οι τομείς των ΜΜΕ, αυτοκινητοβιομηχανιών και των προσωπικών αγαθών με 32% έκαστος.

Οι Δ. Μαρούλης, Ά. Ίκκος, και Η. Κικίλιας (2021) αναφέρουν ότι, η ταχεία εξάπλωση του Covid-19 στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ και στον κόσμο κατά το διάστημα Φεβρουάριος - Μάιος 2020 οδήγησε στην επιβολή των πρωτοφανών lockdown και σε ουσιαστική καθήλωση της λειτουργίας των οικονομιών στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου 2020 που άρχισαν να αίρονται από τον Μάιο 2020, με αποκατάσταση ενός επιπέδου λειτουργίας των οικονομιών από τον Ιούλιο του 2020. Αυτό είχε ως συνέπεια την πρωτοφανή μείωση του ΑΕΠ σε ετήσια βάση σε όλες τις χώρες του κόσμου στο 1^ο 6μηνο 2020, αλλά την εντυπωσιακή ανάκαμψή του σε 3μηνιαία βάση και τη σχετικά μικρή μείωσή του σε ετήσια βάση στο 3ο 3μηνο 2020.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου εργασίας ΓΣΕΕ το 2022, η πανδημία του COVID-19 είχε εκτεταμένες οικονομικές συνέπειες, οι οποίες οδήγησαν στη δεύτερη μεγαλύτερη παγκόσμια ύφεση της πρόσφατης ιστορίας. Παρατηρήθηκε μια έντονη μείωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών κατά τη διάρκεια των lockdown, είχαμε ένα διαρκές κραχ των χρηματιστηρίων (κυρίως κατά τον πρώτο χρόνο της πανδημίας), ενώ επίσης ξέσπασε μια πρωτοφανής παγκόσμια κρίση της εφοδιαστικής αλυσίδας με απότοκο την άνοδο των τιμών και τις ελλείψεις σε τελικά και ενδιάμεσα προϊόντα (όπως για παράδειγμα, την παγκόσμια έλλειψη σε micro-chips από το 2020 μέχρι σήμερα).

Η πανδημία είχε επίσης ως συνέπεια μια διαρκή αύξηση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων και αρκετών βασικών ειδών διατροφής. Οι αυξήσεις τιμών έγιναν αισθητές περισσότερο από τους κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτους πληθυσμούς. Παράλληλα, σχεδόν το σύνολο των κοινωνικών, πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων ακυρώθηκαν ή έγιναν διαδικτυακά, ενώ ο συνολικός αντίκτυπος στον κλάδο του τουρισμού όπως και του εμπορίου δεν έχει ακόμη εκτιμηθεί οριστικά. Εν συντομία, το

παγκόσμιο οικονομικό σύστημα λόγω της πανδημίας COVID-19 αντιμετώπισε μια άνευ προηγουμένου αβεβαιότητα, ενώ υπάρχει σημαντική διαφωνία από τους ειδικούς τόσο ως προς τη συνολική έκταση της πανδημίας όσο και ως προς τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της, τη διάρκεια και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάκαμψης που έκανε την εμφάνισή της από τα μέσα του 2021.

Η ελληνική οικονομία πέρασε το πρώτο κύμα της πανδημίας COVID-19 (δηλαδή, το πρώτο εξάμηνο του 2020) έχοντας υποστεί τις μικρότερες δυνατές απώλειες, οι οποίες, ωστόσο, κατανεμήθηκαν ασύμμετρα στους διάφορους τομείς της ζήτησης. Η ιδιωτική κατανάλωση, της οποίας η σημασία στη στήριξη της συνολικής ζήτησης είναι καίρια, σαφώς επηρεάστηκε αρνητικά. Εντούτοις, μια πιο προσεκτική ματιά στα στοιχεία του λιανικού εμπορίου έδειξε ότι ο κλάδος των ειδών διατροφής επηρεάστηκε λιγότερο, παρά την καθίζηση στους δείκτες προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο. Οι ακαθάριστες επενδύσεις διακυμάνθηκαν χωρίς σαφή τάση. Ωστόσο, η ανατροπή της σύνθεσης των ακαθάριστων επενδύσεων σε βάρος του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού και προς όφελος των κατασκευών έχει πρόσκαιρα οφέλη για την οικονομία ως αντιστάθμισμα της κρίσης που προκλήθηκε από την πανδημία. Σε διάστημα ενός χρόνου μετά την εμφάνιση του κορωνοϊού, η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με το τρίτο κύμα επέλασης της πανδημίας COVID-19. Η κυβέρνηση, έχοντας θέσει ως βασική προτεραιότητα την προστασία της ανθρώπινης ζωής, αντιμετώπισε αποτελεσματικά το τρίτο αυτό κύμα. Όμως το τίμημα για την οικονομία ήταν μεγάλο. Η έξαρση της πανδημίας μέσα στο 2020 είχε σημαντικές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας, αλλά και στις επιμέρους αγορές.

Τα μέτρα περιορισμού της ελεύθερης μετακίνησης, η υιοθέτηση της τηλεργασίας και το κλείσιμο των σχολείων περιόρισαν σημαντικά τις μετακινήσεις των πολιτών. Το κλείσιμο των εμπορικών καταστημάτων και της εστίασης συνέβαλε στη μείωση των εμπορευματικών μεταφορών και της μετακίνησης των πολιτών για αγορές. Ταυτόχρονα, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε τις σημαντικές επιδράσεις στον τουρισμό και τον περιορισμό των τουριστικών μετακινήσεων. Τέλος, οι δυσμενείς επιπτώσεις της πανδημίας στην οικονομία συνέβαλαν στον περιορισμό του διαθέσιμου εισοδήματος των πολιτών, γεγονός που επηρέασε τη ζήτηση. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν μια ύφεση της τάξης του 9% για το 2020 (σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ).

Έπειτα από αυτή τη δραματική ύφεση του 2020, η ελληνική οικονομία το 2021 παρουσίασε σημαντική ανάκαμψη της τάξης του 8,3%, δηλαδή ανάκαμψη «τύπου V». Ουσιαστικά, αυτό που έγινε ήταν μια επαλήθευση της θεωρίας του ελατηρίου. Είναι προφανές ότι η κρατική στήριξη των περίπου 42 δισεκατομμυρίων ευρώ διέσωσε την παραγωγική βάση της οικονομίας, αύξησε σημαντικά τις καταθέσεις και συγκράτησε την ανεργία σε χαμηλά δεκαετίας. Μια σειρά από δεδομένα και δείκτες δείχνουν ότι το 2022 θα είναι μια χρονιά σημαντικής επαναφοράς της οικονομίας στην κανονικότητα, αυτό όμως θα εξαρτηθεί, πέρα από την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, και από τα πρόσφατα γεγονότα στην Ουκρανία, καθώς αναμένεται να προκαλέσουν νέο κύμα αναταραχών στην παγκόσμια και την ελληνική οικονομία.

Επίσης, ο Banerjee et al., (2020) διαπίστωσε ότι στο πλαίσιο της πανδημίας του COVID-19 οι τράπεζες αντιμετώπισαν ένα τριπλό αρχικό σοκ: ανησυχίες για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, τεράστιες αλλαγές στη ζήτηση και συχνά μερικές ή ολικές διακοπές λειτουργίας λόγω lockdowns. Στο πλαίσιο αυτό οι τράπεζες, επηρεασμένες από την υγειονομική κρίση, προχώρησαν σε αναδιαμόρφωση ουσιαστικά των τρόπων εργασίας και οργάνωσής τους σε ένα περιβάλλον υψηλής αβεβαιότητας και μεγάλης κλίμακας αλλαγών.

Σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ το 2021, η υγειονομική κρίση οδήγησε στη διαταραχή της χρηματοδότησης της αγοράς από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και στη μείωση της αποτίμησης του ενεργητικού τόσο των πελατών των τραπεζών όσο και των ίδιων των τραπεζών. Μάλιστα, η συγκεκριμένη έκθεση του ΟΟΣΑ είναι αρκετά απαισιόδοξη, καθώς προβλέπει σημαντική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων η οποία αναμένεται να πυροδοτήσει έναν φαύλο κύκλο μείωσης των πιστώσεων της πραγματικής οικονομίας από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η λήψη μέτρων στήριξης για την οικονομία μπορεί να μετριάσει τον αντίκτυπο στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία αναμένουν ή και καταγράφουν ήδη μικρή χειροτέρευση της ρευστότητας και κεφαλαιακής τους επάρκειας.

Οι Berger και Demirguc-Kunt (2021), αναφέρουν ότι η υγειονομική κρίση έχει ήδη ωφελήσει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στις ΗΠΑ και δημιουργεί ένα περιβάλλον ευκαιριών ανάπτυξης για το μέλλον, καθώς αυξάνονται τα ποιοτικά στοιχεία του ενεργητικού των τραπεζών, απόρροια της εγγύησης δανείων από την κυβέρνηση των ΗΠΑ.

Επιπρόσθετα, σε έρευνά τους οι Emmanuelle Augeraud-Véron και Whelsy Bounou (2023), χρησιμοποιώντας δεδομένα αναφορικά με την κερδοφορία 5.474 τραπεζών σε 23 χώρες από το δεύτερο τετράμηνο του 2019 έως το πρώτο τετράμηνο του 2022, διαπιστώνουν ότι η πανδημία του covid-19 έχει αρνητικό αντίκτυπο στην κερδοφορία των τραπεζών, ιδίως κατά την έναρξη της υγειονομικής κρίσης. Επιπλέον, συμπεραίνουν ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας επηρεάζονται από τα χαρακτηριστικά των τραπεζών καθώς και από την τοποθεσία τους. Ο αντίκτυπος ήταν ισχυρότερος στις τράπεζες που βρίσκονται σε χώρες που επλήγησαν περισσότερο καθώς και στις τράπεζες που ήταν καλά κεφαλαιοποιημένες.

Επιπλέον, οι Mohsin Shabir, Ping Jiang, Wenhao Wang και Özcan Işık (2023) αναφέρουν ότι η οικονομική ζημιά που προκλήθηκε οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μείωση των εισοδημάτων των πολιτών, στη μείωση της παραγωγικότητας, στην αύξηση της ανεργίας, στις διαταραχές στο παγκόσμιο εμπόριο καθώς και στην καταστροφή της βιομηχανίας του τουρισμού. Εξετάζοντας δείγμα από 2.073 τράπεζες σε 106 χώρες από το πρώτο τρίμηνο του 2016 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2021 διαπιστώνουν ότι το ξέσπασμα της πανδημίας μείωσε σημαντικά την απόδοση και τη σταθερότητα των τραπεζών οι οποίες ήταν μικρές, υποκεφαλαιοποιημένες, λιγότερο διαφοροποιημένες και κρατικές.

Τέλος, σύμφωνα με τον Λιαρκόβα (2022) η επίπτωση της πανδημίας Covid-19 σε βασικές παραμέτρους της χρηματοοικονομικής κατάστασης των Ελληνικών τραπεζών, μπορεί να χωριστεί σε δύο υποπεριόδους. Στην πρώτη υποπερίοδο που καλύπτει το

διάστημα από το πρώτο τρίμηνο του 2020 έως το πρώτο τρίμηνο του 2021 όπου παρατηρείται μία διακύμανση των περισσότερων μεταβλητών χωρίς σημαντικές αποκλίσεις από τις μέσες τιμές της περιόδου. Αντίθετα, στη δεύτερη υποπερίοδο και ιδιαίτερα στο δεύτερο τρίμηνο του 2021 οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, ρευστότητας και κερδοφορίας δείχνουν σημάδια χειροτέρευσης, αν και διορθώνονται ελαφρά στο τρίτο τρίμηνο του ίδιου έτους.

Οι δείκτες κερδοφορίας διατηρούν γενικά τα αρνητικά τους πρόσημα και την υψηλή μεταβλητότά τους σε όλη την περίοδο 2020-2021. Ο μόνος δείκτης ο οποίος δείχνει συνεχή βελτίωση είναι ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων ο οποίος βαίνει μειούμενος σε όλη την περίοδο. Επιπλέον, η βελτίωση της καταθετικής βάσης των τραπεζών, που παρατηρείται μετά το πρώτο τρίμηνο του 2021, δεν φαίνεται να μεταφράζεται σε αύξηση των πιστοδοτήσεων, καθώς ο όγκος των τραπεζικών πιστώσεων μειώνεται κατά την ίδια περίοδο.

Συμπεραίνει επίσης, ότι οι ελληνικές τράπεζες συνεχίζουν να βρίσκονται σε μια μεταβατική φάση μεταβολής του επιχειρηματικού τους υποδείγματος. Παρά τα σημαντικά βήματα που έχουν επιτύχει με τη μείωση των ΜΕΔ, η επίδοση αυτή δεν έχει ακόμη εκφραστεί σε όρους κερδοφορίας.

Επομένως οι ελληνικές τράπεζες οφείλουν να συνεχίσουν να δίνουν προτεραιότητα στην κεφαλαιακή τους επάρκεια και ρευστότητα δεδομένης της παρούσας οικονομικής αβεβαιότητας σε διεθνές επίπεδο και των επιπτώσεων της στην ελληνική οικονομία. Επιπλέον όμως, οφείλουν να κάνουν περισσότερα όσον αφορά τη χορήγηση πιστώσεων στην ιδιωτική οικονομία, καθώς η μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων δεν φαίνεται να έχει υποκατασταθεί επαρκώς από νέες χρηματοδοτήσεις. Τέλος, οι παρεμβάσεις σε επίπεδο λειτουργικού κόστους δεν επαρκούν για την αποκατάσταση της κερδοφορίας, αν οι τράπεζες δεν θέλουν να παραμείνουν παθητικοί δέκτες των εξελίξεων.

Ο συνδυασμός πιστωτικής επέκτασης, με παράλληλη διατήρηση ικανοποιητικών επιπέδων κεφαλαιακής επάρκειας και ρευστότητας, μπορούν να βελτιώσουν μακροπρόθεσμα την κερδοφορία αυξάνοντας τα έσοδα και μειώνοντας τον κίνδυνο και τα έξοδα χρηματοδότησης που συνδέονται με αυτόν. Τα παραπάνω ισχύουν με μεγαλύτερη ένταση σε ένα περιβάλλον αυξανόμενων επιτοκίων, στον βαθμό που συμβάλουν στη συγκράτηση του χρηματοδοτικού κόστους των τραπεζών.

Κεφάλαιο 3

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη του σύγχρονου Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος. Αρχικά γίνεται αναφορά στη διάρθρωση και τον τρόπο λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος της Ελλάδας τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του από το 1828 έως και το 2006, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται η κατάσταση του τραπεζικού συστήματος την κρίσιμη περίοδο της οικονομικής κρίσης 2007-2014 καθώς και η σημερινή του δομή και λειτουργία.

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Με την πάροδο των ετών το τραπεζικό σύστημα αναμορφώθηκε και διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες της Ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ο εκσυγχρονισμός του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος είναι δυνατόν να επιτευχθεί σταδιακά με την αλληλοδιάδοχη εφαρμογή των αναπροσαρμογών αλλά και με την παράλληλη προσπάθεια για σταθεροποίηση της οικονομίας. Ωστόσο, ο εκσυγχρονισμός καθίσταται αδύνατος εάν το ίδιο το τραπεζικό σύστημα της χώρας παραμείνει αποκλειστικός διαχειριστής των πιστωτικών πόρων. Η κεφαλαιαγορά πρέπει να αποτελέσει το βασικό μηχανισμό άντλησης και κατανομής των μακροπρόθεσμων κεφαλαίων της οικονομίας. Σε ολόκληρο τον κόσμο τα πιστωτικά ιδρύματα λειτουργούν υπό την εποπτεία της Κεντρικής Τράπεζας του κάθε τόπου, η οποία όχι μόνο εποπτεύει τις τράπεζες και τις κεφαλαιαγορές αλλά και παρεμβαίνει όπου επιβάλλεται κάθε φορά για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής πολιτικής κάθε πολιτείας. Κατά συνέπεια, στόχος της Κεντρικής Τράπεζας είναι η δημιουργία ενός σύγχρονου και ευέλικτου τραπεζικού συστήματος, απαλλαγμένο από διοικητικές ρυθμίσεις που μειώνουν την αποτελεσματικότητά του, που θα τελεί όμως υπό τη συστηματική και αυστηρή εποπτεία και καθοδήγηση της Τράπεζας της Ελλάδος (Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, 2014).

Η ιστορία του σύγχρονου ελληνικού τραπεζικού συστήματος ξεκινά το 1828 με την ίδρυση της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας από τον Ιωάννη Καποδίστρια. Ωστόσο, η διάρκεια ζωής της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας ήταν βραχεία λόγω της εξάντλησης των χρηματοδοτικών της πηγών και της αδυναμίας ανανέωσης αυτών. Τα ιδρυτικά κεφάλαια της τράπεζας προέρχονταν από δωρεές και καταθέσεις εύπορων Ελλήνων και αλλοδαπών κεφαλαιούχων, το ύψος των οποίων δεν επέτρεπαν τη λειτουργία αυτής ως κανονικής εκδοτικής τράπεζας. Για το λόγο αυτό, σε μια προσπάθεια προσέλκυσης κεφαλαίων, το ελληνικό κράτος προσέφερε υπέρ της τράπεζας ως ενυπόθηκες εγγυήσεις γεωγραφικές εκτάσεις μεγάλης αξίας (όπως αμπελώνες, ελαιώνες). Όμως, η ανταπόκριση ήταν μικρή και η αδυναμία της τράπεζας να εκδώσει τίτλους

υπέρ του κράτους ήταν μεγάλη, με αποτέλεσμα το 1833 η τράπεζα να διαλυθεί. Οκτώ χρόνια αργότερα, το 1841, ιδρύθηκε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Ήταν η πρώτη ιδιωτική τράπεζα στην οποία επενδύθηκαν ελληνικά και ξένα κεφάλαια. Το ελληνικό κράτος της παραχώρησε το προνόμιο έκδοσης τραπεζογραμματίων το οποίο και διατήρησε μέχρι το Μάιο του 1928 οπότε και μεταβίβασε στην Τράπεζα της Ελλάδος. Η Εθνική Τράπεζα ως κύριος δανειστής του Ελληνικού Δημοσίου σε εγχώριο και ξένο νόμισμα αλλά και ως κλασική εμπορική τράπεζα συμμετείχε σε όλες της τραπεζικές εργασίες της εποχής.

Κατά το έτος 1839 ιδρύθηκε η Ιονική Τράπεζα με θέσπισμα της Γερουσίας των Ηνωμένων Πολιτειών των Ιονίων Νήσων, που βρίσκονταν τότε υπό την αγγλική κυριαρχία. Της είχε παραχωρηθεί το προνόμιο έκδοσης τραπεζογραμματίων και της άσκησης κλασικών εμπορικών εργασιών. Μετά την προσάρτηση των Ιονίων Νήσων, το 1864, έγινε επέκταση του εκδοτικού προνομίου σε όλη την ελληνική επικράτεια, ενώ το 1880 της εδόθη το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο στα Ιόνια Νησιά. Στη συνέχεια, το 1920, το εκδοτικό προνόμιο παραχωρήθηκε στην Εθνική Τράπεζα και έτσι παρέμειναν σε αυτή μόνο οι εμπορικές δραστηριότητες.

Ο αριθμός των τραπεζών στην Ελλάδα αυξήθηκε μετά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα ακολουθώντας έστω και με σχετική καθυστέρηση την τάση που επικρατούσε σε διεθνές επίπεδο.

Κατά τη διετία 1870-1872 ιδρύονται η Τράπεζα της επί των Κινητών Πίστεως και η Εμπορική και Πιστωτική Τράπεζα της Ελλάδος οι οποίες στη συνέχεια συγχωνεύονται και δημιουργούν τη Γενική Πιστωτική Τράπεζα με βασικούς μετόχους τους ομίλους Α. Συγγρού και Ε. Βαλτατζή. Στα τέλη της δεκαετίας του 1870 και πιο συγκεκριμένα το 1879, ο Ιωάννης Κωστόπουλος ιδρύει μια εμπορική επιχείρηση στην Καλαμάτα, πρόδρομο της Τράπεζας Καλαμών η οποία στη συνέχεια μετεξελίχθηκε στην Τράπεζα Πίστεως, τη σημερινή Alpha Bank. Στη συνέχεια, το 1873, οπότε και εμφανίζονται τα πρώτα στίγματα εκβιομηχάνισης της ελληνικής οικονομίας, ιδρύεται η Τράπεζα Βιομηχανικής Πίστεως με κύριο προσανατολισμό τη χρηματοδότηση της βιομηχανίας και των μεγάλων έργων υποδομής. Βασικοί μέτοχοι της τράπεζας ήταν ομογενείς και γηγενείς επιχειρηματίες, με την Εθνική Τράπεζα να κατέχει και αυτή ένα μειοψηφικό πακέτο μετοχών. Τελικά, η τράπεζα αυτή απορροφήθηκε το 1906 από την Τράπεζα Αθηνών.

Έτσι, το 1882 ιδρύθηκε η Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας στο Βόλο με κύριο μέτοχο τον Α. Συγγρό και βασική δραστηριότητα την έκδοση χαρτονομισμάτων στη Θεσσαλία και την Ήπειρο. Το 1900 η τράπεζα αυτή, αδυνατώντας να προσελκύσει κεφάλαια ικανά για την ανάπτυξη της γεωργικής δραστηριότητας της περιοχής, συγχωνεύεται με τη Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, μεταβιβάζοντας σε αυτή το εκδοτικό της προνόμιο.

Το 1893 ιδρύεται η πρώτη τράπεζα καταθέσεων στην Ελλάδα, η Τράπεζα Αθηνών, εισάγοντας το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στην εποχή της συγκέντρωσης και αξιοποίηση των τραπεζικών καταθέσεων. Για πρώτη φορά εμφανίζεται στην Ελληνική

οικονομία η αποταμίευση σε εγχρήματη μορφή. Η Τράπεζα Αθηνών υπήρξε πρωτόπορος στην εισαγωγή καινοτόμων πιστωτικών γεγονότων ενώ δημιούργησε ιδιαίτερες σχέσεις με τη βιομηχανία και τη ναυτιλία μέχρι και τη συγχώνευσή της με τη Εθνική Τράπεζα. Επί της ουσίας αποτελούσε το μοναδικό πραγματικό ανταγωνιστή της Εθνικής αλλά και την πρώτη ίσως τράπεζα κάτοχο βιομηχανικών επιχειρήσεων που δημιούργησε μια νέα καινοτόμο σχέση μεταξύ χρηματοπιστωτικού και βιομηχανικού τομέα, ακολουθώντας με αυτόν τον τρόπο τις διεθνείς εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα και τη διαμόρφωση του χρηματιστικού κεφαλαίου.

Το 1899, η Εθνική Τράπεζα σε συνεργασία με την Τράπεζα City της Δανίας προχωρούν στην ίδρυση της Τράπεζας Κρήτης με έδρα τα Χανιά. Λειτουργήσε ως εκδοτική τράπεζα, τράπεζα κτηματικής πίστης, αγροτική και τράπεζα πίστωσης επί των κινητών αξιών. Το έτος 1919 παραιτείται του εκδοτικού της δικαιώματος υπέρ της Εθνικής Τράπεζας.

Μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα κυρίαρχη τράπεζα ήταν η ΕΤΕ εξαιτίας της διευρυμένης δραστηριότητάς της ως τράπεζα εκδοτική, καταθέσεων, προεξοφλήσεων και χορηγήσεων. Η ΕΤΕ αποτελούσε το μεγαλύτερο προμηθευτή χορηγήσεων προς το Δημόσιο με επιτόκια 2,5 με 3 φορές υψηλότερα από τα ισχύοντα στις διεθνείς αγορές ενώ τα διαθέσιμα κεφάλαια της ΕΤΕ προέρχονταν κυρίως από τα ίδια κεφάλαια των τραπεζών και δευτερευόντως από τις αποταμιεύσεις.

Την περίοδο μετά την απελευθέρωση και μέχρι το 1900 ιδρύθηκε ένας σημαντικός αριθμός τραπεζών στην Ελλάδα. Τα τραπεζικά αυτά ιδρύματα λειτουργούσαν είτε με τη μορφή εμπορικών τραπεζών ή πιστωτικών συνεταιρισμών ή ναυτιλιακής πίστωσης ή βιομηχανικής πίστωσης. Ωστόσο, οι περισσότερες από αυτές δεν κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στις δύσκολες συνθήκες και αναγκάστηκαν να διακόψουν τη λειτουργία τους. Οι μόνες που επιβίωσαν ήταν η Ιονική, η Εθνική, η Τράπεζα Αθηνών και η Τράπεζα Κρήτης. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα σημειώθηκε μια νέα αύξηση στην ίδρυση τραπεζών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω: Τράπεζα Μυτιλήνης (1901), Λαϊκή Τράπεζα Δομοκού (1902), Τράπεζα Ανατολής (1904), Λαϊκή Τράπεζα (1905), Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος (1907), Τράπεζα Πειραιώς (1916). Ο μεγάλος αριθμός των τραπεζικών ιδρυμάτων που ιδρύθηκαν ήταν αποτέλεσμα των ευνοϊκών συνθηκών που επικρατούσαν στην Ελλάδα μετά την επιτυχή έκβαση των Βαλκανικών Πολέμων. Οι ανάγκες επενδυτικής δραστηριότητας αυξήθηκαν, καθώς ο πληθυσμός της χώρας διπλασιάστηκε, γεγονός που κατέστησε επιτακτική την ανάγκη εξεύρεσης κεφαλαίων και παροχής πιστωτικών διευκολύνσεων.

Το χρονικό διάστημα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως το Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αποτέλεσε για την Ελληνική οικονομία περίοδος σημαντικής προόδου και παράλληλης επέκτασης και βελτίωσης του τραπεζικού συστήματος. Η αναδιάρθρωση του νομισματικού τομέα και των δημοσίων οικονομικών μετά την πτώχευση του 1892 αλλά και η αποτελεσματικότερη οικονομική πολιτική που ακολουθείται από τον κρατικό τομέα υποβοηθούν προς την κατεύθυνση αυτή.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα το 1904, η Εθνική Τράπεζα σε συνεργασία με τη National Bank fur Deutschland ιδρύει τη Τράπεζα της Ανατολής η οποία θα απορροφηθεί το 1932 από την Εθνική Τράπεζα. Εν συνεχεία το έτος 1905 ιδρύεται η Λαϊκή Τράπεζα με κύρια δραστηριότητα τις τραπεζικές εργασίες που αφορούσαν τις λαϊκές τάξεις, συνιστώντας ένα είδος ενεχυροδανειστηρίου. Το 1907 ιδρύεται η Εμπορική Τράπεζα, η οποία μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι και τα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα αποτέλεσε το δεύτερο πυλώνα του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Εν συνεχεία, το 1916 δημιουργείται η Τράπεζα Πειραιώς, η οποία για πολλές δεκαετίες λειτουργεί ως ιδιωτικός τραπεζικός οργανισμός μέχρι το 1975 οπότε πέρασε υπό τον κρατικό έλεγχο μαζί με τον όμιλο της Εμπορικής Τραπεζής όπου και παρέμεινε μέχρι και το 1991. Από το Δεκέμβριο του 1991 εκχωρείται και πάλι σε ιδιωτικό φορέα και συγκεκριμένα στον Όμιλο Επιχειρηματιών, οπότε και αρχίζει να παρουσιάζει συνεχή και ταχεία ανάπτυξη εργασιών, μεγεθών και δραστηριοτήτων.

Με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αρχίζει η νέα φάση επέκτασης και ανάπτυξης του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος στο πλαίσιο των οικονομικών συνθηκών που δημιουργήθηκαν υπό την επίδραση των σημαντικών πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων.

Μεταξύ των ετών 1918 και 1926 ιδρύονται συνολικά 29 νέα τραπεζικά ιδρύματα, με αποτέλεσμα το 1927 να δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα 45 τραπεζικά ιδρύματα συνολικά, από τα οποία 33 αποτελούσαν Ελληνικές εμπορικές τράπεζες, 5 ξένες εμπορικές τράπεζες, 3 τράπεζες κτηματικής πίστης, 2 μικρές τράπεζες αγροτικής πίστης (Γεωργική Τράπεζα και Τράπεζα Γεωργικής Πίστης) και 2 ιδιότυποι πιστωτικοί οργανισμοί (Ταχυδρομικό Ταμειούχιο και Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων). Από τα 43 τραπεζικά ιδρύματα, η Εθνική, η Εμπορική, η Τράπεζα Αθηνών, η Ιονική και η Τράπεζα Ανατολής με κριτήριο της οικονομικής τους δύναμη και το δίκτυο των καταστημάτων τους μπορούν να χαρακτηριστούν ως μεγάλοι τραπεζικοί οργανισμοί καθώς κάλυπταν το 85% του συνόλου των καταθέσεων.

Το 1927 αποτελεί ένα έτος καμπής για το πιστωτικό σύστημα της χώρας δεδομένου ότι ιδρύεται η Τράπεζα της Ελλάδος η οποία και αναλαμβάνει το ρόλο και τις αρμοδιότητες της Κεντρικής Τράπεζας. Με την ίδρυσή της καθορίζεται το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος των εμπορικών τραπεζών και των συναλλαγών με την πελατεία τους. Το εμπορικό της χαρτοφυλάκιο ήταν 100 φορές μικρότερο από το σύνολο του εμπορικού χαρτοφυλακίου των εμπορικών τραπεζών και το μεγαλύτερο μέρος του ενεργητικού της (47,5%) αποτελούνταν από μη ρευστοποιήσιμες υποχρεώσεις του Δημοσίου. Συνεπώς, δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας κεντρικής τράπεζας και ο ρόλος της περιορίστηκε στην περιφρούρηση της ισοτιμίας της δραχμής.

Η χρονική περίοδος 1929-1932 ήταν η περίοδος της μεγάλης οικονομικής κρίσης που οδήγησε στην κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τη

χρεοκοπία των μικρών τραπεζών ως αποτέλεσμα της συνεχούς ανάληψης των καταθέσεων τους. Όπως ήταν αναμενόμενο, το χρηματοπιστωτικό σύστημα επηρεάστηκε σοβαρά καθώς βρέθηκε στα πρόθυρα της κατάρρευσης εξαιτίας του γεγονότος ότι το 40% των τραπεζικών καταθέσεων ήταν σε ξένο νόμισμα υποβιβάζοντας συνακόλουθα την αξία της δραχμής.

Στο τέλος του 1932 λειτουργούν στην Ελλάδα συνολικά 32 τραπεζικά ιδρύματα (25 εμπορικές τράπεζες, 3 τράπεζες αγροτικής πίστης, 1 τράπεζα κτηματικής πίστης και 2 ιδιότυποι πιστωτικοί οργανισμοί). Στην περίοδο 1933-1940 η οικονομική κατάσταση της χώρας αλλά και του γενικότερου χρηματοπιστωτικού χώρου καθορίζεται από την εγκατάλειψη του χρυσού κανόνα ως νομισματικής βάσης και της συνολικής προσπάθειας της Τράπεζας της Ελλάδος να ασκήσει ολόκληρο το φάσμα των δραστηριοτήτων της. Έτσι η Τράπεζα της Ελλάδος αναλαμβάνει συνολικά την άσκηση της Νομισματικής και Συναλλαγματικής Πολιτικής της χώρας, με ότι αυτό συνεπάγεται, ενώ παράλληλα αναλαμβάνει όλες τις υποχρεώσεις ως Ταμίας του Ελληνικού Δημοσίου. Παράλληλα, αναλαμβάνει τη διαχείριση, οργάνωση, τον έλεγχο και την εποπτεία του τραπεζικού συστήματος.

Την περίοδο της γερμανικής και ιταλικής κατοχής το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπολειτουργούσε εξαιτίας της συρρίκνωσης της εμπορικής και βιομηχανικής δραστηριότητας και της ρευστοποίησης των εμπορικών και βιομηχανικών αποθεμάτων με άμεσο αποτέλεσμα την πτώση των τραπεζικών χορηγήσεων. Παράλληλα, η στροφή της οικονομίας προς την αποθησαύριση χρυσών νομισμάτων και τον αντιπραγματισμό προκάλεσε τη σταδιακή κατάρρευση των τραπεζικών καταθέσεων αλλά και γενικότερα των τραπεζικών εργασιών.

Την περίοδο της κατοχής το τραπεζικό σύστημα της χώρας κατέρρευσε ως απόρροια της κατάρρευσης της γενικότερης οικονομίας. Ο υπερπληθωρισμός είχε ως αποτέλεσμα τον εκμηδενισμό όλων των περιουσιακών στοιχείων αλλά και των χρηματικών ροών. Με την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι εμπορικές τράπεζες δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθούν στο βασικό τους ρόλο ως χρηματοοικονομικού διαμεσολαβητή καθώς δεν υπήρχαν επαρκείς καταθέσεις. Συνεπώς, η μοναδική πηγή κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση της οικονομίας ήταν η Τράπεζα της Ελλάδος, δεδομένου ότι κατείχε το εκδοτικό προνόμιο. Ωστόσο, η ΕΤΕ εξακολουθεί να είναι το κυρίαρχο τραπεζικό ίδρυμα παρά τις απώλειες και τις διαμορφούμενες συνθήκες εξαιτίας της κατοχής, που αφορούν στη διεύρυνση του ρόλου της Τράπεζας της Ελλάδος ως Κεντρικής Τράπεζας και την ανάληψη συνεχώς νέων δραστηριοτήτων.

Κατά το χρονικό διάστημα 1957-1966 ιδρύθηκαν ειδικοί οργανισμοί (Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης, η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης, η Εθνική Τράπεζα Επενδύσεων Βιομηχανικής Ανάπτυξης και η Τράπεζα Επενδύσεων) για την προώθηση της μακροπρόθεσμης πίστης. Την περίοδο αυτή ο ρόλος του κράτους γίνεται έντονα παρεμβατικός στην οικονομία σε μια προσπάθεια εύρυθμης οικονομικής ανάπτυξης μέσω των κατευθυνόμενων επιτοκίων αλλά και των ποσοτικών και ποιοτικών παρεμβάσεων στη νομισματική και πιστωτική επέκταση. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος μετά τη σταδιακή

αποκατάσταση της μαζικής αποταμίευσης ήταν η χρησιμοποίησή του για τη χρηματοδότηση των δημοσίων επενδύσεων καθώς και των οικονομικών κλάδων που συμπεριλαμβάνονταν στις κυβερνητικές προτεραιότητες.

Από την αρχή της δεκαετίας του '70 το ελληνικό πιστωτικό σύστημα χαρακτηριζόταν από την ύπαρξη πλήθους περιορισμών και ελέγχων στις δραστηριότητές του, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του '80 κατέληξε να παρουσιάζεται υπανάπτυκτο αφού η συμβολή του στο ΑΕΠ της χώρας είναι μικρότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο των ευρωπαϊκών χωρών. Ο αυστηρός εναγκαλισμός του τραπεζικού συστήματος από το κράτος οδήγησε σε αυξημένη αναποτελεσματικότητα του ίδιου του τραπεζικού συστήματος αλλά και σε μη αποτελεσματική διάχυση των πόρων στην ελληνική κοινωνία υπονομεύοντας την περαιτέρω ανάπτυξή της.

Με τη ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981, οι τράπεζες είχαν πλέον τη δυνατότητα να ρυθμίζουν μόνες τους το ύψος των επιτοκίων των καταθέσεων και των χορηγήσεων, απέκτησαν τη δυνατότητα να έχουν το ρόλο του αναδόχου στη χρηματιστηριακή αγορά καθώς και να αγοράζουν μετοχές εκτός τραπεζικού τομέα. Ο θεσμικός, λειτουργικός και τεχνολογικός εκσυγχρονισμός του ελληνικού τραπεζικού συστήματος άρχισαν στα μέσα της δεκαετίας του 1980. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του 1984 συνεχίστηκε η λήψη μιας σειράς μέτρων που αποσκοπούσαν στην απλοποίηση και εκλογίκευση των πιστωτικών κανόνων, στο άνοιγμα του τραπεζικού συστήματος σε νέες κατηγορίες εργασιών και πελατών, στη διευκόλυνση της πρόσβασης των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων στην τραπεζική χρηματοδότηση, στη μεταφορά ευθύνης και πρωτοβουλίας στις τράπεζες όσον αφορά στην επιλογή των χρηματοδοτήσεών τους, στην πιο αποτελεσματική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων αλλά και στην ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Μια σημαντική χρονιά αποτέλεσε το 1988, όταν ξεκίνησε βαθμιαία η μείωση των δεσμεύσεων- αποδεσμεύσεων στις τραπεζικές χορηγήσεις καθώς τα τραπεζικά ιδρύματα είχαν πλέον τη δυνατότητα να διαφοροποιούν τα επιτόκιά τους ανάλογα με το βαθμό ρευστότητας και ασφάλειας των χορηγήσεών τους. Έτσι, οι τράπεζες ήταν σε θέση να χρηματοδοτούν όλους τους κλάδους της οικονομίας με όρους και προϋποθέσεις που έθεταν οι ίδιες, ενώ τους δόθηκε η δυνατότητα να ρυθμίζουν δάνεια που χορηγούσαν σε πελάτες με την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι ορθές τραπεζικές αρχές.

Η δεκαετία του 1990 αποτέλεσε σταθμό στην αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού τραπεζικού συστήματος σηματοδότησε την έναρξη της απελευθέρωσής του και κατάργησης των διοικητικών παρεμβάσεων. Η κατάργηση των διοικητικών παρεμβάσεων και ρυθμίσεων, οι οποίες είχαν θέσει σοβαρά εμπόδια στην ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών αγορών, η άρση των συναλλαγματικών περιορισμών στις τρέχουσες συναλλαγές και την κίνηση κεφαλαίων και η προώθηση σημαντικών μεταρρυθμίσεων για την περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων οδήγησαν στην αύξηση του ανταγωνισμού, στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, στη

διεθνοποίηση των αγορών όπως επίσης και στην εξάπλωση σύνθετων τραπεζικών προϊόντων.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 με την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος επτά νέες ιδιωτικές τράπεζες ιδρύθηκαν λόγω της προσδοκίας της αυξημένης κερδοφορίας. Οι τράπεζες αυτές έχουν ως κύρια ασχολία την εξυγίανση του συστήματος. Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990, λειτουργούν δεκαεπτά εμπορικές τράπεζες ελληνικών συμφερόντων όπως επίσης και ένας αριθμός εμπορικών τραπεζών ξένων συμφερόντων. Αν και παρατηρήθηκαν ορισμένες ανακατατάξεις στα μερίδια αγοράς εξαιτίας του εντεινόμενου ανταγωνισμού, εν τούτοις το ελληνικό πιστωτικό σύστημα παραμένει ολιγοπωλιακά διαρθρωμένο, δεδομένου ότι οι πέντε μεγαλύτερες εμπορικές τράπεζες συνέχισαν να διατηρούν δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά με ποσοστά συμμετοχής σε ενεργητικό, καταθέσεις και χορηγήσεις της τάξης του 82%-87%.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 παρουσιάστηκε έντονη δραστηριότητα αγορών και συγχωνεύσεων, με αποτέλεσμα να αλλάξει σημαντικά το τραπεζικό τοπίο και να σχηματιστούν νέοι τραπεζικοί όμιλοι, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τη συγκέντρωση των τραπεζικών κεφαλαίων και αντιστρέφοντας την πορεία αύξησης του αριθμού των τραπεζικών ιδρυμάτων που είχε παρατηρηθεί τα πρώτα χρόνια φιλελευθεροποίησης του θεσμικού πλαισίου. Αποτέλεσμα των ανωτέρω ήταν στο τέλος του 20^{ου} αιώνα να λειτουργούν στην ελληνική τραπεζική αγορά πέντε τραπεζικοί όμιλοι, η Εθνική Τράπεζα, η Alpha Τράπεζα Πίστωσης, η Εμπορική Τράπεζα, η Eurobank και η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.

Τέλος, η εισαγωγή του ευρώ το 2000 δημιούργησε τη βάση για την περαιτέρω εναρμόνιση των όρων λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ. Η αμεσότερη επίδραση στο νομισματικό σύστημα των κρατών μελών επήλθε με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και τη συνακόλουθη άσκηση μιας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. Η υιοθέτηση του νέου νομίσματος οδήγησε όμως σε μείωση των εσόδων των τραπεζών από προμήθειες σε συνάλλαγμα αλλά επιπλέον και σε μείωση των επιτοκίων με αποτέλεσμα το κόστος χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών να μειωθεί σημαντικά.

Η ΚΡΙΣΙΜΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2014

Η ελληνική οικονομία και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα επηρεάστηκαν άμεσα και έντονα από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Οι συνθήκες πιστωτικής ασφυξίας και η έλλειψη ρευστότητας στις διεθνείς αγορές επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών, με δυσμενείς συνέπειες στη χρηματοδότηση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο συντηρητισμός που διέπει το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, βοήθησε στην αποφυγή έκθεσής του σε υψηλού ρίσκου επενδύσεις. Επιπλέον, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα

χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα μόχλευσης και χαμηλό επίπεδο εξάρτησης από τη διατραπεζική αγορά, χαρακτηριστικά που προφύλαξαν ως ένα βαθμό τις ελληνικές τράπεζες από τις δυσμενείς συνέπειες της οικονομικής κρίσης.

Ωστόσο, η οικονομική κρίση επηρέασε βαθύτατα τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο με μείωση της κερδοφορίας το 2008 κατά 72, 4% σε σχέση με το 2007. Προς αυτή την κατεύθυνση συνέβαλλε η αύξηση των προβλέψεων για πιστωτικούς κινδύνους, η μείωση του καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου, οι ζημιές από χρηματοοικονομικές πράξεις και από επενδυτικές συναλλαγές καθώς επίσης και η σημαντική υποτίμηση των νομισμάτων των χωρών της ΝΑ Ευρώπης, όπου δραστηριοποιούνται οι ελληνικές τράπεζες.

Στις 15 Οκτωβρίου 2008, η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε το ελληνικό σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο καταρτίστηκε σχέδιο τόνωσης της ελληνικής χρηματαγοράς και του τραπεζικού συστήματος. Το εν λόγω σχέδιο περιλάμβανε τρεις άξονες δράσης, την ενίσχυση των κεφαλαίων των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων με την έκδοση προνομιούχων μετοχών και την ανάληψή τους από το Ελληνικό Δημόσιο, την παροχή εγγυήσεων, ύψους 15 δις ευρώ αναφορικά με δάνεια που θα συνάπτονταν από τα πιστωτικά ιδρύματα μέχρι το τέλος του 2009 με χρονική διάρκεια από τρεις μήνες έως πέντε έτη και τέλος την παροχή βραχυπρόθεσμης ρευστότητας στις τράπεζες συνολικού ύψους 8 δις ευρώ μέσω έκδοσης από το Ελληνικό Δημόσιο ειδικών τίτλων διάρκειας μέχρι τριών ετών και δανεισμού αυτών στις τράπεζες για τη χρήση τους ως εξασφαλίσεις.

Με την ψήφιση του νόμου 3601/1.8.2007 (Ανάληψη και άσκηση δραστηριοτήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα, επάρκεια ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και λοιπές διατάξεις.) επανακαθορίστηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος στην Ελλάδα, επαναπροσδιορίστηκαν οι αρμοδιότητες της Τράπεζας Ελλάδος για την άσκηση εποπτείας στα πιστωτικά ιδρύματα, εμπλουτίστηκε ο κατάλογος των δραστηριοτήτων των τραπεζικών ιδρυμάτων και γενικότερα αναδιατυπώθηκε ο τρόπος λειτουργίας αυτών.

Στη συνέχεια, η κεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών, εξαιρουμένης της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του Δεκεμβρίου 2009 ανερχόταν στα 32,87 δις ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε στο 39,4% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών, έναντι της αντίστοιχης κεφαλαιοποίησης κατά το τέλος Δεκεμβρίου 2008 η οποία ανερχόταν στα 21,61 δις ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε κατά το ίδιο χρονικό διάστημα στο 31,7% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών. Παρά την τρέχουσα επιβαρυνόμενη οικονομική συγκυρία λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, οι ελληνικές τράπεζες συνέχιζαν να διατηρούν την έμπρακτη εμπιστοσύνη των επενδυτών κάθε κατηγορίας, ως προς τις επιχειρηματικές επιλογές τους, την αποτελεσματικότητά τους, την εξωστρέφεια την οποία έχουν επιδείξει καθώς και τις προοπτικές περαιτέρω οικονομικής ανάπτυξης και κερδοφορίας τους.

Στις 23 Απριλίου 2010, η Ελλάδα προσέφυγε στο μηχανισμό στήριξης και χρηματοδότησης της Ελληνικής οικονομίας στον οποίο συμμετέχουν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και στα δύσκολα μέτρα που τον συνοδεύουν ως όροι. Μέσω του μηχανισμού στήριξης, εκτός από την προάσπιση της σταθερότητας και της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, προστατεύεται παράλληλα η κεφαλαιακή επάρκεια και ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών παρέχοντας μετοχικό κεφάλαιο σε περίπτωση σημαντικής μείωσης των κεφαλαιακών αποθεματικών. Στην παρούσα συγκυρία, οι τράπεζες αφενός επηρεάζονται από την ύφεση και από τις συνέπειές της στην πραγματική οικονομία και αφετέρου καλούνται να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση και ενίσχυση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Εκτός των άλλων μέτρων, υπόκεινται σε stress tests από αρμόδιες επιτροπές της Τράπεζας Ελλάδος, τα οποία αποτελούν διαδικασίες προσομοίωσης σε ακραίες καταστάσεις, ώστε να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την κεφαλαιακή επάρκεια και τη ρευστότητά τους. Ήδη, στο τρίτο εννεάμηνο του 2010 οι ελληνικές τράπεζες υποβλήθηκαν σε ευρωπαϊκά stress tests από τα οποία πέρασαν όλες εκτός από την Αγροτική Τράπεζα.

Η κεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών, στο τέλος Δεκεμβρίου του 2010, ανήλθε στα 14 δις ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε στο 26% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών, έναντι της αντίστοιχης κεφαλαιοποίησης στο τέλος Δεκεμβρίου του έτους 2009 η οποία ανερχόταν στα 28 δις ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε στο 33% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών. Στο τέλος του 2002 τα αντίστοιχα μεγέθη ήταν 15, 5 δις ευρώ με ποσοστό 23, 6% επί της συνολικής κεφαλαιοποίησης. Η συνολική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού μη τραπεζικού τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ υπερτριπλασιάστηκε κατά τη χρονική περίοδο 1999-2009 από 27,1% σε 97%. Ιδιαίτερα έντονη άνοδο σημείωσε η χρηματοδότηση των νοικοκυριών, με τη στεγαστική πίστη να παρουσιάζει άνοδο κατά το χρονικό διάστημα 1994-2009 από 3,8% σε 33,9%, ενώ η καταναλωτική πίστη κατά την αντίστοιχη χρονική περίοδο αυξήθηκε από 0,9% σε 16,5%. Η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ σχεδόν διπλασιάστηκε από 22, 5% το 1994 σε 46, 7% το 2009. Αυτές οι εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα ο λόγος Δάνεια/ΑΕΠ να προσεγγίσει τον αντίστοιχο της Ευρωζώνης. Η σύγκλιση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη στα καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια λόγω της θεματικής ανόδου των δανείων στους ιδιώτες.

Μέσα στο 2011, η οικονομική κρίση επηρέασε περαιτέρω την πορεία του ελληνικού τραπεζικού κλάδου, επιδεινώνοντας τη ρευστότητα και την κερδοφορία του. Έτσι, τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα παρουσίασαν σημαντικές ζημιές, με τους δείκτες αποδοτικότητας ενεργητικού και ιδίων κεφαλαίων να διαμορφώνονται σε αρνητικό επίπεδο. Οι κυριότεροι λόγοι ήταν από τη μία οι ζημιές από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο κούρεμα των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου (PSI) και από την άλλη η αύξηση των προβλέψεων για κάλυψη έναντι πιστωτικού κινδύνου αλλά και ο περιορισμός των τραπεζικών εργασιών με την συνακόλουθη μείωση της κερδοφορίας των ιδρυμάτων. Επιπλέον, παρατηρήθηκε μείωση των λειτουργικών εσόδων, επιδείνωση

της ποιότητας των δανείων όλων των κατηγοριών, επιδείνωση της ρευστότητας και οριακή κάλυψη του ελάχιστου επιπέδου του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, τον Απρίλιο του 2011, ήταν εγκατεστημένα και λειτουργούσαν στην Ελλάδα 62 πιστωτικά ιδρύματα, εκ των οποίων 34 πιστωτικά, 22 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πέντε υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης και ένα πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Την περίοδο αυτή έχουμε τη μεγέθυνση τριών ιδιωτικών τραπεζών, της Alpha Bank, της Eurobank και της Τράπεζας Πειραιώς και την ιδιωτικοποίηση της Εμπορικής Τράπεζας. Η ολιγοπωλιακή κατάσταση συνεχίζει να υπάρχει στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Η συγκέντρωση του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος, με βάση το μερίδιο αγοράς των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών, διαμορφώθηκε στο 44,6% και 44,3 % για τη ζώνη της ΕΕ το 2009, από 39,1% και 37,8% αντίστοιχα το 2001. Ο αντίστοιχος δείκτης για το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα διαμορφώνεται στο 69,2% για το έτος 2009 από 67% το 2001. Έτσι, έχουμε τη διόγκωση των ισολογισμών των ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Το ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών το Δεκέμβριο του 2010 έφτασε σε ποσοστό 223, 6% του ΑΕΠ (654, 3 δις ευρώ). Κατά την εισαγωγή της χώρας στο ενιαίο νόμισμα το μέγεθος του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών ανήλθε στα 247,3 δις ευρώ, ενώ το Δεκέμβριο του 2010 εμφανίστηκε αυξημένο κατά 2,6 φορές φθάνοντας τα 654,3 δις ευρώ, καλύπτοντας το 223,6% του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, η χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα συνέχισε την πτωτική της τάση κατά τη διάρκεια του 2011. Τη μεγαλύτερη πτώση εμφάνισε η καθαρή ροή δανείων προς τα νοικοκυριά, η οποία το 2011 κατέγραψε μείωση κατά 4,6 δις ευρώ έναντι μείωσης κατά 1,4 δις ευρώ το 2010. Η πτωτική αυτή τάση, η οποία είναι αποτέλεσμα κυρίως της μείωσης της ζήτησης για παροχή δανείων, της έλλειψης ρευστότητας, αλλά και της αυστηροποίησης των πιστωδοτικών κριτηρίων που έθεταν τα πιστωτικά ιδρύματα, φαίνεται ότι συνεχίστηκε και κατά το πρώτο εξάμηνο του 2012. Στο παρακάτω γράφημα (Γράφημα 7) απεικονίζεται διαχρονικά μέχρι το Μάιο του 2012 η εξέλιξη των χορηγήσεων και των καταθέσεων.

Γράφημα 7: Υπόλοιπα χορηγήσεων και καταθέσεων

Πηγή: Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Ιανουάριος 2013

Εν συνεχεία, το 2012 οι ελληνικές τράπεζες κλήθηκαν να μεταβάλλουν τη σύνθεση και τον τρόπο λειτουργία τους, τα στρατηγικά και επιχειρησιακά τους σχέδια, σε μία προσπάθεια να ενισχυθούν και κατά συνέπεια να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες προκλήσεις που επιφύλασσε η οικονομική κρίση. Ως εκ τούτου, ο ελληνικός τραπεζικός κλάδος μεταβλήθηκε σημαντικά, με τη συσπείρωση αργότερα των τραπεζικών ιδρυμάτων και την ίδρυση νέων, λιγότερο ισχυρών αλλά με μεγάλη κεφαλαιακή βάση, προκειμένου να ισχυροποιήσουν τη θέση τους στην αγορά και να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητά τους.

Το 2013 χαρακτηρίστηκε από σημαντικές εξελίξεις σε πολλούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, μεταξύ των οποίων η δημοσιονομική προσαρμογή, η πορεία των μεταρρυθμίσεων και η ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος. Η ανακεφαλαιοποίηση των τεσσάρων μεγαλύτερων πιστωτικών ιδρυμάτων ολοκληρώθηκε στο τέλος Ιουνίου 2013, με αποτέλεσμα την αποκατάσταση των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειάς τους, οι οποίοι είχαν δεχθεί ισχυρό πλήγμα από το πρόγραμμα ανταλλαγής ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (PSI). Η τράπεζα Πειραιώς πρωταγωνίστησε στην αναδιάρθρωση του τραπεζικού κλάδου στην Ελλάδα, με σημαντικές κινήσεις συγκέντρωσης την τελευταία διετία. Μετά την εξαγορά του υγιούς τμήματος της ΑΤΕbank και της Γενικής Τράπεζας το 2012, προχώρησε στην απορρόφηση των ελληνικών εργασιών

των τριών κυπριακών τραπεζών (Κύπρου, Ελληνικής και Cyprus Popular Bank-CPB) και την απόκτηση της Millennium Bank κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013. Αντίστοιχα, η Εθνική Τράπεζα απέκτησε την FBB, την Probank και τις συνεταιριστικές Αχαϊκή, Λαμίας και την τράπεζα Λέσβου-Λήμνου. Η Eurobank εξαγόρασε το Νέο Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο και τη Νέα Proto, ενώ η Alpha Bank εξαγόρασε την Εμπορική Τράπεζα καθώς και τις καταθέσεις των συγναϊτεριστικών τραπεζών Δωδεκανήσου, Δυτικής Μακεδονίας, Ευβοίας και εντός του 2014 απέκτησε και τις εργασίες λιανικής της Citibank στην Ελλάδα.

Πλέον το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει επικεντρωθεί στον λειτουργικό εξορθολογισμό, στην επίτευξη συνεργειών, καθώς και στη διαχείριση σωρευμένων προβληματικών απαιτήσεων συνέπεια της κρίσης. Ένα νέο τραπεζικό σύστημα έχει διαμορφωθεί στην Ελλάδα με λιγότερες σε αριθμό και ισχυρότερες τράπεζες. Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες, μετά τις διαδικασίες εξυγίανσης των FBB και Probank καθώς και την πώληση των δύο μεταβατικών πιστωτικών ιδρυμάτων από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, ελέγχουν αθροιστικά πάνω από 90% του ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος, έναντι 63% το 2008. Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών τον Ιούνιο του 2013 διαμορφώθηκε στο 12,7% και των ομίλων στο 11,3%, ενώ ο δείκτης κυρίων βασικών ιδίων κεφαλαίων σε 11,9% και 10,7% αντιστοίχως. Σύμφωνα με την έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το έτος 2013, το Σεπτέμβριο 2013 το ενεργητικό των τεσσάρων συστημικών τραπεζών αποτελούσε το 91,6% του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος έναντι 63,4% το 2009. Η Τράπεζα της Ελλάδος συνεχίζει να ενεργεί με γνώμονα τη διατήρηση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος, την προστασία των καταθετών και τη δημιουργία μακροχρόνια βιώσιμων πιστωτικών ιδρυμάτων με ισχυρή κεφαλαιακή βάση, παράλληλα με τη διατήρηση υγιούς ανταγωνισμού στο τραπεζικό σύστημα.

Από τα τέλη του 2013 και έπειτα το ελληνικό τραπεζικό σύστημα βρίσκεται σε τροχιά ανάκαμψης και αναδιάταξης, μετά την ανακεφαλαιοποίησή του από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, την ανάκαμψη και σταθεροποίηση των καταθέσεων, τη δραστική και συνεχιζόμενη μείωση του λειτουργικού κόστους και τη συνεχιζόμενη μείωση του ρυθμού δημιουργίας νέων επισφαλειών του δανειακού χαρτοφυλακίου. Τέλος, οι αυξήσεις κεφαλαίου των τραπεζών εντός του 2014, ενισχύουν περαιτέρω την κεφαλαιακή τους διάρθρωση και τις θωρακίζουν έναντι μελλοντικών κινδύνων.

Το βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης ελληνικής τραπεζικής δομής είναι η ύπαρξη ομίλων. Οι όμιλοι αυτοί διαμορφώνουν ένα σύστημα μεγάλων οργανωμένων οικονομικών συμφερόντων, καθώς αποτελούνται από εταιρείες και επιχειρήσεις που πλαισιώνουν τους μητρικούς τραπεζικούς οργανισμούς. Παρά την αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εξακολουθεί να θεωρείται ανταγωνιστικό λόγω των υψηλών εμποδίων εισόδου. Αξίζει δε να σημειωθεί το γεγονός ότι το μόνο εμπόδιο εισόδου στον χρηματοπιστωτικό κλάδο είναι τα υψηλά κεφάλαια που απαιτούνται για εποπτικούς λόγους.

Η πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών έχει αρχίσει να ανακάμπτει καθώς η αναθέρμανση της οικονομίας οδηγεί σε προοδευτική αναθεώρηση των εκτιμήσεων για

τον πιστωτικό κίνδυνο. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης εξακολουθούν να παρέχουν στήριξη στην τραπεζική χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας. Οι ελληνικές τράπεζες, παρότι έδειχναν ανεπηρέαστες στα αρχικά στάδια της κρίσης, αφενός λόγω της αμελητέας έκθεσής τους σε τοξικά προϊόντα και αφετέρου λόγω του συγκριτικά μικρότερου χρηματοδοτικού ανοίγματος έναντι του ευρωπαϊκού μέσου όρου ως απόρροια του μικρότερου λόγου δανείων προς καταθέσεις, εν τέλει εισήλθαν σε μια μακρά περίοδο αποκλεισμού τους από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Αυτή η πρωτόγνωρη εξέλιξη είχε οδυνηρά επακόλουθα στη λειτουργία τους και απείλησε ακόμα και την ίδια την επιβίωσή τους, ύστερα από μια πενταετία (2002-2007) όπου οι ελληνικές τράπεζες αναπτύσσονταν ραγδαία τόσο σε γεωγραφικό όσο και σε προϊόντικό επίπεδο με τη είσοδό τους σε νέες αναπτυσσόμενες αλλά και εξελιγμένες αγορές χρηματοοικονομικών προϊόντων.

Οι επόμενες χρονιές έφεραν νέες πιέσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με αποκορύφωμα τους περιορισμούς κινήσεων κεφαλαίων capital controls το 2015. Η αυξημένη αβεβαιότητα και η αιωρούμενη αποχώρηση της χώρας από τη ζώνη του ευρώ οδήγησε σε μαζικές εκροές καταθέσεων από τις τράπεζες καθώς κλονίστηκε η εμπιστοσύνη προς το τραπεζικό σύστημα. Το συναλλακτικό κοινό προσαρμόστηκε σε μια νέα πραγματικότητα, με αποτέλεσμα την επόμενη διετία και μέχρι το 2017 σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών, υπήρξε αύξηση των τερματικών αποδοχής καρτών POS κατά 79% καθώς και στις ηλεκτρονικές συναλλαγές με κάρτες κατά 58%. Αύξηση επίσης παρατηρήθηκε στις μεταφορές πίστωσης κατά 24%, καθώς και στη διενέργεια πάγιων πληρωμών κατά 47%. Τέλος όπως είναι αναμενόμενο υπήρξε αύξηση των συναλλαγών μέσω internet & mobile banking κατά 29% και 82% αντίστοιχα.

3.2 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η τριετία 2017-2020 χαρακτηρίζεται από μια νέα αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος της χώρας. Ο τρόπος λειτουργίας των τραπεζών άλλαξε, το δίκτυο τραπεζικών καταστημάτων συρρικνώθηκε όπως και το αντίστοιχο δίκτυο των ATMs. Οι τράπεζες εκσυγχρονίστηκαν, ώστε να εναρμονιστούν με τις νέες απαιτήσεις της εποχής και να είναι ανταγωνιστικές απέναντι στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Στα τέλη του 2020 όλες οι ελληνικές τράπεζες συστημικές και μη, εφάρμοσαν προγράμματα εθελουσίας μείωσης του προσωπικού, έκλεισαν καταστήματα σε όλη την επικράτεια, αποτρέποντας τη φυσική παρουσία στις συναλλαγές και προωθώντας την απομακρυσμένη εξυπηρέτηση. Η νέα εποχή που διαμορφώθηκε έκανε επιτακτική τη χρήση νέων καναλιών εξυπηρέτησης όπως το web banking, mobile banking, phone banking κάτι πρωτόγνωρο για τους κλασσικούς πελάτες δεκαετιών. Η επιτυχία της καινοτομίας αυτής και ο βαθμός απορρόφησης της είναι αντικείμενο προς μελέτη.

Σήμερα στην Ελλάδα, ύστερα από μια περίοδο ριζικής αναδιάρθρωσης, δραστηριοποιούνται 15 συνολικά τράπεζες εκ των οποίων οκτώ είναι εμπορικές και επτά είναι συνεταιριστικές. Ωστόσο εκ των εμπορικών τραπεζών μόνο τέσσερις μπορούν να θεωρηθούν συστημικές. Είναι ενδεικτικό ότι το μερίδιο της αγοράς των τεσσάρων συστημικών τραπεζικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα (Τράπεζα Πειραιώς, Εθνική Τράπεζα, Alpha Bank, Eurobank) ξεπερνά το 97% του συνόλου του ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος της χώρας (EBF, 2020). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, το 2019, σε όλη την ελληνική επικράτεια το δίκτυο των τραπεζικών καταστημάτων της Τράπεζας Πειραιώς έφτασαν τα 527, της Εθνικής Τράπεζας τα 389, της Alpha Bank τα 382 και της Eurobank τα 350. Επίσης, ως προς τον συνολικό αριθμό υπαλλήλων το προσωπικό της Τράπεζας Πειραιώς το 2019 ήταν 10.734, της Εθνικής Τράπεζας 8.774, της Eurobank 8.556 και της Alpha Bank 6.969. Όπως φαίνεται και παρακάτω στον Πίνακα 3 και Πίνακα 4 υπήρξε μια πολύ μεγάλη μείωση τόσο του προσωπικού όσο και των καταστημάτων του τραπεζικού συστήματος κατά τα τελευταία χρόνια.

Πίνακας 3: Δίκτυο καταστημάτων συστημικών τραπεζών 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Τράπεζα Πειραιώς	957	803	709	662	622	555	527
Εθνική Τράπεζα	540	528	526	509	485	460	389
Alpha Bank	626	609	608	517	469	431	382
Eurobank	537	506	486	438	396	350	350

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Πίνακας 4: Προσωπικό συστημικών τραπεζών 2013-2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Τράπεζα Πειραιώς	14.110	14.278	14.254	13.192	12.848	11.678	10.734
Εθνική Τράπεζα	12.818	10.439	10.939	9.935	9.770	9.448	8.774
Alpha Bank	10.452	8.869	9.012	8.543	8.341	7.793	6.969
Eurobank	9.158	9.040	8.672	8.153	8.026	7.943	8.556

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος Γιάννης Στουρνάρας σε ομιλία του το 2021 ανέφερε ότι σε αντίθεση με τις περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης, το ξέσπασμα της πανδημίας το Μάρτιο του 2020 βρήκε τις ελληνικές τράπεζες σε φάση ανάκαμψης από την προηγούμενη κρίση, έχοντας επιδείξει σημαντική βελτίωση σε αρκετούς τομείς. Οι ελληνικές τράπεζες κατάφεραν να ενισχύσουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια σε επίπεδα άνω του ελάχιστου ορίου, προχωρώντας και σε εκδόσεις τίτλων που προσμετρώνται στα εποπτικά ίδια κεφάλαια. Σε σχέση με το Μάρτιο του 2016, όπου καταγράφηκαν τα υψηλότερα μεγέθη, έχει επιτευχθεί μείωση κατά 56% στο συνολικό ύψος των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ). Τα επίπεδα ρευστότητας βελτιώθηκαν σημαντικά, κυρίως λόγω της αύξησης των καταθέσεων. Συγκεκριμένα, οι καταθέσεις έχουν ανακάμψει κατά 43 δις ευρώ (+33%) από το ιστορικά χαμηλό (129 δις. ευρώ) του Ιουλίου του 2015 με τις τράπεζες να μηδενίζουν την εξάρτηση από τον έκτακτο μηχανισμό παροχής ρευστότητας (ELA) και να πληρούν τον ελάχιστο εποπτικό δείκτη ρευστότητας.

Επισημαίνει επίσης ότι το 2023 το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είναι σε καλύτερη θέση από ποτέ, τόσο από πλευράς ρευστότητας όσο και από πλευράς κεφαλαιακής επάρκειας. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν κάνει σημαντική πρόοδο στα κόκκινα δάνεια, μειώνοντας τον δείκτη με εξυπηρετούμενων δανείων σε μονοψήφιο ποσοστό και αν και απέχουν ακόμη από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης –και άρα πρέπει να συνεχίσουν την προσπάθειά τους– η διαδρομή που έχουν διανύσει από τα υψηλά επίπεδα του 2015, είναι ουσιαστική. Σημαντική είναι επίσης και η πρόοδος που έχει γίνει στην κεφαλαιακή επάρκεια του τραπεζικού συστήματος, η οποία είναι ικανοποιητική σε σχέση με τα μέσα επίπεδα της Ευρωζώνης.

Επίσης, ο Χρήστος Σταϊκούρας (2023) σημειώνει ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν εξυγιάνει τους ισολογισμούς τους και διαθέτουν πλέον μονοψήφιους δείκτες μη εξυπηρετούμενων δανείων (8,7% το Δεκέμβριο του 2022), έχουν ενισχύσει σημαντικά τη ρευστότητά τους, μέσω αύξησης των καταθέσεων (κατά 30% ή 50 δις. ευρώ την τετραετία) και έχουν επανακτήσει την πρόσβασή τους στις διεθνείς αγορές, διατηρούν δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας αρκετά άνω του ελάχιστου ορίου (17,5% το Δεκέμβριο του 2022) και έχουν επανέλθει σε κερδοφορία, μετά από σειρά ζημιογόνων χρήσεων.

Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2019), το 2018 οι δείκτες ανθεκτικότητας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων παρουσίασαν μεικτές τάσεις. Παρατηρήθηκε μείωση της λειτουργικής κερδοφορίας, αλλά κατεγράφη οριακή αύξησή της πριν από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες. Σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε επίσης η αποκλιμάκωση του κόστους του πιστωτικού κινδύνου το 2018, η οποία αντανάκλα την πρόοδο που έχει συντελεστεί στη διαχείριση των ΜΕΔ και τη βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος.

Το 2020 η εκδήλωση της πανδημίας του COVID-19 διαμόρφωσε ένα περιβάλλον έντονης αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών μεταβλητών της ελληνικής οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό υιοθετήθηκε μία επεκτατική δημοσιονομική πολιτική η οποία συμπληρώθηκε από τη χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής προκειμένου να στηριχθούν οι εθνικές οικονομίες σε όλη την ΕΕ. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έπρεπε να προσαρμοστεί σε αυτό το αβέβαιο

περιβάλλον και να θωρακίσει την χρηματοπιστωτική σταθερότητα της χώρας διασφαλίζοντας παράλληλα την χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας (ΤτΕ, 2021). Έτσι οι ελληνικές τράπεζες επένδυσαν στον ψηφιακό τους εκσυγχρονισμό επιδιώκοντας να αναπτύξουν σύγχρονες πλατφόρμες ηλεκτρονικής τραπεζικής, και κυρίως διαδικτυακής τραπεζικής, έτσι ώστε να επιτύχουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα έναντι των υπολοίπων τραπεζών. Είναι ενδιαφέρον μάλιστα το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες, παρά την κρίση της ελληνικής οικονομίας αλλά και την τραπεζική κρίση, δεν απέκλιναν από τα ευρωπαϊκά δεδομένα και κατάφεραν να παρέχουν μία μεγάλη ποιότητα διαδικτυακών τραπεζικών υπηρεσιών. Η διαδικτυακή τραπεζική μάλιστα, αλλά και η τραπεζική μέσω κινητών τηλεφώνων, δεν αποτελούν τη μοναδική εκδοχή του ψηφιακού τους μετασχηματισμό, αλλά αντίθετα οι ελληνικές τράπεζες κατέβαλαν προσπάθειες να αξιοποιήσουν τις σύγχρονες τεχνολογίες για όλο το φάσμα των λειτουργιών τους (Mylonakis, 2018).

Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2022) εξηγεί ότι το εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα παραμένει τραπεζοκεντρικό, καθώς το ενεργητικό των πιστωτικών ιδρυμάτων αποτελεί το 88,7% του συνολικού ενεργητικού του συστήματος και η διάρθρωσή του δεν παρουσίασε αξιοσημείωτες μεταβολές εντός του α' εξαμήνου του 2022. Κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, το ενεργητικό των οποίων αντιπροσώπευε το 86,7% του συνολικού ενεργητικού του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενώ οι συνεταιριστικές τράπεζες και τα υποκαταστήματα ξένων τραπεζών αντιπροσωπεύουν το 0,5% και 1,5%, αντίστοιχα. Επιπροσθέτως, ο τραπεζικός τομέας χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο συγκέντρωσης, με τις τέσσερις συστημικές τράπεζες να αντιπροσωπεύουν περίπου το 93% του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού τομέα. Οι θεσμικοί επενδυτές αποτελούν το δεύτερο σημαντικότερο τομέα του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι ασφαλιστικές εταιρίες, τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης και οι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων. Το ενεργητικό τους αντιπροσώπευε το 8,8% του συνόλου το α' εξάμηνο του 2022. Σε αυτόν τον τομέα κυρίαρχο ρόλο κατέχουν οι ασφαλιστικές εταιρίες με ενεργητικό 18,8 δις ευρώ το α' εξάμηνο του 2022 (5,4% επί του συνόλου), καθώς και οι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων με ενεργητικό 10 δις ευρώ (2,9% επί του συνόλου).

Σύμφωνα με έρευνα του ΕΛΙΑΜΕΠ (2020), παρά τις τρεις ανακεφαλαιοποιήσεις και τα κύματα χρηματοπιστωτικών μεταρρυθμίσεων την περασμένη δεκαετία, «το τραπεζικό σύστημα παραμένει μια κακή μηχανή ανάπτυξης και πηγή κινδύνων δημοσιονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας». Οι απαιτήσεις των αυστηρών μνημονίων συμφωνίας για την εξυγίανση και τον εκσυγχρονισμό των τραπεζών «εμποδίστηκαν από έναν συνδυασμό κακών τραπεζικών πρακτικών, αδύναμων πολιτικών του χρηματοπιστωτικού τομέα, ανοχής, αναδιάρθρωσης δημόσιου χρέους, βαθύτερης από την αναμενόμενη ύφεση, αλλαγής θέσεων ρυθμιστικών στόχων και αδύναμου συντονισμού μεταξύ των βασικών ενδιαφερόμενοι» (ΔΝΤ 2019). Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της ΕΚΤ για το τρίτο τρίμηνο του 2019, οι τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες (Εθνική Τράπεζα, Τράπεζα Πειραιώς, Alpha Bank και Eurobank) έχουν το υψηλότερο επιτόκιο ΜΕΔ στην Ευρωζώνη και ταυτόχρονα τη χαμηλότερη ρευστότητα. Πιο αναλυτικά, το ποσοστό των ΜΕΔ έχει υποχωρήσει στο 3,4% το τρίτο τρίμηνο του 2019 στην Ευρωζώνη, αλλά στην Ελλάδα ήταν 37,4% - το υψηλότερο ποσοστό στην Ευρωζώνη. Παρά τον πολύ μεγάλο όγκο των ΜΕΔ, οι δείκτες κεφαλαίου των

ελληνικών τραπεζών είναι ισχυροί, καθώς κυμαίνονται γύρω από τα μέσα επιτόκια της Ευρωζώνης. Επιπλέον, ο δείκτης ρευστότητας της Ευρωζώνης υποχώρησε στο 145,1% το γ' τρίμηνο του 2019, από 146,8% το β' τρίμηνο. Στη χειρότερη θέση βρέθηκαν οι ελληνικές τράπεζες, με επιτόκιο στο 115,4% (ΕΚΤ 2020).

Υπό το πρίσμα των παραπάνω, οι ελληνικές τράπεζες εξακολουθούν να μην μπορούν να επικεντρωθούν στην εξεύρεση νέων κερδοφόρων αναπτυξιακών δραστηριοτήτων και στη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας. Επιπλέον, η χαμηλή κερδοφορία και η αρνητική καθαρή πιστωτική επέκταση αντισταθμίζονται από τα αυξημένα περιθώρια δανεισμού, αν και τον Μάρτιο του 2019 οι τράπεζες αποπλήρωσαν πλήρως τη δαπανηρή βοήθεια έκτακτης ανάγκης ρευστότητας (ELA) που αντλήθηκε από την εγχώρια κεντρική τράπεζα. Ειδικότερα, τον Νοέμβριο του 2019, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των συνολικών πιστώσεων προς την εγχώρια οικονομία διαμορφώθηκε στο -0,8% (Τράπεζα της Ελλάδος 2019). Το κόστος δανεισμού χρημάτων κυρίως σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις επιδεινώνεται από επιτόκια που είναι δύο φορές υψηλότερα από εκείνα της ζώνης του ευρώ. Κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2019, οι τράπεζες μείωσαν το μέσο επιτόκιο καταθέσεων κατά περίπου 0,10% -από 0,29% σε 0,19%, ενώ οι συνολικές καταθέσεις αυξήθηκαν για την ίδια περίοδο, μετά την πλήρη άρση των capital controls. Αυτό συνεπάγεται απώλεια εσόδων από τόκους 100 εκατ. ευρώ, από την πλευρά του καταναλωτή. Φυσικά, η μείωση των επιτοκίων καταθέσεων είναι απολύτως συμβατή με την τάση στην Ευρωζώνη. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά το μέσο επιτόκιο για δάνεια έως €250.000 διαμορφώθηκε στο 4,92%, ενώ στη ζώνη του ευρώ διαμορφώθηκε στο 2,01%. Παράλληλα, οι τράπεζες χρέωναν περισσότερες προμήθειες για τις υπηρεσίες που παρέχουν στους πελάτες τους. Το 2019, εκτιμάται ότι οι τέσσερις συστημικές τράπεζες εισέπραξαν συνολικά πάνω από 1,5 δισ. ευρώ σε προμήθειες. Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει ξεκινήσει έρευνα για το θέμα της χρέωσης (ΑΜΝΑ 2020).

Κεφάλαιο 4

Η αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση της διαδικασίας αναδιάρθρωσης του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος ως άμεση συνέπεια της οικονομικής κρίσης τους 2008. Γίνεται λοιπόν αναφορά στις εξαγορές και συγχωνεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της προσπάθειας εξυγίανσης του τραπεζικού συστήματος της Ελλάδας. Επίσης, θα αναφερθούμε στις τρεις ανακεφαλαιοποιήσεις που πραγματοποιήθηκαν στις 4 συστημικές τράπεζες που απέμειναν κατόπιν των ανωτέρω εξαγορών και συγχωνεύσεων καθώς και στους λοιπούς τρόπους χρηματοδότησης των τραπεζών αυτών.

4.1 ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΕΣ

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σε μελέτη του ο Γ. Παπαϊωάννου (1998) αναφέρει ότι οι αλλαγές στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα έχουν μεταβάλλει σε μεγάλο βαθμό τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η σύγχρονη τραπεζική πρακτική επιβάλλει τη μείωση των λειτουργικών εξόδων, την εξειδίκευση του προσωπικού, την αύξηση των ιδίων κεφαλαίων και την αντιμετώπιση του κόστους που συνεπάγεται η ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Όπως αναφέρουν οι Α. Τσότσου (2021) και Γ. Παπαϊωάννου (1998), στην Ελλάδα, το νομοθετικό πλαίσιο των συγχωνεύσεων και των εξαγορών περιλαμβάνει τις κάτωθι διατάξεις:

- Νόμος 2190/1920, Νόμος περί Ανωνύμων Εταιρειών που διέπει το καθεστώς των συγχωνεύσεων και εξαγορών
- Νόμος 2243/1959 με τον οποίο επιδιώχθηκε η αναγκαστική συγχώνευση των τραπεζών, με στόχο την αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος
- Νόμος 2515/1997 ο οποίος περιλαμβάνει ένα πλήθος ευνοϊκών διατάξεων σχετικά με τη συγχώνευση των πιστωτικών ιδρυμάτων που παρουσιάζουν ως έδρα τους την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με το Νόμο αυτό, μια συγχώνευση μπορεί να γίνει είτε με απορρόφηση του ενός πιστωτικού ιδρύματος από το άλλο, είτε με τη σύσταση ενός νέου. Σε κάθε περίπτωση, το πιστωτικό ίδρυμα που προκύπτει είναι καθολικός διάδοχος των συγχωνευομένων. Με τη συγχώνευση τα περιουσιακά στοιχεία των εταιρειών συνενώνονται χωρίς προηγούμενη λύση και εκκαθάριση και χωρίς την τήρηση των κανόνων της ειδικής διαδοχής αλλά με διαδοχή οιονεί καθολική.

- Νόμος 4548/2018 περί Ανωνύμων Εταιρειών
- Νόμος 4601/2019, ο οποίος συστηματοποιεί το δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών τόσο κατά είδος (συγχωνεύσεις, μετατροπές, διασπάσεις) όσο και κατά εταιρική μορφή, ρυθμίζοντας μετασχηματισμούς από ομοειδείς αλλά και διαφορετικές εταιρικές μορφές.
- Νόμος 2992/2002 για την παροχή φορολογικών κινήτρων στις συγχωνευόμενες εταιρίες.

Προκειμένου να υλοποιηθεί μια συγχώνευση ή μια εξαγορά, απαιτείται η πλήρης εναρμόνιση της διαδικασίας αυτής με το νομοθετικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο και θα τοποθετηθεί αυτή η ενέργεια. Στις περιπτώσεις των τραπεζικών ιδρυμάτων, μια διαδικασία συγχώνευσης ή εξαγοράς είναι πιο περίπλοκη καθώς για την υλοποίησή τους θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν όχι μόνο οι διατάξεις εκείνες που αφορούν στις Ανώνυμες Εταιρείες, αλλά και όσες διατάξεις έχουν χαρακτήρα φορολογικό. Κατά συνέπεια, τα άρθρα εκείνα που αναφέρονται αλλά και επηρεάζουν τη διαδικασία της συγχώνευσης ή της εξαγοράς ενός ή περισσότερων τραπεζών, είναι τα εξής:

- άρθρο 16 – Νόμος 2515/1997: το άρθρο αυτό αναφέρεται στις συγχωνεύσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων, η υλοποίηση των οποίων μπορεί να γίνει, είτε με σύσταση νέας εταιρείας είτε μέσω απορρόφησης.
- άρθρα 68 / 69 – Νόμος 2190/1920: σύμφωνα με το άρθρο 68, η συγχώνευση μιας Ανώνυμης Εταιρείας, «πραγματοποιείται είτε με απορρόφηση, είτε με σύσταση νέας εταιρείας». Η συγχώνευση με απορρόφηση είναι μια πράξη με την οποία μια ή περισσότερες απορροφούμενες Ανώνυμες Εταιρείες, οι οποίες λύνονται χωρίς να ακολουθήσει εκκαθάριση, μεταβιβάζουν στην απορροφούσα Ανώνυμη Εταιρεία το σύνολο της περιουσίας τους (Ενεργητικό και Παθητικό) έναντι απόδοσης στους μετόχους τους, μετοχών εκδιδόμενων από την απορροφούσα εταιρεία και ενδεχομένως καταβολής ενός χρηματικού ποσού σε μετρητά προς συμψηφισμό μετοχών τις οποίες δικαιούνται. Από την άλλη πλευρά στο άρθρο 69 περιγράφονται τόσο η δομή όσο και τα στοιχεία που οφείλει να περιλαμβάνει ένα σχέδιο συγχώνευσης. Ειδικότερα, στο άρθρο αυτό εμπεριέχονται:
 - η μορφή, η επωνυμία και η έδρα των εταιρειών που συγχωνεύονται
 - η σχέση ανταλλαγής των μετόχων, καθώς και το ύψος του κεφαλαίου, όπως αυτά προβλέπονται από το άρθρο 68
 - οι διατυπώσεις παράδοσης των νέων μετόχων, τις οποίες και η απορροφούσα εταιρεία εκδίδει
 - η ημερομηνία βάσει της οποίας οι παραδοτέες στους μετόχους μετοχές παρέχουν το δικαίωμα της συμμετοχής επί των κερδών της απορροφούσας εταιρείας, αλλά και τον ειδικό όρο
 - τα δικαιώματα που εξασφαλίζει η απορροφούσα εταιρεία στους μετόχους που έχουν ειδικά δικαιώματα στην ή στις απορροφούμενες εταιρείες, καθώς και στους κατόχους άλλων τίτλων, πλην μετόχων, ή τα μέτρα που προτείνονται για αυτούς.

- Άρθρο 9 του νόμου 2992/2002 για την παροχή φορολογικών κινήτρων στις συγχωνευόμενες εταιρίες.

Όσον αφορά τον τραπεζικό κλάδο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αναφέρει ότι ο ρόλος της Τραπεζικής Εποπτείας της ΕΚΤ στην ενοποίηση τραπεζών εξαρτάται από το είδος της πράξης που επιλέγει η τράπεζα. Η ΕΚΤ έχει επίσημο ρόλο αν η πράξη αφορά την απόκτηση ειδικής συμμετοχής ή τη δημιουργία νέας τράπεζας, ή αν η συγχώνευση αφορά σημαντικές τράπεζες και η νομοθεσία της χώρας στην οποία είναι εγκατεστημένες αναθέτει στην εποπτική αρχή την εξουσία έγκρισης συγχωνεύσεων.

Σε κάθε περίπτωση, οι πράξεις αυτές εξετάζονται στο πλαίσιο της διαρκούς εποπτείας που ασκείται στα ενδιαφερόμενα ιδρύματα. Αυτό σημαίνει ότι οι εποπτικές αρχές αξιολογούν τη βιωσιμότητα και τη διατηρησιμότητα της συγχώνευσης ή της εξαγοράς προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο τραπεζικός όμιλος που θα προκύψει θα μπορεί να συμμορφώνεται διαρκώς με όλες τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας στο προσεχές μέλλον. Προς τον σκοπό αυτόν, οι εποπτικές αρχές εξετάζουν το επιχειρηματικό μοντέλο της τράπεζας που θα προκύψει. Πιο συγκεκριμένα, ελέγχουν αν η τράπεζα διαθέτει επαρκή επίπεδα κεφαλαίου και ρευστότητας και αν θα μπορεί να τα διατηρήσει με την πάροδο του χρόνου. Αξιολογούν επίσης αν η τράπεζα διαθέτει ισχυρή διακυβέρνηση με ορθή καθοδήγηση και αν είναι σε θέση να παράγει κέρδη. Συνοπτικά, η ΕΚΤ εξετάζει το επιχειρηματικό σχέδιο, τις προβολές του εν λόγω σχεδίου και την αξιοπιστία τους (συμπεριλαμβανομένου του κινδύνου εκτέλεσης και της σύγκρισης με ομοειδή ιδρύματα) και αξιολογεί κατά πόσο η οντότητα που θα προκύψει μπορεί να διασφαλίζει τη διαρκή συμμόρφωση με το σύνολο των απαιτήσεων και των κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας.

Ο ρόλος της ΕΚΤ όσον αφορά τη συγχώνευση εξαρτάται από τη νομοθεσία της χώρας ή των χωρών στις οποίες βρίσκεται η έδρα των τραπεζών που συγχωνεύονται. Αυτό συμβαίνει γιατί οι συγχωνεύσεις δεν διέπονται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία αλλά από την εθνική νομοθεσία. Εάν η νομοθεσία της χώρας εκχωρεί εξουσίες στην εθνική εποπτική αρχή για αυτό το ζήτημα, η ΕΚΤ ασκεί αυτές τις εξουσίες όταν πρόκειται για συγχωνεύσεις σημαντικών τραπεζών που υπόκεινται στην άμεση εποπτεία της.

Για παράδειγμα, στη Γερμανία, το Λουξεμβούργο και σε ορισμένες άλλες χώρες η εθνική εποπτική αρχή δεν έχει εξουσία έγκρισης συγχωνεύσεων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ρόλος της ΕΚΤ είναι να εξετάζει τη συγχώνευση στο πλαίσιο της διαρκούς εποπτείας στην οποία υπόκεινται τα ενδιαφερόμενα ιδρύματα. Ωστόσο, η συγχώνευση μπορεί να ενεργοποιήσει τη διαδικασία απόκτησης ειδικών συμμετοχών, για την οποία απαιτείται η έγκριση της ΕΚΤ. Επίσης, αν δύο ή περισσότερες τράπεζες συγχωνευθούν σε μία νεοσυσταθείσα οντότητα, μπορεί να χρειαστεί νέα τραπεζική άδεια λειτουργίας· θα ζητηθεί λοιπόν η συνδρομή της ΕΚΤ καθώς όλες οι άδειες λειτουργίας στη ζώνη του ευρώ χορηγούνται από αυτήν.

Αντιθέτως, στην Ιταλία, την Ελλάδα, τη Σλοβενία και το Βέλγιο για παράδειγμα, η εθνική εποπτική αρχή διαθέτει εξουσία έγκρισης συγχωνεύσεων ή συμμετέχει στη διαδικασία έγκρισης. Κατά συνέπεια, εάν δύο ή περισσότερες σημαντικές τράπεζες από

αυτές τις χώρες αποφασίσουν να συγχωνευθούν, το Εποπτικό Συμβούλιο της ΕΚΤ θα αξιολογήσει αφενός τον αντίκτυπο της συγχώνευσης στην κερδοφορία, τη φερεγγυότητα, τη ρευστότητα και την οργανωτική δομή της τράπεζας που θα προκύψει και αφετέρου την τεχνική ικανότητά της να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις διακυβέρνησης (όπως ορίζονται στον κανονισμό και στην οδηγία σχετικά με τις κεφαλαιακές απαιτήσεις).

Στις περιπτώσεις των εξαγορών η ΕΚΤ πρέπει να εγκρίνει κάθε απόκτηση ειδικής συμμετοχής, δηλαδή κάθε απόκτηση συμμετοχής σε μια τράπεζα που αντιπροσωπεύει το 10% ή περισσότερο των μετοχών ή/και των δικαιωμάτων ψήφου σε αυτήν την τράπεζα ή υπερβαίνει άλλα σχετικά όρια. Σε ό,τι αφορά τη διαδικασία, η τράπεζα που σχεδιάζει να αποκτήσει ειδική συμμετοχή πρέπει να ενημερώσει την εθνική εποπτική αρχή. Η εθνική εποπτική αρχή και η ΕΚΤ αξιολογούν τη σχετική πρόταση σύμφωνα με πέντε κριτήρια τα οποία ορίζονται στην οδηγία σχετικά με τις κεφαλαιακές απαιτήσεις:

- ✓ Φήμη του υποψήφιου αγοραστή: Έχει ο υποψήφιος αγοραστής την απαραίτητη ακεραιότητα και αξιοπιστία, π.χ. λευκό ποινικό μητρώο ή καμία εμπλοκή σε δικαστική διαδικασία; Μια άλλη πτυχή είναι η επαγγελματική επάρκεια του αγοραστή, δηλ. η διαχειριστική ή/και επενδυτική εμπειρία του στον χρηματοπιστωτικό τομέα.
- ✓ Φήμη και εμπειρία των υποψήφιων νέων διοικητικών στελεχών: Σκοπεύει ο αγοραστής να υλοποιήσει αλλαγές στα διοικητικά όργανα της τράπεζας; Εάν ναι, πρέπει να διενεργηθεί αξιολόγηση της καταλληλότητας των νέων μελών των διοικητικών οργάνων.
- ✓ Οικονομική ευρωστία του αγοραστή: Μπορεί ο υποψήφιος αγοραστής να χρηματοδοτήσει την προτεινόμενη εξαγορά και να διατηρήσει μια υγιή χρηματοπιστωτική δομή στο προσεχές μέλλον; Αυτό αξιολογείται εξετάζοντας την αξιοπιστία του επιχειρηματικού σχεδίου και την ικανότητα της τράπεζας στόχου να διασφαλίζει διαρκή συμμόρφωση με τις εποπτικές απαιτήσεις.
- ✓ Επίδραση στην τράπεζα: Θα εξακολουθεί η τράπεζα να είναι σε θέση να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας; Για παράδειγμα, μια τράπεζα δεν θα πρέπει να δέχεται πίεση επειδή μέρος της απόκτησης χρηματοδοτείται από χρέος. Επιπλέον, η δομή του αγοραστή δεν θα πρέπει να είναι τόσο σύνθετη ώστε να αποτρέπει την αποτελεσματική εποπτεία της τράπεζας από τις αρμόδιες αρχές.
- ✓ Κίνδυνος συσχέτισης με νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή με χρηματοδότηση της τρομοκρατίας: Μπορεί να επαληθευτεί ότι οι εμπλεκόμενοι πόροι δεν προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες ή ότι δεν συνδέονται με την τρομοκρατία; Η αξιολόγηση εξετάζει επίσης κατά πόσον η απόκτηση θα μπορούσε να αυξήσει τον κίνδυνο νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Ο Β. Παπαδάκης (2007) ως συγχώνευση ορίζει τη συνένωση δύο επιχειρήσεων με απορρόφηση συνήθως της ασθενέστερης. Ταυτόχρονα, το σύνολο της περιουσίας της συγχωνευμένης επιχείρησης μεταβιβάζεται έναντι ανταλλάγματος στην εταιρεία, η οποία διενεργεί τη συγχώνευση. Το αντάλλαγμα αποτελείται από μερίδια συμμετοχής της συγχωνευθείσας.

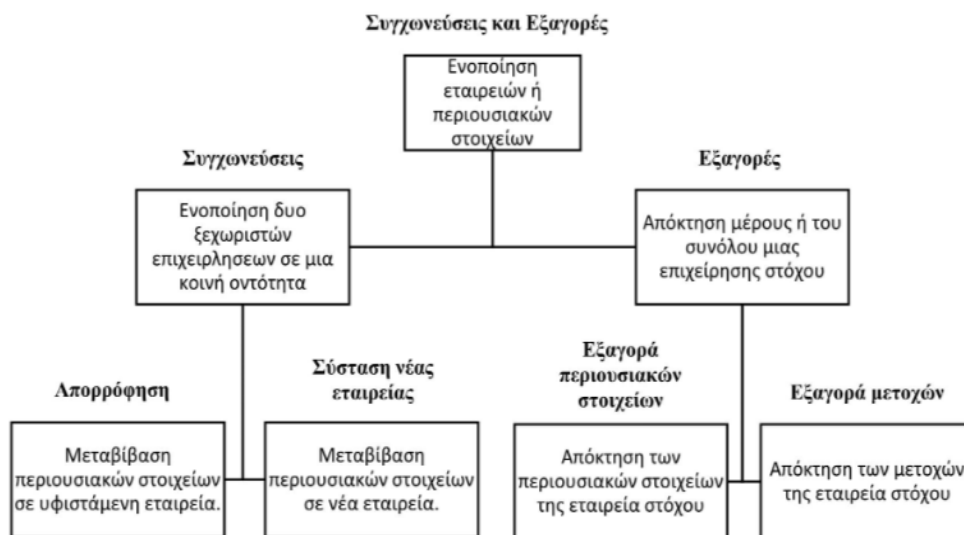
Ως εξαγορά ορίζεται η αγορά του ενεργητικού μιας εταιρείας και η ταυτόχρονη ρευστοποίηση του παθητικού της ενώ η εξαγοράζουσα εταιρεία παύει να δραστηριοποιείται. Η συναλλαγή της εξαγοράς πραγματοποιείται όταν μία επιχείρηση αποκτά ένα μέρος ή το σύνολο της συμμετοχής σε μία άλλη εταιρεία έναντι χρηματικού ανταλλάγματος. Σε μία απλή εξαγορά η εξαγοραζόμενη επιχείρηση συνεχίζει να υπάρχει ως υποκείμενο του δικαίου ενώ σε μία συγχωνευτική εξαγορά η επιχείρηση που μεταβιβάζει τη περιουσία της παύει να υπάρχει ως αντικείμενο του δικαίου.

Ο όρος «Συγχωνεύσεις και Εξαγορές» χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγραφούν οι μέθοδοι με τις οποίες οι επιχειρήσεις ενοποιούν νομικά τα ξεχωριστά τους περιουσιακά τους στοιχεία. Είθισται να χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα για την περιγραφή των αντίστοιχων γεγονότων δεδομένου ότι το αποτέλεσμα και στις δύο περιπτώσεις είναι κοινό, μεταφορά περιουσιακών στοιχείων και ελέγχου. Η διάκριση μεταξύ τους έγκειται στη μορφή του μετασχηματισμού. Στις συγχωνεύσεις δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις ενώνονται και δημιουργούν μια νέα ανεξάρτητη επιχείρηση ενώ στις εξαγορές η εξαγοράζουσα επιχείρηση αποκτά μέρος ή το σύνολο της εξαγοραζόμενης.

Ο όρος συγχώνευση χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ένωση δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων σε μία επιχειρηματική οντότητα. Η σύμμιξη αυτή μπορεί να επιτευχθεί είτε απορρόφηση είτε με σύσταση νέας εταιρείας. Στη συγχώνευση δια απορροφήσεως, η απορροφώμενη εταιρεία λύεται και μεταβιβάζει το σύνολο των ενεργητικού και του παθητικού της σε υφιστάμενη απορροφούσα επιχείρηση. Η απορροφώμενη επιχείρηση παύει να υφίσταται και οι δραστηριότητές της μεταβιβάζονται στην απορροφούσα εταιρεία. Στη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας οι εμπλεκόμενοι φορείς λύνονται χωρίς εκκαθάριση και μεταβιβάζουν όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία σε μία τρίτη νεοσύστατη επιχείρηση. Εφόσον τουλάχιστον μία εταιρεία παύει να λειτουργεί και σταματά η διαπραγμάτευση των μετοχών της, οι μέτοχοι των απορροφώμενων εταιρειών λαμβάνουν νέες μετοχές ή/και χρηματικό ποσό αντίστοιχης αξίας με τις μετοχές που κατείχαν πριν τη συγχώνευση, ενώ κατά τη σύσταση νέας εταιρείας οι μέτοχοι λαμβάνουν μετοχές που έχουν εκδοθεί από τη νέα επιχείρηση και ενδεχομένως να λάβουν και χρηματικό ποσό προς συμψηφισμό των μετοχών που δικαιούνται. Η σύσταση νέας επιχείρησης ως μέρος της διαδικασίας της συγχώνευσης, υποδηλώνει την εθελούσια συνένωση δύο εταιρειών που κρίνουν σκόπιμη την ένωσή τους για την επίτευξη κοινών στρατηγικών και οικονομικών στόχων. Από την άλλη πλευρά, η απορρόφηση δηλώνει ότι όλες οι εταιρείες, πλην μίας, χάνουν την υπόστασή τους και ενσωματώνονται σε ένα ευρύτερο σύνολο.

Οι εξαγορές πραγματοποιούνται όταν η εξαγοράζουσα εταιρεία αποκτά είτε τα πάγια περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, της εξαγοραζόμενης επιχείρησης είτε της μετοχής της. Στον επιχειρηματικό κόσμο, στις φιλικές συμφωνίες, χρησιμοποιείται ο όρος «acquisition» ο οποίος υποδηλώνει τη συγκατάθεση της διοίκησης της εξαγοραζόμενης ενώ τις συμφωνίες με επιθετικό χαρακτήρα χρησιμοποιείται ο όρος «takeover». Στην πρώτη περίπτωση, στην εξαγορά των παγίων περιουσιακών στοιχείων, η εξαγοράζουσα επιλέγει τα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης που επιθυμεί να εξαγοράσει καθώς και τις υποχρεώσεις που τα συνοδεύουν. Οι εξαγορές παγίων δύναται να είναι ολικές ή μερικές και το αντίτιμο το οποίο θα καταβληθεί μπορεί να είναι είτε μετρητά, μετοχές ή συνδυασμός αυτών. Δεδομένου ότι σκοπός των ανωτέρω ενεργειών είναι ο έλεγχος και η πλήρης κυριότητα της επιχείρησης στόχου, οι εξαγορές περιλαμβάνουν το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων, αφού η μερική απόκτηση περιουσιακών στοιχείων δεν συνεπάγονται έλεγχο της εξαγοραζόμενης επιχείρησης.

Στις περιπτώσεις μεγάλου κατακερματισμού της ιδιοκτησίας ακόμα και ένα μειοψηφικό μερίδιο είναι αρκετό για την άσκηση ελέγχου, με την προϋπόθεση ότι επιτρέπει τον επηρεασμό στρατηγικών αποφάσεων. Η εξαγορά μεγαλύτερου μεριδίου το οποίο επιτρέπει τον μελλοντικό στρατηγικό σχεδιασμό των επιχειρήσεων συνήθως συναντάται με τον όρο «buyout». Εάν τα δύο ή περισσότερα μέρη έχουν μετοχές οι οποίες διαπραγματεύονται σε οργανωμένη αγορά, διενεργείται έκδοση νέων μετοχών προς αντικατάσταση των παλιών σύμφωνα με την αναλογία που έχει συμφωνηθεί (Δ. Κυριαζής, 2007).

Σύμφωνα με τους Jenkinson και Mayer, μια συμφωνία μπορεί να χαρακτηριστεί ως συγχώνευση ή εξαγορά, ανάλογα με το εάν η απόκτηση είναι φιλική ή εχθρική και πώς αυτή ανακοινώνεται. Με άλλα λόγια η διαφορά συγχωνεύσεων και εξαγωγών εξαρτάται από το πώς ανακοινώνεται η συναλλαγή στην εταιρεία στόχο καθώς και από τον τρόπο με τον οποίο επηρεάστηκαν τα αποτελέσματα της νέας εταιρικής δομής.

Εν συνεχεία, οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές κατηγοριοποιούνται είτε με βάση τον κλάδο δραστηριότητας είτε με βάση τη διάθεση των διοικήσεων των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων είτε με βάση τους σκοπούς που υπάρχουν.

Με βάση τον κλάδο δραστηριότητας των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων διακρίνονται τέσσερις βασικές κατηγορίες, ανάλογα με τη συσχέτιση των δραστηριοτήτων της εξαγοραζόμενης και της εξαγοράζουσας επιχείρησης, ως εξής:

- **Οριζόντιες Συγχωνεύσεις – Εξαγορές**: Στην εν λόγω περίπτωση συγκαταλέγεται η συγχώνευση δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται σε όμορες αγορές παράγοντας τα ίδια προϊόντα ή προσφέροντας τις ίδιες υπηρεσίες, με στόχο την απόκτηση κυριαρχίας της αγοράς και στην επίτευξη οικονομικών κλίμακας. Αυτός ο τύπος συγχώνευσης συντελεί στην αύξηση του μεριδίου αγοράς, δημιουργώντας μονοπωλιακή δύναμη και σημαντικά εμπόδια στην είσοδο των ανταγωνιστών στην αγορά.
- **Κάθετες Συγχωνεύσεις – Εξαγορές**: Σύμφωνα με τον Γεωργόπουλο Α. (2015) στην κάθετη συγχώνευση – εξαγορά υπάρχει μία θέση πελάτη – προμηθευτή, που στοχεύει στην καθετοποίηση της παραγωγής, τον έλεγχο των τιμών και τη μείωση του κόστους παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα, δημιουργούνται διασυνδέσεις προς τα πίσω και διασυνδέσεις προς τα μπρός, οι οποίες διευκολύνουν τον έλεγχο των καναλιών διανομής των πρώτων υλών και τελικών αγαθών, καθώς τα εν λόγω κανάλια τίθενται υπό την επιρροή ενός συγκεκριμένου επιχειρηματικού ομίλου.
- **Συσχετισμένες Συγχωνεύσεις – Εξαγορές**: Οι Αλεξανδράκης Α. και Παζάρσης Μ. εξηγούν ότι συσχετισμένες χαρακτηρίζονται οι συγχωνεύσεις – εξαγορές οι οποίες πραγματοποιούνται μεταξύ επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην ίδια βιομηχανία προϊόντος, αλλά όχι στην ίδια γραμμή παραγωγής προϊόντος. Πρόκειται για επιχειρήσεις που δεν παρουσιάζουν καμία ομοιότητα ή παραγωγική εξάρτηση μεταξύ τους, ωστόσο οι ενέργειές τους αλληλοσυμπληρώνονται με σχετικά μεγαλύτερο ρίσκο από τις οριζόντιες ή τις κάθετες συγχωνεύσεις – εξαγορές.
- **Ασυσχέτιστες Συγχωνεύσεις- Εξαγορές**: οι ασυσχέτιστες συγχωνεύσεις- εξαγορές δημιουργούνται μεταξύ δύο ή περισσότερων εταιρειών, οι οποίες δεν έχουν κοινές δραστηριότητες ούτε είναι ανταγωνίστριες μεταξύ τους. Οι επιχειρήσεις στρέφονται προς τα ασυσχέτιστες συγχωνεύσεις λόγω της διασποράς κινδύνου – ρίσκου, της μείωσης του κόστους και για την επίτευξη συνεργειών. Είναι πιο εύκολο για μία επιχείρηση να δραστηριοποιηθεί για πρώτη φορά σε έναν τελείως άγνωστο κλάδο μέσω των συγχωνεύσεων- εξαγορών, παρά βασιζόμενη στους δικούς της αποκλειστικά πόρους και αυτό λόγω της έλλειψης γνώσεων και εμπειρίας.

Με βάση τη διαδικασία πραγματοποίησης των συγχωνεύσεων – εξαγορών διακρίνονται δύο είδη συγχωνεύσεων:

- **Φιλικές συγχωνεύσεις- εξαγορές:** σε αυτήν την περίπτωση τα συμβαλλόμενα μέρη επιθυμούν τη συγχώνευση ή την εξαγορά και καθορίζουν από κοινού το αντίτιμο αυτής της πράξης. Πιο αναλυτικά, ο πλειοδότης κάνει μία προσφορά, τους όρους της οποίας θα πρέπει αρχικά να εγκρίνει το διοικητικό συμβούλιο. Στη συνέχεια οι όροι θα πρέπει να γίνουν αποδεκτοί από τους μετόχους και τις ρυθμιστικές αρχές προκειμένου να προχωρήσει η διαδικασία. Ως επί τω πλείστων, εάν το διοικητικό συμβούλιο εγκρίνει μια προσφορά εξαγοράς από μία απορροφούσα εταιρεία, οι μέτοχοι ακολουθούν το ίδιο ψηφίζοντας υπέρ της συμφωνίας. Στις περισσότερες φιλικές εξαγορές, η τιμή ανά μετοχή που προσφέρεται είναι ο κύριος προβληματισμός ο οποίος καθορίζει εάν τελικά μια συμφωνία θα εγκριθεί ή όχι.
- **Εχθρικές Συγχωνεύσεις- Εξαγορές:** ως εχθρική χαρακτηρίζεται μία συγχώνευση όταν η διοίκηση ή το διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας στόχου δεν εγκρίνει τη συναλλαγή. Με την έλλειψη συναίνεσης και συνεργασίας του διοικητικού συμβουλίου, ο αποκτών απευθύνεται απευθείας στους μετόχους της εταιρείας στόχου για να επιβεβαιώσει την απόκτηση. Απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση της οποιαδήποτε συγχώνευσης ή εξαγοράς είναι η ύπαρξη μεγάλης διασποράς του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας στόχου καθώς όσο πιο μικρό ποσοστό μετοχών κατέχει η διοίκηση της συγκεκριμένης επιχείρησης, τόσο πιο εύκολο είναι για τον πλειοδότη να εξασφαλίσει ένα σημαντικό ποσοστό του μετοχικού κεφαλαίου μέσω της αγοράς του από διάφορους μικρομετόχους. Σημειώνεται ότι οι επιθετικές συγχωνεύσεις – εξαγορές αποτελούν την έσχατη λύση για τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να συνεργαστούν ή να συνενωθούν με κάποια ομοειδή εταιρεία, αλλά το διοικητικό συμβούλιο δεν συμφωνεί.

Τέλος, με βάση τους επιδιωκόμενους στόχους που υπάρχουν, οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές διακρίνονται στις κάτωθι κατηγορίες σύμφωνα με τους Αλεξανδράκη-Παζάρη:

- **Επενδυτικές συγχωνεύσεις- εξαγορές:** Πρόκειται για την απόκτηση μιας επιχείρησης με μοναδικό σκοπό την απόκτηση αυτοτελούς κέρδους ως μέσου επενδυτικής δραστηριότητας. Στην εν λόγω περίπτωση η εξαγοράζουσα επιχείρηση δεν χρειάζεται να έχει την τεχνογνωσία ούτε να προχωρήσει σε διοικητικές αλλαγές. Στόχος είναι μόνο το κέρδος είτε μέσω της διανομής μερισμάτων είτε με την μεταπώληση της επένδυσής της.
- **Συμπληρωματικές συγχωνεύσεις – εξαγορές:** σε αυτήν την περίπτωση η εξαγοράζουσα επιχείρηση στοχεύει στη συνένωση των επιχειρηματικών της δραστηριοτήτων με αυτές της εξαγοραζόμενης με απώτερο στόχο την παρακράτηση της επιχείρησης και την αξιοποίηση των περιουσιακών της στοιχείων.
- **Συγχωνεύσεις- εξαγορές για άμεση ρευστοποίηση:** Στην περίπτωση αυτή μία επιχείρηση εξαγοράζεται με μοναδικό στόχο την άμεση παύση των δραστηριοτήτων της και την πώληση των περιουσιακών της στοιχείων σε τρίτους σε τιμή υψηλότερη από το κόστος εξαγοράς όλης της επιχείρησης.

Οι καθοριστικοί παράγοντες των εταιρικών ενοποιήσεων σύμφωνα με τους Jones και Critchfiend διακρίνονται σε μακροοικονομικά και μικροοικονομικά αίτια. Η πρώτη κατηγορία αποτελείται από εξωτερικές δυνάμεις οι οποίες διαμορφώνουν και μεταλλάσσουν το λειτουργικό περιβάλλον των επιχειρήσεων ενώ η δεύτερη κατηγορία αφορά τις στρατηγικές αντιμετώπισης των αλλαγών αυτών. Οι παράγοντες που ώθησαν τις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές στον τραπεζικό κλάδο παρατηρούνται και στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με τους Ayadi και Rujals (2004) τα κίνητρα ενδέχεται να ποικίλουν ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε εταιρείας. Ενώ σύμφωνα με τον Motis (2007) οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές είναι αποτέλεσμα της ταυτόχρονης επίδρασης πολλών κινήτρων τα οποία δεν είναι ασυμβίβαστα ή αμοιβαίως αποκλειόμενα.

Όσον αφορά τα μακροοικονομικά κίνητρα, η απελευθέρωση των αγορών, η τεχνολογική πρόοδος η ιδιωτικοποίηση των κρατικών ιδρυμάτων, η οικονομική και πολιτισμική παγκοσμιοποίηση, η ολοένα αυξανόμενη σύγκλιση των κεφαλαιαγορών καθώς και η εισαγωγή του κοινού νομίσματος, συντέλεσαν στην τραπεζική ενοποίηση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ανωτέρω παράγοντες όχι μόνο μείωσαν τα γεωγραφικά και λειτουργικά εμπόδια εισόδου αλλά δημιούργησαν ευκαιρίες για τους νεοεισερχόμενους στον κλάδο, εντείνοντας με αυτόν τον τρόπο τον ανταγωνισμό. Για να ανταπεξέλθουν στο συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, οι τράπεζες επιδίωξαν τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους προκειμένου να αποκτήσουν το μέγεθος που θα τους επιτρέψει να αντισταθμίσουν τη μείωση των περιθωρίων κέρδους και να παραμείνουν ανταγωνιστικές στη διεθνή αγορά Jones και Critchfiend (2005).

Όσον αφορά τα μικροοικονομικά κίνητρα, η νεοκλασική μικροοικονομική θεωρία υποστηρίζει ότι ο κυριότερος σκοπός των επιχειρήσεων είναι η μεγιστοποίηση των κερδών. Η αύξηση της κερδοφορίας των ιδρυμάτων αποτελεί τον πυρήνα της τραπεζικής ενοποίησης. Σύμφωνα με τους Molyneux και Vallelado (2008), οι συγχωνεύσεις και εξαγορές αναμένεται να βελτιώσουν την κερδοφορία είτε μέσω αύξησης της αποτελεσματικότητας είτε μέσω της απόκτησης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά. Οι οικονομική θεωρία δείχνει ότι οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα των τραπεζών. Οι Farrell και Shapiro (Farrell J. & Shapiro C., 2000, *Scale economies and synergies in horizontal merger analysis*, Antitrust LJ) αναφέρουν ότι η αποτελεσματικότητα στις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές διακρίνεται στην τεχνική αποτελεσματικότητα και στις συνέργειες. Η διάκριση ανάμεσα στις δύο αυτές μορφές αποτελεσματικότητας έγκειται στον βαθμό που αυτές απαιτούν τον συνδυασμό των παραγωγικών συντελεστών για την υλοποίησή τους. Στον τραπεζικό κλάδο η βελτίωση της αποτελεσματικότητας προκύπτει από την ενσωμάτωση των διάφορων εξειδικευμένων τμημάτων και τεχνολογικών υποδομών, το συνδυασμό των υπηρεσιών διοικητικής υποστήριξης και προσφερόμενων υπηρεσιών καθώς και από τον εξορθολογισμό των εγχώριων και διεθνών δικτύων υποκαταστημάτων. Η προσαρμογή των εισροών και των εκροών είναι ικανή να αυξήσει την κερδοφορία ή και να

μειώσει τον κίνδυνο προκειμένου να αυξηθεί η προστιθέμενη αξία της επιχείρησης. Τέλος, μέσω της αναδιάρθρωσης των εταιρικών δομών, η αύξηση της αποτελεσματικότητας δύναται να προκύψει από την αναδιάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού των διαφόρων τμημάτων και την υιοθέτηση των βέλτιστων πρακτικών διοίκησης.

Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (2006) η μείωση του κόστους μέσω της εκμετάλλευσης των οικονομιών κλίμακας, αποτελεί συνήθως τον κυριότερο λόγο πραγματοποίησης μιας συγχώνευσης ή εξαγοράς στον τραπεζικό κλάδο. Μια επιχείρηση διαθέτει οικονομίες κλίμακας όταν το μέσο κόστος της μειώνεται ενώ η συνολική της παραγωγή αυξάνεται. Βραχυπρόθεσμα, οι σταθερές οικονομίες κλίμακας καθιστούν την παραγωγή λιγότερο δαπανηρή. Μακροπρόθεσμα, ενδέχεται να προκύψουν από το συντονισμό των επενδύσεων των συγχωνευόμενων επιχειρήσεων στο φυσικό κεφάλαιο. Έτσι στον τραπεζικό κλάδο, αλλά και στις επιχειρήσεις γενικά, οι οικονομίες κλίμακας επιτρέπουν την απαλλαγή από το διπλό σταθερό κόστος.

Οι Pasiouras, Zorounidis & Sailesh (2005), σημειώνουν ότι η εξοικονόμηση κόστους περιλαμβάνει κλείσιμο περιττών υποκαταστημάτων, ενοποίηση πληροφοριακών συστημάτων και κεντρικών γραφείων, επεξεργασία ελέγχων, πληρωμές και συναλλαγές με κάρτες, κοινή χρήση μαρκετινγκ και διαχείρισης, διανομή παραγωγής και διανομή ή μείωση των γενικών και διοικητικών εξόδων. Επίσης, η επιθυμία των τραπεζών για παροχή διαφορετικών προϊόντων σε πελάτες οδηγεί σε συμφωνίες με ασφαλιστικά ιδρύματα. Από την ένωση τραπεζικής και ασφαλιστικής ζωής προκύπτουν σημαντικά οφέλη καθώς οι τράπεζες έχουν βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις και μακροπρόθεσμα περιουσιακά στοιχεία ενώ τα ασφαλιστικά ιδρύματα έχουν το αντίθετο. Επίσης, τέτοιου είδους συμφωνίες συμβάλλουν στη βελτιστοποίηση των διαφόρων δικτύων διανομής των προϊόντων των εταιρειών, καθώς οι τράπεζες διαθέτουν ένα ευρύ φάσμα καταστημάτων στα οποία μπορούν να πωλούνται τα ασφαλιστικά προϊόντα.

Αναφέρουν επίσης ότι η απειλή εξαγοράς μπορεί να χρησιμεύσει ως μηχανισμός περιορισμού της διακύμανσης μεταξύ των επιδιώξεων της διοίκησης για ανάπτυξη από την επιθυμία των μετόχων για μεγιστοποίηση του πλούτου. Μια συγχώνευση μπορεί να είναι ο μόνος τρόπος για τη βελτίωση της διαχείρισης, αλλά εάν οι μέτοχοι δεν μπορούν να επιτύχουν μια αλλαγή στη διαχείριση που θα αυξήσει την αξία της επένδυσης εντός της εταιρείας, τότε μια συγχώνευση αποτελεί έναν απλό και πρακτικό τρόπο επίτευξης των επιθυμητών στόχων. Ένας άλλος λόγος που μια τράπεζα προχωρά στη συγχώνευση ή εξαγορά με μια άλλη τράπεζα είναι γιατί απλά διαθέτει καλύτερη εμπειρία στη διαχείριση από την εταιρεία στόχο.

Διοικητικά, η μη εναρμόνιση των στόχων της διοίκησης και των μετόχων (agency problem), είναι ικανή να οδηγήσει σε αναδιάρθρωση της δομής μέσα από τις συγχωνεύσεις. Οι Αθανασόγλου, Μπρισίμης (2004) εξηγούν ότι, παρόλο που οι προβλέψεις μιας μελέτης εξαγοράς δεν είναι ευσίωνες, εντούτοις η συμφωνία τελικά πραγματοποιείται, διότι η διοικητική προτίμηση είναι να διευθύνει έναν μεγάλο σε μέγεθος οργανισμό, απολαμβάνοντας αυξημένες αμοιβές, μόνους, καθώς και το κύρος που αυτός προσδίδει, έστω και αν αποστασιοποιηθεί από το ρόλο της που είναι η μεγιστοποίηση του πλούτου των μετόχων. Σύμφωνα επίσης με την Παγώνη Σ. (2013), το

πρόβλημα αυτό οξύνεται σε περιόδους που υπάρχει έντονο κύμα συγχωνεύσεων και εξαγορών και οι διοικήσεις των εταιρειών προβαίνουν σε εξαγορές, χρησιμοποιώντας τις σαν ασπίδα, για να μην εξαγοραστούν από άλλες και χάσουν τη θέση τους (συνήθως τα διοικητικά στελέχη των εξαγορασθείσων εταιρειών αντικαθίστανται από τα αντίστοιχα της εταιρείας που κάνει την εξαγορά). Δηλαδή, η παραπάνω τεχνική μετατρέπεται σε εργαλείο ενίσχυσης και εξασφάλισης διοικητικών θέσεων.

Επιπλέον, μέσω των συγχωνεύσεων και των εξαγορών αυξάνεται το μερίδιο αγοράς και συνεπώς η δυναμική κάθε τράπεζας, αλλά και κάθε επιχείρησης γενικότερα. (Παπαδάκης Β., 2007). Σύμφωνα με έρευνα του MBA Knowledge Base, η διαπραγματευτική δύναμη της τράπεζας με τους προμηθευτές και τους πελάτες ενισχύεται ενώ η συγχωνευθείσα τράπεζα μπορεί να εκμεταλλευτεί τις τεχνολογικές εξελίξεις. Έτσι, περιορίζοντας τον ανταγωνισμό μπορεί να αυξήσει σημαντικά τα κέρδη και να χρησιμοποιήσει στρατηγικά τα πλεονάσματα ώστε να παγιώσει περαιτέρω τη θέση της και να βελτιώσει την ισχύ της στην αγορά.

Επίσης, ένα άλλο κίνητρο για συγχωνεύσεις και εξαγορές είναι η επίτευξη μείωσης του κινδύνου μέσω της διαφοροποίησης. Ο βαθμός μείωσης του κινδύνου εξαρτάται από τη συσχέτιση μεταξύ των κερδών των συγχωνευόμενων εταιρειών. Η διαφοροποίηση σε νέους τομείς και προϊόντα μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για μια επιχείρηση να συγχωνευθεί με μία άλλη. Μέσω των αποτελεσμάτων διαφοροποίησης, η συγχώνευση μπορεί να αποφέρει οφέλη σε όλες τις εμπλεκόμενες εταιρείες μειώνοντας τη διακύμανση των κερδών της νέας εταιρείας. Οι εταιρείες διαφοροποιούνται προκειμένου να επιτύχουν αύξηση των πωλήσεων και σταθερή ανάπτυξη, ευνοϊκές αναπτυξιακές εξελίξεις, ευνοϊκές αλλαγές στον ανταγωνισμό καθώς και τεχνολογικές αλλαγές. (MBA Knowledge Base (2021), *Motives for Mergers and Acquisitions*)

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με άρθρο του Corporate Finance Institute (2021) μια συγχώνευση μπορεί να δημιουργήσει οικονομικά οφέλη όταν μια εταιρεία παράγει σημαντικό φορολογητέο εισόδημα και συγχωνευθεί με μια εταιρεία με σημαντικές ζημιές. Μετά τη συγχώνευση, η συνολική φορολογική υποχρέωση της ενοποιημένης επιχείρησης θα είναι πολύ χαμηλότερη από αυτή της ανεξάρτητης εταιρείας.

Ο Β. Παπαδάκης (2016) στο βιβλίο του αναφέρει ότι η επέκταση μιας επιχείρησης σε άλλες αγορές, σχετικές ή μη, μπορεί να μειώσει την εξάρτησή της από την αγορά στην οποία απευθυνόταν προηγουμένως και όπου ο ανταγωνισμός μπορεί να ήταν έντονος. Όσον αφορά τον τραπεζικό κλάδο, ο αριθμός των ξένων τραπεζών έχει αυξηθεί σε κάθε τραπεζική αγορά δημιουργώντας έναν έντονο ανταγωνισμό και μείωση των περιθωρίων κέρδους σε πολλούς Ευρωπαϊκούς τραπεζικούς οργανισμούς. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης συνέβαλε στη μετάβαση από ένα σύστημα τραπεζοκεντρικού χαρακτήρα σε έναν χαρακτήρα βασισμένο στην αγορά. Είναι προφανές ότι σε ένα τέτοιο ανταγωνιστικό περιβάλλον μόνο τα πιο αποτελεσματικά ιδρύματα θα είναι σε θέση να επιβιώσουν μακροπρόθεσμα και οι συγχωνεύσεις – εξαγορές αποτελούν αναπόφευκτη συνέπεια αυτής της προσπάθειας.

Τέλος, οι Bansal A., Abdulla M., Almalki A. (2020), αναφέρουν ότι, σπανιότερα, εμφανίζονται τάσεις μίμησης εταιρικών συμπεριφορών συγχωνεύσεων, από τα στελέχη που λαμβάνουν αποφάσεις, καθώς η παραπάνω πολιτική θεωρείται, ως πανάκεια για την επίλυση των προβλημάτων των οργανισμών, επειδή είναι πολύ διαδεδομένη και εφαρμόζεται και από τις ανταγωνιστικές εταιρείες, χωρίς προηγουμένως την ενδελεχή εξέταση των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν στην εν λόγω τράπεζα. Ακόμη πιο σπάνια επίσης, ένας παράγοντας που επιδρά στην απόφαση για ενδεχόμενη συγχώνευση είναι ότι ο νεοϊδρυθείς οργανισμός κάτω από το καθεστώς των νέων ιδιοκτητών και της νέας διοίκησης, μπορεί με μικρότερες αντιδράσεις να προβεί σε μειώσεις προσωπικού και συχνά η συγχώνευση γίνεται όχημα για την επίτευξη αυτού του στόχου. Η ενδεχόμενη κόπωση των ιδιοκτητών (ιδίως μικρού μεγέθους τραπεζών) που αντιμετωπίζουν δυσκολίες (financial distress), μπορεί να οδηγήσει περισσότερο προς το δρόμο της μεταπώλησης, ώστε με τον τρόπο αυτό να αποσυρθούν και να μην δραστηριοποιούνται σε κανένα σημείο (Παγώνη Σ., 2013).

ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε άρθρο της η Αλεξιάννα Τσότσου (2021) αναφέρει ότι οι τραπεζικές συγχωνεύσεις στην Ελλάδα, κυρίως αυτές που πραγματοποιήθηκαν την εποχή της κρίσης με στόχο την επιβίωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, έλαβαν διάφορες μορφές εξαγοράς και απόκτησης του ελέγχου της μίας επιχείρησης από την άλλη και οδήγησαν σε μια έντονα συγκεντρωτική αγορά, στην οποία ωστόσο κρίθηκε ότι δεν υπάρχει κίνδυνος περιορισμού του ανταγωνισμού.

Οι συγχωνεύσεις και εξαγορές αποτελούν έναν από τους βασικότερους τομείς που απασχολούν τα τελευταία χρόνια τις επιχειρήσεις, ως ένας τρόπος να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις και τον ανταγωνισμό στη σύγχρονη εποχή. Στόχος τους είναι η αποδοτικότητα, η μείωση των δαπανών και η αύξηση της κερδοφορίας, αλλά συχνά παρατηρείται το φαινόμενο των αμυντικών συγχωνεύσεων, των οποίων η επιδίωξη είναι η βιωσιμότητα και η διατήρηση στην αγορά. Οι τραπεζικές συγχωνεύσεις που πραγματοποιήθηκαν τα χρόνια της κρίσης στην Ελλάδα ανήκαν κυρίως στη δεύτερη κατηγορία, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της τραπεζικής αγοράς και τη δημιουργία τεσσάρων συστημικών τραπεζών. Οι συγχωνεύσεις αυτές απασχόλησαν την Επιτροπή Ανταγωνισμού, πλην όμως δεν θεωρήθηκε ότι περιορίζουν τον ανταγωνισμό και γι' αυτό το λόγο ολοκληρώθηκαν ομαλά, με τις όποιες δυσκολίες και καθυστερήσεις να εντοπίζονται κυρίως στις συμφωνίες εξαγοράς εκ μέρους των διοικήσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Οι συγχωνεύσεις στον τραπεζικό κλάδο αποτελούν οριζόντιες συγχωνεύσεις, καθώς αφορούν επιχειρήσεις που είναι πραγματικοί ή δυνητικοί ανταγωνιστές στην ίδια σχετική αγορά. Οι οριζόντιες συγκεντρώσεις ενδέχεται να εμποδίσουν σημαντικά τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό, ιδίως με τη δημιουργία ή την ενίσχυση δεσπόζουσας

θέσης, καταργώντας σημαντικές ανταγωνιστικές πιέσεις και καθιστώντας τον συντονισμό μεταξύ των επιχειρήσεων ευκολότερο, σταθερότερο ή αποτελεσματικότερο.

Επισημαίνει επίσης ότι, οι τραπεζικές συγκεντρώσεις δεν είναι καινούρια πρακτική στην Ελλάδα. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '90, η χρηματιστηριακή έκρηξη και η βελτίωση των οικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας οδήγησαν σε σημαντικές συγχωνεύσεις τραπεζικών ιδρυμάτων, όπως για παράδειγμα η συγχώνευση της Ιονικής Τράπεζας με την Alpha Bank, της Τράπεζας Εργασίας με τη Eurobank και της Τράπεζας Χίου με την Πειραιώς. Το δεύτερο κύμα των συγχωνεύσεων στην Ελλάδα ήρθε τα χρόνια 2002-2006 με εμβληματικές συγχωνεύσεις στους κλάδους των τηλεπικοινωνιών και της βιομηχανίας, χωρίς όμως να λείπουν και οι συγχωνεύσεις στον τραπεζικό τομέα (π.χ. Τράπεζα Πειραιώς – ΕΤΒΑ, Societe General – Γενική Τράπεζα).

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα μέχρι το 1980 βρισκόταν υπό τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας και παρουσίαζε έλλειψη ανταγωνισμού και αποτελεσματικότητας. Από τα τέλη της δεκαετίας του '90, η χρηματιστηριακή έκρηξη και η βελτίωση των οικονομικών μεγεθών της Ελλάδας και της ελληνικής οικονομίας γενικότερα ανάγκασαν το τραπεζικό σύστημα να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Από το 1996 και μέχρι πριν την περίοδο της κρίσης, διενεργούνται οι πρώτες συγχωνεύσεις και εξαγορές τραπεζικών οργανισμών οι οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω .

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

- ❖ Το 1997 ο όμιλος της Ε.Τ.Ε προχώρησε στην ενοποίηση των δύο θυγατρικών στεγαστικών της τραπεζών με την Εθνική Κτηματική Τράπεζα να απορροφά την Εθνική Στεγαστική Τράπεζα.
- ❖ Το 1998 απορρόφησε την Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος και συγχώνευσε τέσσερις ασφαλιστικές εταιρείες την Εθνική Ασφαλιστική, την ΑΣΤΗΡ, την ΕΤΕΒΑ και την Ασφαλιστική Πανελλήνιο, με στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία του Ομίλου ΕΤΕ. Επίσης, πραγματοποιήθηκε η συγχώνευση της Εθνικής Εταιρείας Επενδύσεων ,ε την Εταιρεία Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου.
- ❖ Το 1999 πραγματοποιήθηκε Εξαγορά από την Ε.Τ.Ε. των καταστημάτων της Chase Manhattan στο Βουκουρέστι και υπογραφή προσυμφώνου αγοράς του 65% του μετοχικού κεφαλαίου της Σκοπιανής Τράπεζας Stopanska Banca.
- ❖ Το 2000 εξαγόρασε τη Βουλγαρική Τράπεζα United Bulgarian Bank.
- ❖ Το 2001 εξαγόρασε τη θυγατρική της Atlantic Bank της τράπεζας Yonkers Financial Corporation (YFC)
- ❖ Το 2002 εγκρίνεται η συγχώνευσης της Ε.Τ.Ε. με τις θυγατρικές της Banque Nationale de Grece-France στις 15/07/02 και Εθνική Τράπεζα Επενδύσεων Βιομηχανικής Ανάπτυξης (ΕΤΕΒΑ) στις 30/10/02.
- ❖ Το 2003 εξαγόρασε το 81,7% του μετοχικού κεφαλαίου της Ρουμανικής Τράπεζας Banca Romanska

- ❖ Το 2006 πραγματοποιήθηκε η εξαγορά της τουρκικής Finansbank και της σέρβικης Vojvodjanska Banka από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Εμπορική Τράπεζα

- ❖ Το 2000 η Εμπορική Τράπεζα συνάπτει συμφωνία στρατηγικής συνεργασίας με τον χρηματοοικονομικό όμιλο Credit Agricole η οποία αποκτά το 6,7% του μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής, ενώ το 2006 απέκτησε το 100% αυτής μέσω εξαγοράς.
- ❖ Επίσης, το 2000 πραγματοποιήθηκε σύναψη συμφωνίας μεταξύ Εμπορικής Τράπεζας και της κυπριακής Glory Worldwide Holdings Ltd για ίδρυση τράπεζας στην Κύπρο
- ❖ Το 2004 εγκρίθηκε η συγχώνευση της Εμπορικής Τράπεζας με τις θυγατρικές της εταιρείες του χρηματοπιστωτικού τομέα, στην οποία περιλαμβάνεται και η Τράπεζα Επενδύσεων.
- ❖ Το 2006 η Εμπορική Τράπεζα εξαγοράζεται από τη γαλλική Credit Agricole

Alpha Τράπεζα Πίστewς

- ❖ Το 1998 εξαγόρασε το 75% της Lombard Natwest στην Κύπρο
- ❖ Το 1999 εξαγόρασε την ιδιωτική τράπεζα των Σκοπίων Kreditna Banka AD-Skorje, ενώ ιδρύεται η Alpha Ασφαλιστική, προϊόν συγχώνευσης της Εμπορικής Ασφαλιστικής με την Ελληνοβρετανική Ζωής
- ❖ Το ίδιο έτος προέβη στην εξαγορά του 51% των μετοχών της Ιονικής Τράπεζας που έως τότε άνηκε στην Εμπορική Τράπεζα. Η συγχώνευση των δύο τραπεζικών ιδρυμάτων ολοκληρώθηκε το επόμενο έτος, ενώ το 2000 η νέα διευρυμένη Τράπεζα που προέκυψε ονομάστηκε Alpha Bank.
- ❖ Το 2002 το 100% του μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής Alpha Bank Cyprus ελέγχεται πλέον από τη μητρική της Alpha Bank, μετά την αγορά του 14,36% του μειοψηφικού πακέτου των μετοχών.
- ❖ Το ίδιο έτος έγινε και η εξαγορά του 16,41% της θυγατρικής τράπεζας των Σκοπίων Alpha Bank A.D.Skorje και του 20% της θυγατρικής Alpha Bank Romania από τη μητρική Alpha Bank ελέγχοντας το 100% του μετοχικού κεφαλαίου των δύο θυγατρικών τραπεζών.
- ❖ Το 2005εξαγοράζει τη Σέρβικη Jubanka

Τράπεζα Πειραιώς

- ❖ Το 1996 ιδρύει την Tirana Bank στην Αλβανία
- ❖ Το 1998 ο όμιλος Πειραιώς αγόρασε από την Ε.Τ.Ε. και το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο του 36,37% των μετοχών της Τράπεζας Μακεδονίας – Θράκης καθώς και το ενεργητικό των 2 εναπομενόντων καταστημάτων της Credit Lyonnais Hellas

που μετονομάστηκε σε Piraeus Prime Bank και απέκτησε του 37,8% των μετοχών της Χiosbank.

- ❖ Το 1999 απορρόφησε το ενεργητικό της National Westminster Ελλάς καθώς και τα 5 υποκαταστήματά της και απέκτησε το πλειοψηφικό πακέτο της κυπριακής επενδυτικής εταιρείας Euroinvestment and Finance Ltd.
- ❖ Το 2000 πραγματοποιήθηκε η συγχώνευση τη Τράπεζας Πειραιώς με την Τράπεζα Μακεδονίας-Θράκης και την τράπεζα Χίου, ενώ απέκτησε και τη Ρουμάνικη Τράπεζα Banca de Credit Pater.
- ❖ Το 2002 η ΕΤΒΑ μεταβιβάζει το 57,8% των μετοχών της στην Τράπεζα Πειραιώς, ενώ την επόμενη χρονιά, το 2003 πραγματοποιήθηκε η εξαγορά της
- ❖ Το 2003 εγκρίνεται η απόκτηση του συνόλου των μετοχών της Τράπεζας Interbank of New York
- ❖ Το 2005 η τράπεζα Πειραιώς αποκτά το 99,7% του μετοχικού κεφαλαίου της Βουλγάρικης Τράπεζας Eurobank.

EFG EUROBANK

- ❖ Το 1996 πραγματοποιήθηκε η εξαγορά απορρόφηση από τη Eurobank του 95% των μετοχών της Interbank Ελλάς Α.Ε.
- ❖ Το 1997 εξαγόρασε το δίκτυο της Credit Lyonnais
- ❖ Το 1998 εξαγόρασε τη Τράπεζα Αθηνών και την Τράπεζα Κρήτης και απέκτησε το 78,23% της Βουλγαρικής Post Bank και του 12% των μετοχών της Τράπεζας Εργασίας
- ❖ Το 1999 η Deutsche Bank εξαγοράζει το 10% της Eurobank
- ❖ Το 2000 πραγματοποιήθηκε η συγχώνευση της Eurobank με την Τράπεζα Εργασίας μετά την απόκτηση του 50,1% της τελευταίας από την πρώτη και αλλαγή της επωνυμίας της τράπεζας σε EFG Eurobank Ergasias.
- ❖ Το 2001 διενεργείται η εξαγορά και μετέπειτα απορρόφηση από την EFG Eurobank Ergasias της Τράπεζας Επενδύσεων Telesis
- ❖ Το 2003 η EFG Eurobank Ergasias αποκτά το 90% του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας της Σερβίας Postbanca AD, απορροφά τη Unibank Α.Ε. και αποκτά από αυτή το 91,7% των μετοχών της Bulgarian Post Bank.
- ❖ Το 2006 η Eurobank εξαγοράζει τη σέρβικη Nacionalna štedionica την τουρκική Tekfenbank (70%), την ουκρανική Universal Bank (99,3%) και τη βουλγάρικη DZI Bank (74,3%).

Σύμφωνα με την Αλεξιάννα Τσότσου (2021), οι κυριότερες αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό τοπίο επήλθαν με την κρίση και κυρίως από το 2012 και μετά, οπότε επρόκειτο για αμυντικές συγχωνεύσεις με στόχο την εξυγίανση και την επιβίωση των τραπεζικών ιδρυμάτων. Οι πιο εμβληματικές εξελίξεις ήταν η εφαρμογή μέτρων εξυγίανσης που οδήγησαν στη μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων της Αγροτικής Τράπεζας στην Τράπεζα Πειραιώς και οι εξαγορές της Γενικής Τράπεζας από την Τράπεζα Πειραιώς και της Εμπορικής Τράπεζας από την Alpha Bank. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργήθηκαν οι τέσσερις συστημικής σημασίας τράπεζες (Εθνική, Eurobank, Alpha

Bank και Πειραιώς), των οποίων η κεφαλαιακή επάρκεια ενισχύθηκε από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

Οι συγχωνεύσεις που οδήγησαν στη δημιουργία των τεσσάρων συστημικών τραπεζών εγκρίθηκαν από την Επιτροπή Ανταγωνισμού, είναι όμως ενδιαφέροντα τα συμπεράσματα που προέκυψαν σχετικά με τη μορφή των συγκεντρώσεων και την επίδρασή τους στον ανταγωνισμό της εθνικής αγοράς.

Όσον αφορά στη συγχώνευση της Αγροτικής Τράπεζας με την Τράπεζα Πειραιώς το 2012, κρίθηκε ότι συγκέντρωση υφίσταται ακόμη και όταν μεταβιβάζονται συγκεκριμένα στοιχεία του ενεργητικού μιας επιχείρησης, εφόσον τα στοιχεία αυτά συνιστούν μια επιχειρηματική δραστηριότητα με παρουσία στην αγορά και σαφώς προσδιορισμένο κύκλο εργασιών. Η μεταβίβαση δεν είναι απαραίτητο να αφορά μόνο στοιχεία του ενεργητικού, αλλά μπορεί να αφορά και στοιχεία του παθητικού, ακριβώς όπως συνέβη στην εν λόγω συγκέντρωση, η οποία συνιστά απόκτηση ελέγχου σε τμήμα επιχείρησης μέσω της μεταβίβασης στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού της υπό ειδικής εκκαθάρισης ανώνυμης τραπεζικής εταιρείας «Αγροτική Τράπεζα» στην ανώνυμη τραπεζική εταιρεία «Τράπεζα Πειραιώς», όπως εγκρίθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού σε ολομέλεια τον Οκτώβριο του 2012.

Η συγχώνευση της Εμπορικής Τράπεζας με την Alpha Bank είχε την ιδιαιτερότητα ότι το 95% των μετοχών της Εμπορικής κατείχε η Credit Agricole S.A. Έτσι, η εξαγορά της Εμπορικής από την Alpha Bank έγινε με την απόκτηση του συνόλου των μετοχών εκδόσεως της Εμπορικής που βρίσκονταν στην κυριότητα της Credit Agricole, με αποτέλεσμα η Εμπορική να καθίσταται θυγατρική επιχείρηση της Alpha Bank. Εφόσον με την εξαγορά του συνόλου των μετοχών με δικαίωμα ψήφου επήλθε μόνιμη μεταβολή του ελέγχου της Εμπορικής από τη Credit Agricole στην Alpha Bank, επρόκειτο για συγκέντρωση επιχειρήσεων, η οποία ελέγχθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού και κρίθηκε συμβατή με τις απαιτήσεις λειτουργίας του ανταγωνισμού στις επιμέρους αγορές τις οποίες αφορά με απόφαση που εκδόθηκε το Δεκέμβριο του 2012.

Σε συνέντευξή του ο Πρόεδρος της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού, Ιωάννης Λιανός επισημαίνει ότι, ο τραπεζικός κλάδος στην Ελλάδα υπέστη κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης σημαντική συρρίκνωση, όπως προκύπτει και από την εξέλιξη του δείκτη συγκέντρωσης κεφαλαίων CR5 (μερίδιο αγοράς των πέντε πρώτων του κλάδου), ο οποίος αυξήθηκε από 69% το 2009 σε 97% το 2019 (πηγή ECB). Οι 4 συστημικές τράπεζες εξ αρχής αντιμετώπιζαν σημαντικά προβλήματα λόγω των κόκκινων δανείων και για το λόγο αυτό προχώρησαν και οι τέσσερις στην εκχώρηση της διαχείρισης χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων σε εταιρίες διαχείρισης κεφαλαίων. Η συγκέντρωση του κλάδου είναι, επομένως, άρρητα συνδεδεμένη με την πολυετή οικονομική κρίση στην Ελλάδα και δύναται να δικαιολογείται και αντικειμενικά, καθώς αντίστοιχου πληθυσμού χώρες έχουν επίσης μικρό αριθμό τραπεζών, όπως η Πορτογαλία με 3 μεγάλες τράπεζες.

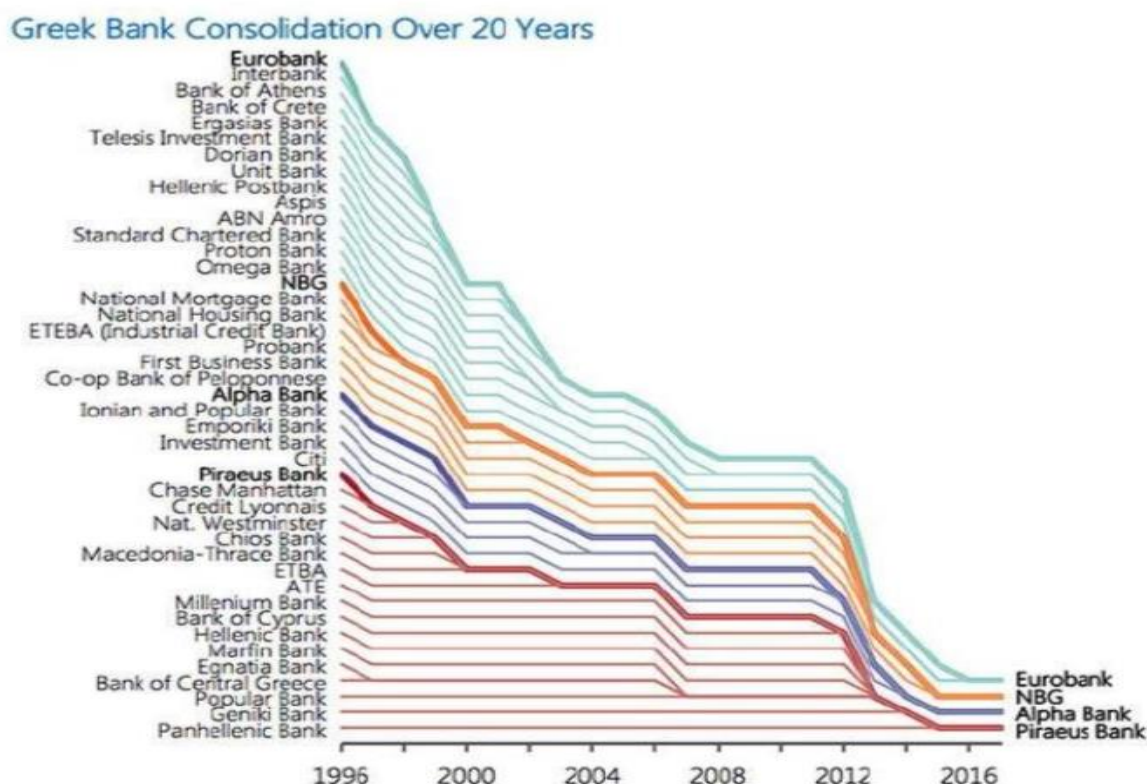
Τα τελευταία έτη, παρατηρούνται τάσεις συγκέντρωσης σε όλους τους κλάδους της παραδοσιακής οικονομίας όχι μόνο στη χώρα μας, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το θέμα αυτό απασχολεί όλες τις επιτροπές ανταγωνισμού διεθνώς, ενώ έχει αναφερθεί και σε σχετική μελέτη του Επικεφαλής Οικονομολόγου στον Λευκό Οίκο ήδη από το 2016.

Ο βαθμός συγκέντρωσης ενός κλάδου εξαρτάται από πολλές παραμέτρους σε μικροοικονομικό επίπεδο, ενώ σε μακροοικονομικό επίπεδο θα μπορούσε να συσχετιστεί με τον βαθμό εξωστρέφειας μιας οικονομίας, το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας και την ένταση του διεθνούς εμπορίου. Αντίστοιχα ερμηνεύεται και ο αντίκτυπος στον ανταγωνισμό και στους τελικούς καταναλωτές. Η συγκέντρωση ενός κλάδου δεν λειτουργεί απαραίτητα εις βάρος των καταναλωτών. Εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της σχετικής αγοράς, αλλά και από τον βαθμό που οι εταιρίες θα συμμορφωθούν με τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού και εκεί η Επιτροπή έχει κομβικό ρόλο τόσο για την πρόληψη και την αποτροπή αντί-ανταγωνιστικών πρακτικών όσο και για την καταστολή αυτών.

Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται η πορεία των συγχωνεύσεων και εξαγορών στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα μέχρι το 2016 όπου παρέμειναν μόνο 4 συστημικές τράπεζες στον ελληνικό χώρο.

Γράφημα 8: Συγχωνεύσεις Ελληνικών Τραπεζών 1996-2016

Πηγή: PwC, Deloitte

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών καθώς και των δημοσιευμένων οικονομικών δελτίων των Τραπεζών Πειραιώς, Εθνική,

Alpha bank και Eurobank, από το 2013 και έπειτα ο αριθμός των ελληνικών τραπεζών περιορίζεται στις 9, στο πλαίσιο των οποίων καθοριστικός καθίσταται ο ρόλος των 4 συστημικών τραπεζών και των ομίλων τους (Πειραιώς, Εθνική, Eurobank, Alpha Bank).

Οι σημαντικότερες κινήσεις που διενεργήθηκαν εκ μέρους των τεσσάρων συστημικών τραπεζών όσον αφορά τις εξαγορές και τις συγχωνεύσεις είναι οι εξής:

2012

- Η Πειραιώς απορροφά το υγιές τμήμα της ΑΤΕ και εξαγοράζει το πλειοψηφικό πακέτο μετοχών της Γενικής Τράπεζας από τον γαλλικό τραπεζικό όμιλο Société Générale

2013

- Απόκτηση των υποκαταστημάτων της Τράπεζας Κύπρου και της Ελληνικής Τράπεζας που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα καθώς και εξαγορά της Millenium Bank Ελλάδας από την τράπεζα Πειραιώς.
- Μεταβίβαση του συνόλου των μετοχών του Νέου Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου στη Eurobank
- Απόκτηση της Εμπορικής Τράπεζας από την Alpha Bank
- Συγχώνευση με απορρόφηση της (κατά 100% θυγατρικής της) Νέας Proton Τράπεζας Α.Ε από τη Eurobank.

2014

- Εξαγορά των εργασιών Λιανικής Τραπεζικής της Citibank, συμπεριλαμβανομένου του Diners Club στην Ελλάδα από την Alpha Bank στις 30/09/2014.
- Στις 24 Νοεμβρίου, η Τράπεζα Πειραιώς απορρόφησε τη Γενική Τράπεζα της Ελλάδας.

2015

- Πώληση στην Eurobank Bulgaria AD των εργασιών του Καταστήματος Βουλγαρίας της Alpha Bank.
- Πώληση του συνόλου των μετοχών της εταιρίας “Ανώνυμος Εταιρία Διαχείρισεως και Λειτουργίας Δικτύων Ηλεκτρονικών Συναλλαγών ΚΑΡΝΤΛΙΝΚ (Cardlink Α.Ε.)”, της οποίας η Alpha Bank Α.Ε. και η Eurobank Εργασίας Α.Ε. κατείχαν το 50% η καθεμία, προς την εταιρία του Ομίλου Quest Holdings.
- Στις 17 Απριλίου, η Τράπεζα Πειραιώς απορρόφησε την Πανελλήνια Τράπεζα.
- Η Τράπεζα Πειραιώς ανακοίνωσε ότι κατέληξε σε οριστική συμφωνία με την Ahli Bank of Kuwait K.S.C.P. για την πώληση του ποσοστού συμμετοχής (98,5%) που κατέχει στη θυγατρική της στην Αίγυπτο Piraeus Bank Egypt S.A.E.

2016

- Πώληση στη Silk Road Capital του συνόλου των μετοχών που κατείχε η Τράπεζα στο μετοχικό κεφάλαιο της Alpha Bank A.D. Skorje.
- Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ) ανακοινώνει την ολοκλήρωση της μεταβίβασης της Finansbank A.Ş. στην Εθνική Τράπεζα του Κατάρ.
- Η Τράπεζα Πειραιώς ανακοίνωσε ότι σύναψε συμφωνία για την πώληση μετοχών της θυγατρικής της στην Κύπρο, Τράπεζας Πειραιώς Κύπρου ΛΤΔ.
- Ο Όμιλος TAS Group απόκτη τη Universal Bank από τον Όμιλο Eurobank.

2017

- Τον Ιανουάριο του 2017, υπεγράφη συμφωνία με για την πώληση του συνόλου των μετοχών που κατείχε η Τράπεζα στο μετοχικό κεφάλαιο της Alpha Bank Srbija A.D.
- Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ) ανακοίνωσε την ολοκλήρωση της μεταβίβασης της Vojvodjanska Banka, θυγατρικής της στη Σερβία, στον Όμιλο ΟΤΡ.
- Τον Δεκέμβριο 2017, η Τράπεζα Πειραιώς ανακοινώνει ότι κατέληξε σε συμφωνία με την J.C. Flowers & Co για την πώληση του συνόλου του μετοχικού κεφαλαίου στη θυγατρική της στη Ρουμανία, Piraeus Bank Romania S.A.
- Τον Σεπτέμβριο 2017 η Τράπεζα Πειραιώς ανακοίνωσε τη σύναψη συμφωνίας για την πώληση της θυγατρικής της Piraeus Bank Beograd στη Σερβία προς την Direktna Banka A.D.

2018

- Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ) ανακοίνωσε την ολοκλήρωση της μεταβίβασης της NBG Albania στην Albania Bank of Investment (ABI).
- Ολοκληρώνεται η πώληση των θυγατρικών Bancpost SA, ERB Retail Services IFN SA και ERB Leasing IFN SA στη Ρουμανία από τον Όμιλο Eurobank στην Banca Transilvania (BT).
- Συγχώνευση Eurobank με την Grivalia με στόχο την μείωση των Μη Εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων.

Πλέον οι τέσσερις μεγαλύτερες τράπεζες στην Ελλάδα ελέγχουν το 97% του μεριδίου αγοράς, όταν το 2005 έλεγχαν το 59% της αγοράς. (www.bankingnews.gr).

4.2 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Σε άρθρο τους οι Πετράκης, Κωστής και Καυκάς (2021), αναφέρουν ότι ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ονομάζεται η κατάσταση κατά την οποία ο ιδιωτικός τομέας ή το ίδιο το κράτος, παρέχει στις τράπεζες νέα κεφάλαια με τη μορφή του μετοχικού κεφαλαίου. Αυτή η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου, αναδιαρθρώνει και αναγεννά τις τράπεζες και τις βοηθά να κερδίσουν την αξιοπιστία τους και να αποφύγουν την περίπτωση χρεοκοπίας. Αυτό συμβαίνει όταν μια ή πολλές τράπεζες ταυτόχρονα εμφανίζουν ζημιές ή το μετοχικό τους κεφάλαιο έχει μειωθεί αρκετά στον ισολογισμό τους με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν με χρεοκοπία. Και επειδή οι τράπεζες αλληλεξαρτώνται σημαντικά μεταξύ τους, με αποτέλεσμα η πτώχευση μιας τράπεζας μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες πτωχεύσεις και ίσως σε κρίση όλου του χρηματοπιστωτικού συστήματος μιας χώρας και άρα ίσως και ολόκληρης της οικονομίας, αποφασίζεται η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Βεβαίως όταν η ανακεφαλαιοποίηση πραγματοποιείται από το ίδιο το κράτος μέσω αύξησης του δημοσίου χρέους, αυτό ενέχει κόστος για την ίδια των κοινωνία η οποία επωμίζεται σε μεγάλο βαθμό το κόστος αυτής. Ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών, τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, έχει πραγματοποιηθεί τέσσερις φορές, τα έτη 2009, 2013, 2014 και 2015.

Σύμφωνα με τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Γιάννη Στουρνάρα (2022), οι προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο ελληνικός τραπεζικός τομέας κατά τη διάρκεια των τελευταίων 13 ετών ήταν χωρίς προηγούμενο και διαμόρφωσαν, ιδιαίτερα κατά το διάστημα 2010-2015, συνθήκες διαταραχής της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Η επιδείνωση της ποιότητας των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών, η δραματική μείωση της ρευστότητας, ο αποκλεισμός από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίου και χρήματος και οι περιορισμοί στο καθεστώς κίνησης κεφαλαίων αποτέλεσαν, μεταξύ άλλων, τα κύρια ζητήματα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν κυρίως οι Ελληνικές Αρχές και ειδικότερα η Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς και οι ευρωπαϊκοί και διεθνείς θεσμοί και κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ζώνης του ευρώ.

Οι ανάγκες ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών στην Ελλάδα προέκυψαν από άλλους παράγοντες, που σχετίζονταν με τις ήδη αυξανόμενες από πριν ανισορροπίες, δηλαδή τα μεγάλα δίδυμα ελλείμματα, την αύξηση δημοσίου χρέους και την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα, από τα τέλη του 2009 και αργότερα οι τράπεζες αντιμετώπισαν μία σειρά από ιδιαίτερα αρνητικές επιδράσεις:

- Αλληπάλληλες υποβαθμίσεις πιστοληπτικής ικανότητας (credit ratings) από διεθνείς οργανισμούς.
- Μαζική εκροή καταθέσεων (37% κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου 2009-Ιουνίου 2012, 87 δισεκατομμύρια ευρώ συνολικά, και 27% κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου 2014-Ιουλίου 2015, 44 δισεκατομμύρια ευρώ συνολικά).
- Αποκλεισμό πρόσβασης σε αγορές κεφαλαίου και χρήματος με ταυτόχρονη υποχρέωση αποπληρωμής υποχρεώσεων άνω των 40 δισεκατομμυρίων ευρώ.

- Αύξηση σχηματισμού προβλέψεων από τη διαρκώς επιδεινούμενη ποιότητα δανείων και περιουσιακών στοιχείων (ο δείκτης καθυστερήσεων ανέβηκε από το 5% στα τέλη του 2008 στο 21,5% στα μέσα του 2012, στο 35% περίπου στα τέλη του 2014 και άνω του 40% στις αρχές του 2016).

Εξηγεί επίσης ότι το κύριο αίτιο των αναγκών ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών ήταν οι ζημίες στα χαρτοφυλάκια δανείων. Αναμφισβήτητα, οι ζημίες από το πρόγραμμα ανταλλαγής ομολόγων (PSI) αποτέλεσαν κύριο προσδιοριστικό παράγοντα κατά την περίοδο 2012-13, όμως οι ζημίες αυτές δεν ήταν επαναλαμβανόμενες και καλύφθηκαν πλήρως. Κατά συνέπεια, δυνητικές ζημίες ήταν δυνατόν να προκύψουν κατά κύριο λόγο από αρνητικές μεταβολές στην αξία των δανείων. Η ανακεφαλαιοποίηση του ελληνικού τραπεζικού τομέα αποτελεί μία από τις κυριότερες τομές που πραγματοποιήθηκαν στην ελληνική οικονομία από τις αρχές της κρίσης έως τις μέρες μας.

Η εφαρμογή των διαδικασιών αυτών επέτρεψε την αναδιάταξη του τραπεζικού τομέα μέσω απάλειψης πλεονάζοντος δυναμικού των τραπεζικών δικτύων, τον περιορισμό της συμμετοχής του δημόσιου τομέα και τέλος τη διατήρηση και ενδυνάμωση του εταιρικού ελέγχου μέσω της συμμετοχής ιδιωτών. Η αναδιάταξη του τραπεζικού χώρου δεν περιορίσθηκε μόνο στην ανακεφαλαιοποίηση συστημικών και μη τραπεζών ή στην εξυγίανση επτά εμπορικών (Μέτρα εξυγίανσης στις τράπεζες: Proton Bank, TBank, Αγροτική Τράπεζα, Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, FBB, Probank, Πανελλήνια Τράπεζα) και άλλων επτά συνεταιριστικών τραπεζών (Μέτρα εξυγίανσης στις συνεταιριστικές τράπεζες: Αχαϊκή, Λαμίας, Λέσβου-Λήμνου, Δυτικής Μακεδονίας, Δωδεκανήσου, Ευβοίας και Πελοποννήσου).

Η πρώτη ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών (2012 - 2013) έγινε μέσω του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και στοίχισε περίπου 25,5 δισ. ευρώ. Η δεύτερη, το 2014, καλύφθηκε στο σύνολό της από ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια, ύψους 8,3 δισ. ευρώ, προκαλώντας μεγάλη απαξίωση της περιουσίας του ΤΧΣ, το οποίο μείωσε αναγκαστικά τα ποσοστά συμμετοχής του στις τράπεζες. Στην τρίτη ανακεφαλαιοποίηση του 2015, ιδιώτες επενδυτές κάλυψαν με περίπου 5,3 δισ. ευρώ τις νέες κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών (απαιτήθηκε ποσό πολύ μικρότερο από τα 25 δισ. που είχαν αρχικά προβλεφθεί για τη στήριξη των τραπεζών από τον ESM). Βάσει των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί από το πρόγραμμα προσαρμογής, το ΤΧΣ θα καταρτίσει στρατηγική για την πλήρη έξοδό του από το μετοχικό κεφάλαιο των τραπεζών μέχρι το 2022 (Νένα Μαλλiάρα, 2018).

Αντίθετα, σύμφωνα με τον Αιμίλιο Αυγουλέα (2015), οι προσπάθειες ανακεφαλαιοποίησης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος δεν ακολούθησαν τη διεθνή πρακτική τραπεζικής διάσωσης και ανασυγκρότησης και απλώς επικεντρώθηκαν στην ενίσχυση των τραπεζών με δεκάδες δισεκατομμύρια κρατικών χρημάτων και σε περαιτέρω υπέρ-συγκέντρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Έτσι δημιούργησαν μια πληθώρα αντικινήτρων που υπονόμισαν τις προσπάθειες ριζικής εξυγίανσης των ελληνικών τραπεζών. Οι δυσλειτουργίες και παραλείψεις της τακτικής που ακολούθηθηκε ως προς τη διάσωση των τραπεζών υπονόμισαν περαιτέρω τη βιωσιμότητα

του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος και αδυνάτισαν περαιτέρω τη θέση του ως πάροχο ρευστότητας στην οικονομία. Η πρακτική της μη διαγραφής εξυπηρετούμενων δανείων στην προ του 2010 περίοδο, η υπερφόρτωση των ελληνικών τραπεζών με ομόλογα του ελληνικού δημοσίου μετά το 2008 για να εξυπηρετηθούν οι δανειακές ανάγκες του δημοσίου και η μη δημιουργία μηχανισμού κακής τράπεζας στην μετά το 2010 εποχή έχουν στοιχίσει αρκετές δεκάδες δισεκατομμύρια στους μετόχους των τραπεζών, οι οποίοι μετά την αναδιάρθρωση του 2012-2013 είναι κυρίως οι Έλληνες φορολογούμενοι.

Το 2008 στα πλαίσια αντιμετώπισης της χρηματοπιστωτικής κρίσης και των επιπτώσεων της στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποφασίστηκε η ενίσχυση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας μέσω του νομοσχεδίου 3723/2008, το οποίο περιλάμβανε τρεις πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας αφορούσε την κεφαλαιακή ενίσχυση των τραπεζών μέχρι του ποσού των 5 δις Ευρώ με τη μορφή προνομιούχων μετοχών υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου. Ο δεύτερος πυλώνας περιελάμβανε την παροχή εγγυήσεων από το Ελληνικό Δημόσιο μέχρι το ποσό των 15 δις Ευρώ με αντάλλαγμα την είσπραξη προμηθειών ή των κατάλληλων εξασφαλίσεων. Τέλος, ο τρίτος πυλώνας αφορούσε την έκδοση ελληνικών ομολόγων και απευθείας διάθεσή τους στα πιστωτικά ιδρύματα.

Η συνεχής εκροή καταθέσεων την περίοδο της κρίσης, η αδυναμία πρόσβασης στις διεθνείς αγορές χρήματος για την άντληση ρευστότητας, οι δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων καθώς και η συμμετοχή στο PSI στα πλαίσια της αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους, είχαν ως επακόλουθο τη μείωση τη ρευστότητας και της κεφαλαιακής βάσης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων. Στα πλαίσια λοιπόν της εξυγίανσης των τραπεζών, η Τράπεζα της Ελλάδος το 2012 προέβη σε μελέτη σχετικά με το ύψος των κεφαλαίων που απαιτούνται για τη θωράκιση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Η “Έκθεση για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα” (2012, Τράπεζα της Ελλάδος) περιγράφει εν πρώτοις την επίδραση που άσκησαν στις κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών η αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSI), οι αναμενόμενες ζημίες πιστωτικού κινδύνου κατά την τριετία 2012-2014 από τα δάνεια που έχουν χορηγηθεί στην Ελλάδα, όπως τις έχει υπολογίσει ανεξάρτητα η εταιρία BlackRock Solutions, οι αναμενόμενες ζημίες από δάνεια χορηγηθέντα στο εξωτερικό και από δάνεια σε φορείς που σχετίζονται με το Δημόσιο καθώς και η εκτιμώμενη λειτουργική κερδοφορία των τραπεζών, βάσει μιας συντηρητικής θεώρησης των επιχειρησιακών σχεδίων που υπέβαλαν οι τράπεζες στην Τράπεζα της Ελλάδος το πρώτο τρίμηνο του 2012.

Για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών χρησιμοποιήθηκαν δύο μακροοικονομικά σενάρια, τα οποία αντανάκλασαν τη διαφαινόμενη για την περίοδο 2012-2014 εξέλιξη βασικών οικονομικών δεικτών (π.χ. ρυθμός ανόδου του πραγματικού ΑΕΠ, ποσοστό ανεργίας, πληθωρισμός, τιμές κατοικιών και λοιπών ακινήτων):

- Το Βασικό Σενάριο, σύμφωνα με τις παραδοχές του Μνημονίου και με στόχο για το Δείκτη Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων (Core Tier 1 ratio – CT1 ratio) το 9% το 2012 και το 10% το 2013 και το 2014.

- Το Δυσμενές Σενάριο, σύμφωνα με τις παραδοχές της Τράπεζας της Ελλάδος, και με στόχο το 7% για τον Δείκτη Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων για όλη την περίοδο 2012-2014.

Ως σημείο εκκίνησης χρησιμοποιήθηκαν τα Κύρια Βασικά Ίδια Κεφάλαια Αναφοράς το Δεκέμβριο του 2011, όπως υποβλήθηκαν από τις τράπεζες, και κατόπιν εκτιμήθηκε η εξέλιξη των Κυρίων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων κατά την προαναφερθείσα περίοδο, λαμβάνοντας υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία:

- Ζημίες από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανταλλαγή ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου και επιλεγμένων δανείων που ήταν στην περίμετρο του PSI, μετά την αφαίρεση των ήδη σχηματισμένων για το λόγο αυτό ειδικών προ-βλέψεων.

- Αναμενόμενες ζημίες πιστωτικού κινδύνου (Credit Loss Projections - CLPs) από δάνεια που έχουν χορηγηθεί στην Ελλάδα, βάσει των εκτιμήσεων της εταιρίας συμβούλων BlackRock Solutions, η οποία εκπόνησε διαγνωστική μελέτη για τα χαρτοφυλάκια εγχώριων δανείων των ελληνικών τραπεζών, στο εξωτερικό, με βάση την εφαρμογή από την Τράπεζα της Ελλάδος της μεθοδολογίας που είχε εφαρμόσει η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή (EBA) στην πανευρωπαϊκή προσομοίωση ακραίων καταστάσεων του Ιουνίου 2011, και σε φορείς και οργανισμούς σχετιζόμενους με το Δημόσιο, βάσει των εκτιμήσεων της BlackRock ή της Τράπεζας της Ελλάδος. Και στις τρεις περιπτώσεις από τις αναμενόμενες ζημίες αφαιρέθηκαν οι συσσωρευμένες προβλέψεις των τραπεζών για τον πιστωτικό κίνδυνο.

- Εκτιμώμενη εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου κατά την περίοδο 2012-2014, όπως προκύπτει από τη συντηρητική θεώρηση των βασικών στοιχείων λειτουργικής κερδοφορίας που προέβλεπαν τα υποβληθέντα από τις τράπεζες τριετή επιχειρησιακά σχέδια.

Επιπλέον, η Έκθεση περιγράφει τον υπολογισμό των χρηματοδοτικών πόρων που απαιτούνται για να καλυφθούν οι ανάγκες ανακεφαλαιοποίησης και το κόστος αναδιάρθρωσης του ελληνικού τραπεζικού τομέα. Το Φεβρουάριο του 2012 έγινε εκτίμηση για χρηματοδοτικούς πόρους ύψους 50 δις ευρώ. Το Δεκέμβριο του 2012, η Τράπεζα της Ελλάδος, συνυπολογίζοντας και δεδομένα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια του έτους, επικαιροποίησε τον υπολογισμό των χρηματοδοτικών πόρων, επιβεβαιώνοντας την επάρκειά τους. Σύμφωνα με την έκθεση της ΤτΕ οι πόροι που θα διατεθούν από τη δανειακή σύμβαση (50 δις. ευρώ) για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών κρίνονται επαρκείς, καθώς προβλέπεται και η δημιουργία ενός «αποθέματος ασφαλείας» 5 δις. ευρώ (το οποίο έχει μειωθεί κατά περίπου 1,5 δις. ευρώ μετά την ολοκλήρωση της επαναγοράς ομολόγων). Από τα στοιχεία της έκθεσης προκύπτει ότι οι συνολικές ακαθάριστες αναμενόμενες ζημίες από τον λεγόμενο πιστωτικό κίνδυνο, δηλαδή από τα περίφημα κόκκινα δάνεια φθάνουν τα 46,8 δις. ευρώ, με τις

προβλέψεις για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου να διαμορφώνονται στα 24,7 δισ. ευρώ.

Το γενικό πλαίσιο για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών περιγράφηκε αρχικά στο Μνημόνιο του Μαρτίου 2012 και επικαιροποιήθηκε στη συνέχεια στην πρώτη αναθεώρηση του Δεκεμβρίου 2012. Μέχρι τότε είχαν ολοκληρωθεί οι παρακάτω ενέργειες:

- Τον Απρίλιο του 2012, διοχετεύτηκαν στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) 25 δις ευρώ με τη μορφή ομολόγων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF).
- Το Μάιο του 2012, το ΤΧΣ χορήγησε 18 δις ευρώ στις “συστημικές τράπεζες” ως προκαταβολή έναντι μελλοντικών αυξήσεων κεφαλαίου, αποκαθιστώντας έτσι τους δείκτες φερεγγυότητάς τους, ώστε να πληρούν την υποχρέωση για Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας 8%.
- Το Νοέμβριο του 2012, εκδόθηκε η Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38 περί των όρων και των εργαλείων της ανακεφαλαιοποίησης από το ΤΧΣ. Τον ίδιο μήνα η Τράπεζα της Ελλάδος ανακοίνωσε επίσημα στις τράπεζες τις κεφαλαιακές ανάγκες καθεμίας και τις κάλεσε να ολοκληρώσουν τις διαδικασίες για την άντληση κεφαλαίων έως το τέλος Απριλίου του 2013.

Σύμφωνα με την έκθεση της ΤτΕ, η διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης των “συστημικών τραπεζών” περιλαμβάνει τρία βήματα:

- Μεταβατική ανακεφαλαιοποίηση (bridge recapitalisation) από το ΤΧΣ. Πρόκειται για προκαταβολή έναντι των μελλοντικών αυξήσεων κεφαλαίου που έχουν προγραμματιστεί να υλοποιηθούν μέχρι το τέλος Απριλίου του 2013. Η προκαταβολή ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2012.
- Έκδοση υπό αίρεση μετατρέψιμων χρηματοδοτικών μέσων (contingent convertible bonds - CoCos) έως το τέλος Ιανουαρίου του 2013. Τα ποσά θα καθοριστούν από τις “συστημικές τράπεζες”, σύμφωνα με το πλαίσιο ανακεφαλαιοποίησης. Αυτά τα χρηματοδοτικά μέσα θα καλυφθούν εξ ολοκλήρου από το ΤΧΣ.
- Ολοκλήρωση των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου έως το τέλος Απριλίου του 2013, στις οποίες το ΤΧΣ θα αναλάβει το ρόλο του εγγυητή κάλυψης.

Με βάση το σχέδιο αυτό και σύμφωνα με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38 της 9ης Νοεμβρίου 2012, οι ιδιώτες μέτοχοι θα έχουν τον έλεγχο των “συστημικών τραπεζών”, εφόσον καταβάλουν ποσό τουλάχιστον ίσο με το 10% της αξίας των νεοεκδοθεισών κοινών μετοχών. Επιπλέον, οι “μη συστημικές τράπεζες”, πρέπει να ανακεφαλαιοποιηθούν με ιδιωτικά κεφάλαια έως το τέλος Απριλίου του 2013. Μπορούν επίσης να συγχωνευθούν με άλλες τράπεζες, εφόσον καταθέσουν ένα αξιόπιστο Επιχειρησιακό Σχέδιο και ικανοποιήσουν τις ανάγκες ανακεφαλαιοποίησής τους μέχρι τον Απρίλιο του 2013. Αν οι ιδιώτες επενδυτές δεν στηρίξουν αυτές τις τράπεζες, η Τράπεζα της Ελλάδος θα προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για μια ομαλή διαδικασία

εξυγίανσης όχι αργότερα από τον Ιούνιο του 2013, κατά τρόπο που θα διασφαλίζει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τα συμφέροντα των καταθετών.

Σύμφωνα με μελέτη του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (2020) το Μάιο - Ιούνιο 2013, οι τέσσερις μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες ολοκλήρωσαν την αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου. Τρεις από τις τέσσερις τράπεζες κατάφεραν να αντλήσουν περισσότερο από τουλάχιστον το 10% των απαιτούμενων κεφαλαιακών απαιτήσεών τους, δηλαδή σχεδόν €3,1 δις, από ιδιωτικούς πόρους. Η τελική συνεισφορά του ΤΧΣ στην ανακεφαλαιοποίηση ήταν από ομόλογα του EFSF ονομαστικής αξίας 24.998 δις. ευρώ, ενώ η συνολική αύξηση των ιδίων κεφαλαίων των 4 τραπεζών ήταν 28.595 δις. ευρώ με αποτέλεσμα τη λιγότερη χρήση των πόρων του EFSF που είχαν δεσμευτεί στο ΤΧΣ κατά ευρώ. 3,597 δις. Επιπλέον, με την κάλυψη των κενών χρηματοδότησης μη συστημικών τραπεζών υπό εκκαθάριση, η συνολική συνεισφορά του ΤΧΣ ανήλθε σε 30.767 δις. ευρώ. Μετά την ολοκλήρωση αυτού του σχεδίου, μια συστημική τράπεζα (Eurobank) ήταν πλήρως υπό τον έλεγχο του ΤΧΣ, αλλά οι άλλες τρεις παρέμειναν υπό ιδιωτική διαχείριση, παρόλο που πάνω από το 80% του κεφαλαίου τους ανήκε στο ΤΧΣ. Τέλος, οι τρεις συστημικές τράπεζες που κατάφεραν να αντλήσουν τουλάχιστον το 10% των νέων μετοχών που εκδόθηκαν για ανακεφαλαιοποίηση, απέφυγαν τον πλήρη δημόσιο έλεγχο.

Πίνακας 5: Συμμετοχή στα ίδια κεφάλαια μετά την πρώτη ανακεφαλαιοποίηση (2013) των 4 συστημικών τραπεζών

Bank	HFSF contribution (%) (1)	HFSF shares per warrant (2)	Private contribution (%) (3)
National Bank of Greece	84,39	8,23	11,06
Piraeus Bank	81,01	4,47	19,68
Alpha Bank	83,66	7,40	12
Eurobank	98,56	n/a	n/a

Πηγή: ΤΧΣ

Έκθεση της Eurobank σχετικά με τις εξελίξεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα για το χρονικό διάστημα 2009-2014, αναφέρει ότι ο βασικός στόχος του προγράμματος ανακεφαλαιοποίησης είναι να επιτρέψει στις βιώσιμες ελληνικές τράπεζες να επανακτήσουν ισχυρούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας μετά τις σοβαρές απώλειες που υπέστησαν από το κούρεμα των ελληνικών κρατικών ομολόγων. Συγκεκριμένα, το σύνολο των όποιων νέων ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων και των κεφαλαίων που θα προέλθουν από το Ελληνικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας θα πρέπει να αυξήσει το βασικό δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών (core tier

1 capital ratio) στο 9% ή υψηλότερα έως το Σεπτέμβριο του 2012. Επίσης, το πρόγραμμα ανακεφαλαιοποίησης αποτελεί έναν από τους βασικούς στρατηγικούς πυλώνες του προγράμματος ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας καθώς , αποτελεί προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα του εγχώριου τραπεζικού συστήματος και την ασφάλεια των καταθέσεων, είναι απαραίτητη για να συνεχιστεί η παροχή ρευστότητας από το Ευρωσύστημα, αλλά και για τη χρηματοδότηση του τραπεζικού συστήματος με τα αναπτυξιακά κεφάλαια της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (EIB) και άλλων υπερεθνικών οργανισμών (EBRD, IFC, EIF, κλπ) και τέλος, αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την επιστροφή μέρους των καταθέσεων που είχαν αποσυρθεί από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, τη μείωση της εξάρτησης των τραπεζών από τα έκτακτα μέτρα παροχής ρευστότητας του Ευρωσυστήματος καθώς και τη σταδιακή αύξηση των πιστώσεων προς την πραγματική οικονομία.

Μετά το δεύτερο τρίμηνο του 2013 και έχοντας ολοκληρώσει την πρώτη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης με βάση τις κεφαλαιακές ανάγκες του 2012, η Τράπεζα της Ελλάδος ανέθεσε στη συμβουλευτική εταιρεία BlackRock, όπως και το 2011, τη διεξαγωγή ανεξάρτητης διαγνωστικής μελέτης για τα δανειακά χαρτοφυλάκια όλων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών. Δεδομένου ότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν υποστεί μεγάλες απώλειες λόγω της μακροχρόνιας ύφεσης της ελληνικής οικονομίας και λόγω των επενδύσεών τους σε κρατικά ομόλογα. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκρινε κρίσιμη την ανακεφαλαιοποίησή τους για τη διατήρηση της ικανότητας του τραπεζικού τομέα να υποστηρίζει την πραγματική οικονομία». Για το σκοπό αυτό, η Τράπεζα της Ελλάδος, σε συνεργασία με το ΤΧΣ και σε συνεννόηση με την ΕΚ/ΕΚΤ/ΔΝΤ, μεταξύ άλλων, αξιολόγησε την αποτελεσματικότητα των καθιερωμένων πλαισίων και πολιτικών για αντιμετώπιση προβληματικών περιουσιακών στοιχείων έως τα τέλη Σεπτεμβρίου 2013, με τη βοήθεια ανεξάρτητου τρίτου μέρους.

Η αξιολόγηση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι για την περίοδο Ιουνίου 2013 – Δεκεμβρίου 2016, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας χρειαζόταν 6,4 δισ. ευρώ για να κεφαλαιοποιηθεί επαρκώς. Η ελληνική κυβέρνηση, με το άρθρο 2 του νόμου 4254/2014, επέτρεψε στο ΤΧΣ να πουλήσει τη δική του συμμετοχή (ή μέρος αυτής) σε ιδιώτες επενδυτές, όχι μόνο κάτω από την τιμή κτήσης του αλλά ακόμη και κάτω από την τρέχουσα τιμή αγοράς. Επιπλέον σύμφωνα με την παραπάνω νομοθεσία, το ΤΧΣ δεν μπορούσε να συμμετάσχει στην ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών σε περίπτωση ενδιαφέροντος από ιδιώτες επενδυτές, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο τον περαιτέρω δημόσιο έλεγχο των ελληνικών τραπεζών καθώς το ΤΧΣ απαιτούσε να ενεργοποιείται μόνο στην περίπτωση κάλυψης επιπλέον κεφαλαιακών αναγκών μετά από οποιαδήποτε εμπλοκή επενδυτών του ιδιωτικού τομέα. Ως εκ τούτου, κατά τη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης, ασκήθηκαν πιέσεις στις τιμές των μετοχών, με αποτέλεσμα σημαντικές απώλειες στη μετοχική συμμετοχή του ΤΧΣ, που ήταν ο πλειοψηφικός μέτοχος των τραπεζών μετά την ανακεφαλαιοποίηση του 2013 (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Συμμετοχή ΤΧΣ στο μετοχικό κεφάλαιο των Τραπεζών

Banks	31/12/2014	31/12/2013
Alpha	66,2%	81,7%
Eurobank	35,4%	95,2%
National Bank of Greece	57,2%	84,4%
Piraeus	66,9%	81%

Πηγή: ΤΧΣ

Κατόπιν διενέργειας άσκησης ακραίων καταστάσεων, χωρίς τη συμμετοχή του ΤΧΣ αυτή τη φορά, με σκοπό τη συμμετοχή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των τραπεζών ιδιωτών μετόχων, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση το 2014 η οποία καλύφθηκε πλήρως από επενδύσεις ιδιωτικών κεφαλαίων ύψους 8,3 δισ. ευρώ. Ωστόσο, η διαδικασία προκάλεσε μεγάλη υποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων του ΤΧΣ λόγω της σοβαρής μείωσης των αποθεμάτων. Το μερίδιο του ΤΧΣ στις τέσσερις συστημικές τράπεζες ανερχόταν σε 18,5 δισ. ευρώ την άνοιξη του 2014.

Το σύνολο των κεφαλαίων που αντλήθηκαν ανήλθαν στα 8,3 δις ευρώ περίπου και διαρθρώθηκαν ως εξής:

- ❖ Η Alpha Bank πραγματοποίησε αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου κατά 1,2 δις ευρώ χωρίς δικαίωμα προτίμησης, γεγονός που απέκλειε το ΤΧΣ από την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Η τιμή διάθεσης ανήλθε στα 0,65€ ανά μετοχή, ποσό μεγαλύτερο κατά 0,44€ της πρώτης ανακεφαλαιοποίησης και καλύφθηκε πλήρως από θεσμικούς επενδυτές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η συμμετοχή του ΤΧΣ να μειωθεί στο 69,9% από 81,7%.
- ❖ Η Eurobank προέβη σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους 2,864 δις ευρώ με κατάργηση του δικαιώματος προτίμησης, η οποία καλύφθηκε πλήρως από θεσμικούς επενδυτές. Η τιμή των νέων μετοχών ανήλθε στα 0,30€, τιμή μικρότερη από τα 1,54€ που είχαν δοθεί στην πρώτη ανακεφαλαιοποίηση. Το ποσοστό του ΤΧΣ μειώθηκε σε 35,41% από 95,23%
- ❖ Η Τράπεζα Πειραιώς άντλησε με τη συμμετοχή θεσμικών επενδυτών ποσό ύψους 1,75 δις ευρώ με κατάργηση των δικαιωμάτων προτίμησης. Η τιμή διάθεσης των μετοχών ανήλθε στα 0,30€ έναντι των 1,70€ που είχαν δοθεί κατά την πρώτη ανακεφαλαιοποίηση. Το ποσοστό συμμετοχής του ΤΧΣ μειώθηκε από 80,9% σε 67,3%
- ❖ Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος πραγματοποίησε αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου κατά 2,5 δις ευρώ χωρίς δικαίωμα προτίμησης. Η τιμή διάθεσης της μετοχής ήταν στα 2,2€ έναντι των 4,29€ που είχαν δοθεί από το ΤΧΣ κατά την πρώτη ανακεφαλαιοποίηση. Το ποσοστό του ΤΧΣ μειώθηκε από 84,38% σε 57,24%.

Τον Οκτώβριο του 2014, η ΕΚΤ αποκάλυψε τα αποτελέσματα της συνολικής αξιολόγησης για τις συστημικά σημαντικές ευρωπαϊκές τράπεζες. Τρεις στις τέσσερις συστημικές τράπεζες στην Ελλάδα απέτυχαν στα stress test της ΕΚΤ. Τα αποτελέσματα της συνολικής αξιολόγησης της ΕΚΤ αποκάλυψαν ότι η Εθνική Τράπεζα και η Eurobank είχαν πολύ λίγα κεφάλαια στο τέλος του 2013, παρουσιάζοντας ελλείψεις 3,43 δισ. ευρώ και 4,63 δισ. ευρώ αντίστοιχα. Η Τράπεζα Πειραιώς, είχε μικρό κεφαλαιακό έλλειμμα 659,9 εκατ. ευρώ και η Alpha Bank δεν είχε κεφαλαιακό έλλειμμα. Και οι τέσσερις ελληνικές τράπεζες είχαν ήδη εφαρμόσει σχέδια αναδιάρθρωσης κατά τη διάρκεια του 2014 και τα σχέδια αυτά είχαν εγκριθεί επίσημα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τα σχέδια αναδιάρθρωσης και την ανακεφαλαιοποίηση 8,3 δισ. ευρώ με ιδιωτικά κεφάλαια το 2014, τα αποτελέσματα για τις ελληνικές τράπεζες ήταν καλύτερα από ό,τι περίμενε η αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, η ΤτΕ δήλωσε ότι «τα αποτελέσματα αυτής της άσκησης επιβεβαιώνουν ότι τα σχέδια άντλησης κεφαλαίων και αναδιάρθρωσης που εφαρμόζουν οι τέσσερις ελληνικές τράπεζες έχουν ενισχύσει σημαντικά τις κεφαλαιακές τους θέσεις» (Τράπεζα της Ελλάδος 2014).

Σε ανάλυσή του ο Γκίκας Χαρδούβελης αναφέρει ότι με τη σταθεροποίηση της οικονομίας το 2014, οι συστημικές τράπεζες μπήκαν σε στάδιο ανάκαμψης. Είχαν ήδη ανακεφαλαιοποιηθεί για δεύτερη φορά τον Απρίλιο του 2014 με αμιγώς ιδιωτικούς πόρους αξίας 8,2 δις ευρώ, οι καταθέσεις των πελατών τους είχαν αρχίσει σταδιακά να επανέρχονται στα υποκαταστήματα, η εξάρτησή τους από τον ακριβό δανεισμό του ΕΛΑ (Emergency Liquidity Assistance του Ευρωσυστήματος) είχε ολοκληρωτικά μηδενιστεί τον Νοέμβριο, ενώ το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων προς τις τράπεζες είχε ξεκινήσει να μειώνεται στο τέταρτο τρίμηνο του έτους. Από τον Οκτώβριο του 2014, μετά τη δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση, οι ελληνικές τράπεζες πέρασαν επιτυχώς την επιθεώρηση του Ενιαίου Μηχανισμού Εποπτείας (Single Supervisory Mechanism ή SSM) του Ευρωσυστήματος για την ποιότητα των περιουσιακών τους στοιχείων (Asset Quality Review), καθώς και τις ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (Stress Tests). Οι Ευρωπαίοι επόπτες αποφάνθηκαν ότι οι τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες είχαν επαρκή κεφάλαια για να αντέξουν μια απρόσμενη πανευρωπαϊκή κρίση έως το τέλος του 2016.

Ωστόσο, το 2015, ένα χρόνο μετά την πανευρωπαϊκή επιθεώρηση του 2014 και τις τότε μηδενικές ανάγκες νέων κεφαλαίων για τις ελληνικές τράπεζες, η πορεία ανάκαμψης των τραπεζών διεκόπη λόγω λανθασμένων πολιτικών χειρισμών. Έτσι, κατόπιν διενέργειας νέας επιθεώρησης, ο ευρωπαϊκός Ενιαίος Μηχανισμός Εποπτείας (SSM) απεφάνθη τον Οκτώβριο του 2015 ότι οι νέες συνθήκες στη χώρα επιδείνωσαν το περιβάλλον και τη λειτουργία των τραπεζών και πλέον υπήρχε ανάγκη νέων κεφαλαίων της τάξης των 14,4 δις ευρώ. Έτσι, ακολούθησε η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών τον Νοέμβριο του 2015. Η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η εκροή καταθέσεων και η πολιτική αβεβαιότητα όσον αφορά την πορεία των διαπραγματεύσεων επηρέασαν αρνητικά τα πιστωτικά ιδρύματα. Στο πλαίσιο των απαιτήσεων του νέου μνημόνιο, διενεργήθηκε έλεγχος της ποιότητας του ενεργητικού και μια άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, η οποία περιελάμβανε ένα βασικό σενάριο και ένα σενάριο δυσμενών εξελίξεων. Τα αποτελέσματα

που προέκυψαν ανέδειξαν την κεφαλαιακή υστέρηση των ελληνικών τραπεζών που ανέρχονταν στα 4,39 δις ευρώ στο βασικό σενάριο και 14,4 δις ευρώ στο δυσμενές σενάριο. Για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες οι κεφαλαιακές ανάγκες συνοψίζονται στον κάτωθι πίνακα (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Σύνολο κεφαλαιακών αναγκών 2015

Σύνολο Κεφαλαιακών αναγκών όπως προέκυψαν από τα Stress tests 2015			
ΤΡΑΠΕΖΑ	ΒΑΣΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ	ΔΥΣΜΕΝΕΣ ΣΕΝΑΡΙΟ	Σημειώσεις
ALPHA BANK	263 εκ.	2,743 δισεκ.	
EUROBANK	339 εκ.	2,122 δισεκ.	
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	1,576 δισεκ.	4,6 δισεκ.	Μεγάλη Έκθεση στο Δημόσιο
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	2,213 δισεκ.	4,933 δισεκ.	Πολλά επιχειρηματικά δάνεια
Σύνολο:	4,391 δισεκ.	14,398 δισεκ.	

Πηγή: ΤτΕ

Η αξιολόγηση σχετικά με την ποιότητα του ενεργητικού αλλά και της άσκησης προσομοίωσης παρουσίαζε τις ελληνικές συστημικές τράπεζες να έχουν αθροιστικά CTI (Common Tier I) ύψους 25,8 δις ευρώ. Μετά τις πρόσθετες προβλέψεις αφομοίωσης από την αξιολόγηση στοιχείων ενεργητικού ύψους 9,6 δις ευρώ και την επίπτωση από το βασικό σενάριο (1 δις ευρώ), ο δείκτης CET I (Common Equity Tier I) υποχώρησε στα 15,2 δις ευρώ. Σύμφωνα με το δυσμενές σενάριο το ύψος του κεφαλαιακού ελλείμματος ανήλθε στα 16 δες ευρώ και το AQR (Asset Quality Review) στα 9,6 δες ευρώ.

Μετά την τελευταία ανακεφαλαιοποίηση το εγχώριο πιστωτικό σύστημα επανήλθε σε ιδιωτικό ιδιοκτησιακό καθεστώς. Για την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου λόγω των στενών χρονικών περιθωρίων και λόγω της ύπαρξης των capital controls χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του βιβλίου προσφορών (book building). Οι κεφαλαιακές ανάγκες για την πλήρωση του βασικού σεναρίου αποτελεί υποχρέωση των ιδιωτών. Η συμμετοχή του ελληνικού δημοσίου αφορά στην κάλυψη των αναγκών του δυσμενούς σεναρίου και θα απαρτίζεται από 25% κοινές μετοχές και 75% υπό αίρεση μετατρέψιμες ομολογίες (CoCos). Τα βασικά αποτελέσματα της ανακεφαλαιοποίησης συνοψίζονται στον κάτωθι πίνακα (Πίνακας 8):

Πίνακας 8: Βασικά Δεδομένα 3ης Ανακεφαλαιοποίησης

Βασικά Δεδομένα 3 ^η Ανακεφαλαιοποίησης					
ΤΡΑΠΕΖΑ	Τιμή Διάθεσης	Ποσοστό ³ Τ.Χ.Σ.	Αντληθέντα Κεφάλαια	Κεφάλαια Τ.Χ.Σ.	Discount με βάση την τιμή 19/11/2015
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	0,02	40,39%	1,16 δις	3 δις	93%(0,32)
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	0,003	25%	1,34 δις	3,3 δις	86%(0,021)
ALPHA BANK	0,04	11%	2,7 δις	-	34,4%(0,061)
EUROBANK	0,01	2,3%	2,5 δις	-	52%(0,021)
ΣΥΝΟΛΟ:	-	-	7,7 δις	6,3 δις	-

Πηγή ΤτΕ

Η Εθνική Τράπεζα άντλησε 1,16 δις ευρώ από ξένους επενδυτές και κάλυψε τα κεφάλαια που απαιτούνταν για το βασικό σενάριο και περίπου 299,955 εκ. ευρώ καλύφθηκαν από τη Δημόσια προσφορά στους εγχώριους επενδυτές, ενώ το ΤΧΣ κατέβαλλε 3 δις ευρώ για την κάλυψη του δυσμενούς σεναρίου. Η Τράπεζα Πειραιώς κατάφερε να αντλήσει 1,34 δις ευρώ από ξένους επενδυτές ενώ το ΤΧΣ έπρεπε να καταβάλλει 3,3 δις ευρώ για την κάλυψη του δυσμενούς σεναρίου. Η Alpha Bank άντλησε 2,7 δις ευρώ από ξένους επενδυτές έναντι 1,55 που χρειαζόταν χωρίς να χρειαστεί η συμβολή του ΤΧΣ. Τέλος η Eurobank άντλησε 2,5 δις ευρώ από ξένους ιδιώτες επενδυτές έναντι των 2 δις ευρώ που αποζητούσε.

Σύμφωνα με τον Γκίκα Χαρδούβελη, μετά το πέρας και της τρίτης ανακεφαλαιοποίησης, οι τράπεζες είχαν τα απαιτούμενα κεφάλαια ώστε να αντέξουν μια διαρκή στασιμότητα έως το τέλος του 2017 και πιθανόν το 2018. Οι καταθέσεις των πελατών τους, όμως, παρέμεναν σε χαμηλά επίπεδα και τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα (Non-Performing Exposures) προς τους οφειλέτες τους, που ανέρχονταν σχεδόν στο ήμισυ του συνόλου των δανείων, δεν είχαν ξεκινήσει να μειώνονται. Σημειώνει επίσης, οι τράπεζες παραμένουν εξαρτημένες από την αναμενόμενη ανάπτυξη της χώρας, καθώς και τη διάθεση και ικανότητα των κυβερνήσεων να επιλύσουν προβλήματα που χρονίζουν και καθυστερούν την απομείωση των μη-εξυπηρετούμενων δανείων.

Στη συνέχεια, όπως αναφέρει μελέτη της ΟΤΟΕ (2015), η αλληλεπίδραση των αρνητικών εξελίξεων στα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, μεταξύ 2010-2012, με τον αυξανόμενο πιστωτικό κίνδυνο, εξαιτίας των πολιτικών ακραίας λιτότητας και της συνακόλουθης έξαρσης της ανεργίας, ενέτειναν τον κίνδυνο ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, καθιστώντας διαρκή την ανάγκη περαιτέρω στήριξής του, με τη μορφή της παροχής εγγυήσεων από το ελληνικό Δημόσιο για άντληση ρευστότητας. Με αυτά τα δεδομένα στον τραπεζικό κλάδο, η χώρα οδηγήθηκε το 2012 σε ένα δεύτερο πρόγραμμα χρηματοδοτικής στήριξης, που ως βασικά συστατικά περιλαμβάνει: α) τη ριζική αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους (PSI) που κατείχε ο ιδιωτικός τομέας και τα ασφαλιστικά ταμεία και την ανάγκη περεταίρω κεφαλαιακών ενισχύσεων προς τις συστημικές τράπεζες (από 10 σε 50 δις €) και β) την περαιτέρω υπαγωγή της οικονομίας σε ένα βίαιο μηχανισμό εσωτερικής υποτίμησης μισθών, με στόχο την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητάς της.

Με αποφάσεις της Τραπεζής Ελλάδος, μετά από εφαρμογή λογιστικών μεθόδων, συστημάτων αξιολόγησης και τεστ αντοχής από ιδιωτικές εταιρίες (αρχικά για την κερδοφορία και κατόπιν για τη βιωσιμότητα του τραπεζικού τομέα), επιβλήθηκαν μέτρα εξυγίανσης, αναδιάρθρωσης, μεταβίβασης υγιών περιουσιακών στοιχείων και εξαγοράς, σε 12 εμπορικές και 6 συνεταιριστικές τράπεζες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εκ βάθρων αναδιάρθρωση του ελληνικού πιστωτικού συστήματος και την επιβολή, σε ορισμένες περιπτώσεις, ενός νέου θεσμικού πλαισίου «πτωχευτικού κώδικα» και εξυγίανσης των Τραπεζών. Μετά από αλληπάλληλες συγχωνεύσεις και εξαγορές, δημιουργήθηκαν 4 μεγάλες «συστημικές» εμπορικές Τράπεζες, διατηρώντας το ιδιωτικό management και ανεβάζοντας τον βαθμό συγκέντρωσης του κλάδου στη δεύτερη υψηλότερη τιμή στην Ευρώπη, μετά τη Φινλανδία. Μέχρι τα μέσα του 2015, οι 3 από τις 4 είχαν ακόμα συμμετοχή πλειοψηφίας του ελεγχόμενου από τους πιστωτές ΤΧΣ, με θεσμοθετημένη την προοπτική επαναφοράς τους το ταχύτερο στον ιδιωτικό τομέα.

Η διετής, περίπου, διάρκεια της ανακεφαλαιοποίησης και της δραστηρικής αναδιάρθρωσης του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα, συνέβαλε αρνητικά στη χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας περαιτέρω στη διατήρηση ενός δυσμενούς επιχειρηματικού κλίματος, εν μέσω μάλιστα μιας πρωτοφανούς μείωσης του εγχώριου προϊόντος. Το κόστος της ανακεφαλαιοποίησης, όπως προκύπτει με στοιχεία της 31/12/2014, συμπεριλαμβανομένου του ποσού που έχει καταβάλει ο ιδιωτικός τομέας, ανέρχεται σε € 53,448 δις (€ 42,062 δις ευρώ μέσω του ΤΧΣ και υποχρεώσεων του ΤΕΚΕ και € 11,387 δις ευρώ από ιδιώτες μετόχους).

Η διάρθρωση των κεφαλαίων ύψους 42,062 δις, που εκταμιεύθηκαν από το ΤΧΣ με τη μορφή ομολόγων του EFSF προς τις τράπεζες, αναλύεται, σύμφωνα και με τον παρακάτω Πίνακα, ως εξής:

- ποσό 24,428 δις ως αποζημίωση στις συστημικές τράπεζες, για τη ζημία από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα αναδιάρθρωσης του ελληνικού δημοσίου χρέους, με το δημόσιο να κατέχει ανάλογο ποσοστό επί του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών,

- ποσό 14,801 δις για την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού⁶ που προέκυψε από τα μέτρα εξυγίανσης, αντί της κανονικής του κάλυψης από το Σκέλος Εξυγίανσης του Τ.Ε.Κ.Ε.:
 - σε 3 εμπορικές τράπεζες ύψους 8,490 δις
 - σε 6 συνεταιριστικές τράπεζες ύψους 0,779 δις
 - από την ίδρυση 3 μεταβατικών πιστωτικών ιδρυμάτων ύψους 5,531 δις
- 3. ποσό 2,832 δις για την κάλυψη κεφαλαιακών αναγκών που ανέκυψαν από τα μέτρα εξυγίανσης στις μη βιώσιμες, και μη συστημικές τράπεζες.

Το συνολικό κόστος της πρώτης ανακεφαλαιοποίησης ανήλθε στα 53,448 δις Ευρώ από τα οποία τα 42,062 δις ευρώ καταβλήθηκαν από το Ταμείο Εγγύησης καταθέσεων και επενδύσεων και το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, ενώ τα υπόλοιπα 11,387 δις ευρώ καταβλήθηκαν από ιδιώτες στα πλαίσια συμφωνίας για τη διατήρηση της διοίκησης των πιστωτικών ιδρυμάτων. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα βασικά οικονομικά στοιχεία της ανακεφαλαιοποίησης.

Πίνακας 9: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών Περίοδος 2011-2015

Κόστος εξυγίανσης και ανακεφαλαιοποίησης πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα, 2011-05/2015, ποσά σε ευρώ					
Πηγή: ΤτΕ, ΤΧΣ					
		Κεφάλαια που δόθηκαν από το ΤΧΣ			
Μη συστημικά Πιστωτικά Ιδρύματα	Ανάδοχος	Χρηματοδοτικό κενό ¹	Στον ανάδοχο για την κάλυψη κεφαλαιακών	Ως μεταχικό κεφάλαιο	Συνολικό κόστος εξυγίανσης
Proto Bank ²		1.121.621.860		910.000.000	2.031.621.860
T Bank ³	Ταχ. Ταμιευτήριο	676.956.514			676.956.514
Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο		3.732.554.000		500.000.000	4.232.554.000
Συνετ. Λέσβου-Λήμνου	Εθνική Τράπεζα	55.516.733			55.516.733
Αχαϊκή Συνετ.	Εθνική Τράπεζα	209.473.992			209.473.992
Συνετ. Λαμίας	Εθνική Τράπεζα	55.493.756			55.493.756
ΑΤΕΒank	Τρ. Πειραιώς	7.470.717.000	570.000.000		8.040.717.000
Κυπριακές τράπεζες	Τρ. Πειραιώς		524.000.000		524.000.000
First Business Bank ⁵	Εθνική Τράπεζα	456.970.455	95.000.000		551.970.455
Probank ⁵	Εθνική Τράπεζα	562.733.502	233.000.000		795.733.502
Ιντετ. Δυτ. Μακεδονίας	Alpha Bank	95.244.475			95.244.475
Συνετ. Ευβοίας	Alpha Bank	105.178.136			105.178.136
Συνετ. Δωδεκανήσου	Alpha Bank	258.547.648			258.547.648
Πανελλήνια Τράπεζα	Τρ. Πειραιώς	273.000.000 (ΤΕΚΕ)			
Συνολικό κόστος εξυγίανσης για τις μη συστημικές τράπεζες⁶		14.801.008.071	1.422.000.000	1.410.000.000	17.633.008.071
Συστημικά Πιστωτικά Ιδρύματα	Κεφαλαιακές ανάγκες	Ιδιωτική	Ιδιωτική	Ποσοστό ΤΧΣ	ΤΧΣ
	σύμφωνα με την ΤτΕ	τοποθέτηση(2012)	τοποθέτηση(2014)		
Εθνική Τράπεζα Ελλάδος	9.756.000.000	1.079.000.000	2.500.000.000	57,24%	8.677.000.000
Τράπεζα Πειραιώς	7.335.000.000	1.444.000.000	1.750.000.000	66,90%	5.891.000.000
Alpha Bank	4.571.000.000	550.000.000	1.200.000.000	66,20%	4.021.000.000
Eurobank	5.839.000.000	0	2.864.000.000	35,41%	5.839.000.000
Συνολικό κόστος ανακεφαλαιοποίησης συστημικών τραπεζών		27.501.000.000	3.073.000.000		24.428.000.000
Συνολικό κόστος εξυγίανσης και ανακεφαλαιοποίησης τραπεζών⁷					53.448.008.071

Πηγή: ΤτΕ, ΤΧΣ, ΟΤΟΕ

Σύμφωνα με το ΤΧΣ το λογιστικό αποτέλεσμα της επένδυσης του Ελληνικού Δημοσίου στην ανακεφαλαιοποίηση των πιστωτικών ιδρυμάτων εμφανίζει συσσωρευμένη ζημιά ύψους 25,194 δις ευρώ στο οποίο περιλαμβάνεται η μεταβλητή αποτίμηση των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών που κατέχει το ελληνικό δημόσιο μέσω του ΤΧΣ και η συσσωρευμένη απομείωση που επήλθε για την κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού των μη συστημικών τραπεζών ύψους 10,669 δις ευρώ που κατέβαλε το Δημόσιο για την εξυγίανση των μη συστημικών τραπεζών, ύψους € 10,669 δις, το οποίο σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση 2014 του ΤΧΣ, εκτιμήθηκε ως μη ανακτήσιμο.

Τέλος, μελέτη του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών (2022), αναφέρει ότι οι παράγοντες που συντέλεσαν στην αποτυχία των δύο πρώτων ανακεφαλαιοποιήσεων, οδηγώντας στην τρίτη ανακεφαλαιοποίηση είναι οι εξής:

- Η διάψευση των προσδοκιών περί οικονομικής ανάκαμψης μετά τις επώδυνες πολιτικές δημοσιονομικής προσαρμογής, με συνέπεια, εν τέλει, βαθύτερη ύφεση, μεγάλη άνοδο της ανεργίας και απομάκρυνση οποιουδήποτε ενδιαφέροντος επένδυσης λόγω του υψηλού ρίσκου.
- Η αποκλειστική σύνδεση της κεφαλαιακής ενίσχυσης με την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών χωρίς αυτή να συνδυάζεται με την «εκ βάθρων» αλλαγή του μοντέλου του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, του οποίου οι παθογένειες είχαν ήδη διαπιστωθεί και αναδειχθεί κατά τις περιόδους των ανακεφαλαιοποιήσεων.
- Η μη σύνδεση των ανακεφαλαιοποιήσεων με την επίλυση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (κόκκινα δάνεια), μολονότι αυτά αυξάνονταν ραγδαία με τις τράπεζες να εμφανίζουν εξαιρετικά χαμηλή διαχειριστική ικανότητα. Συνδυαστικά, ένα συγγενές πρόβλημα ήταν η εξαιρετικά αργοπορημένη δημιουργία ολοκληρωμένου πλαισίου δευτερογενούς αγοράς κόκκινων δανείων. Σημειώνεται πως τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αυξήθηκαν από 9,5% το 2009 σε 43,5% το 2014.
- Η μη σύνδεση των ανακεφαλαιοποιήσεων με μέτρα εταιρικής διακυβέρνησης.
- Καθώς η ελληνική οικονομία επιδεινώθηκε, ο φόβος για την ασφάλεια των καταθέσεων οδήγησε σε πρωτοφανή διαρροή καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα προς διάφορους προορισμούς.

Σε μία προσπάθεια να καταγράψει τις απώλειες του τραπεζικού συστήματος κατά τη διάρκεια της διαδικασίας των ανακεφαλαιοποιήσεων παρατηρεί τα εξής:

- Από τον Σεπτέμβριο του 2009 έως τον Ιούνιο του 2012 διέφυγαν από τις ελληνικές τράπεζες, κυρίως με προορισμό τράπεζες του εξωτερικού, 87 δις. ευρώ (ήτοι, το 36,2% των καταθέσεων).
- Το δίμηνο Δεκεμβρίου 2014 – Ιανουαρίου 2015, από όταν δηλαδή προκηρύχθηκαν πρόωρες εκλογές, οι καταθέσεις μειώθηκαν κατά 16,2 δις. ευρώ, ενώ στο πεντάμηνο Φεβρουαρίου – Ιουνίου 2015 μειώθηκαν κατά 25,9 δις. ευρώ.
- Στο τέλος του 2014, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια από 14,2 δις. ευρώ το 2008 έφτασαν περίπου τα 97,7 δις. ευρώ, δηλαδή σχεδόν επταπλασιάστηκαν.

- Στην πρώτη ανακεφαλαιοποίηση, το 2012 το ΤΧΣ συμμετείχε με 25 δισ. ευρώ και οι ιδιώτες μέτοχοι με 3,1 δισ. ευρώ. Ουσιαστικά, μετά την ολοκλήρωσή της το κράτος κατείχε περισσότερο από το 80% των μετοχών των συστημικών τραπεζών, χωρίς όμως να αποκτήσει δικαίωμα στην επιλογή των διοικήσεών τους.
- Η δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση το 2014 είχε κόστος τη μεγάλη υποτίμηση των μετοχών του ΤΧΣ που ήταν πλειοψηφικός μέτοχος και συνεπακόλουθα απώλεια της αξίας τους κυρίως λόγω της μεγάλης μετοχικής αραίωσης (stock dilution).
- Αθροιστικά την περίοδο 2012 – 2014, όταν έγιναν οι δύο πρώτες ανακεφαλαιοποιήσεις η απώλεια ανήλθε στα 27,1 δισ. ευρώ.
- Την τετραετία 2015-2019 που έλαβε χώρα η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση, εξαιτίας της αποτυχίας των δύο πρώτων, η απώλεια ήταν της τάξης των 11,9 δισ. ευρώ.

Τέλος, συμπεραίνει ότι σε μια προσπάθεια αποτύπωσης της κατανομής του κόστους των δημόσιων πολιτικών που εφαρμόστηκαν στις ανακεφαλαιοποιήσεις (ειδικά στις δύο πρώτες), ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, σαφέστατα ζημιωμένο είναι το Δημόσιο τόσο σε όρους κόστους όσο και σε όρους μεταρρύθμισης του παραγωγικού μοντέλου του τραπεζικού τομέα. Παράλληλα, διαπιστώνεται ότι κατά την περίοδο 2012-2014, η απώλεια της αξίας της συμμετοχής του Δημοσίου στις τράπεζες ήταν της τάξης των 27,1 δισ. ευρώ, έναντι 11,9 δισ. ευρώ κατά την περίοδο 2015-2019.

4.3 Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Σύμφωνα με μελέτη του Κέντρου Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής (2013) οι βασικές πηγές χρηματοδότησης του ενεργητικού μιας τράπεζας είναι οι καταθέσεις, ο διατραπεζικός δανεισμός, η έκδοση αξιογράφων διαφόρων μορφών και ο δανεισμός από την κεντρική τράπεζα, που στην περίπτωση της Ελλάδας είναι το Ευρωσύστημα.

Όσον αφορά τις καταθέσεις, η μελέτη αναφέρει ότι μέχρι το ξέσπασμα της κρίσης το 2009 παρουσίασαν σταθερή άνοδο. Έκτοτε, άρχισαν να μειώνονται σημαντικά προκαλώντας ιδιαίτερη ανησυχία. Σύμφωνα με τον κάτωθι πίνακα κατά το χρονικό διάστημα 2009 έως 2012 οι τράπεζες έχουν παρουσιάζουν μεγάλη απώλεια στις ιδιωτικές καταθέσεις σε ποσοστό περίπου 34%. Οι απώλειες στις καταθέσεις των μη κατοίκων της Ευρωζώνης ανέρχονται στο 62%, το οποίο σημαίνει ότι αυτή η κατηγορία όχι μόνο αντέδρασε άμεσα με το ξέσπασμα της κρίσης, αλλά και η εκροή κεφαλαίων ήταν πολύ πιο δραστική. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε προσδοκία για σύντομη αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και ανάκαμψη των καταθέσεων αυτής της κατηγορίας φαίνεται μάλλον ουτοπική. Οι διακυμάνσεις των καταθέσεων της Γενικής Κυβέρνησης θα πρέπει να θεωρείται ότι οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες, όπως π.χ. σε εκταμιεύσεις των δόσεων της δανειακής σύμβασης και οι καθυστερήσεις των πληρωμών του δημοσίου. Παραδείγματος χάριν, τα μηνιαία στοιχεία της ΤτΕ δείχνουν μια ανάκαμψη των συνολικών καταθέσεων στα μέσα του 2013 και έπειτα, η οποία σχεδόν εξ ολοκλήρου οφείλεται στις εισροές του δημόσιου τομέα.

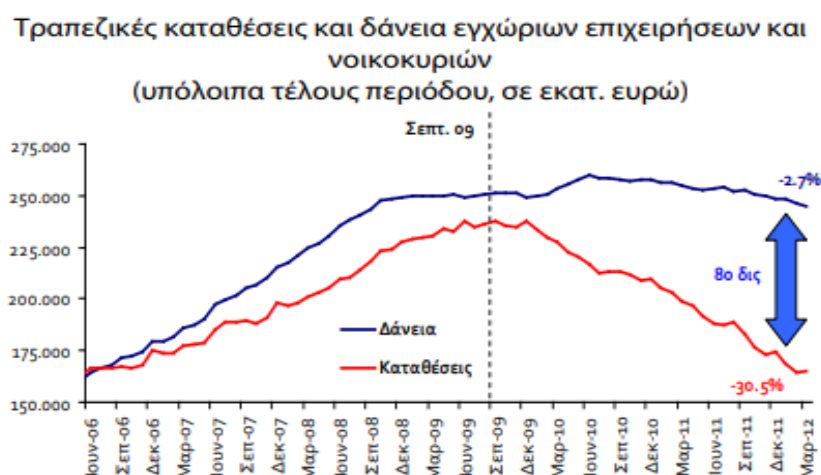
Πίνακας 10: Καταθέσεις και Repos στην Ελλάδα (εκτός ΤτΕ), υπόλοιπα τέλους περιόδου (σε δις ευρώ)

Έτος	Γενική Κυβέρνηση	Επιχειρήσεις και νοικοκυριά	Μη κάτοικοι ΕΖ	Καταθέσεις ιδιωτικού τομέα	Σύνολο καταθέσεων
1	2	3	4	5(=3+4)	6(=2+5)
2005	5,9	159,6	22,1	181,7	187,6
2006	6	174,9	30,5	205,4	211,1
2007	7	179,9	43,8	223,7	230,7
2008	8,3	227,6	42,3	269,9	278,2
2009	7,9	237,5	32,2	269,7	277,6
2010	13,3	209,6	22,6	232,2	245,5
2011	8,6	174,2	18	192,2	200,8
2012	11,9	161,4	16,1	177,5	189,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2013

Μελέτη της Eurobank (2012) αναφέρει ότι, για την αντιμετώπιση της μεγάλης εκροής καταθέσεων, τη χρηματοδότηση των τοποθετήσεών τους σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου καθώς και την αποπληρωμή δανειακών υποχρεώσεών τους στο εξωτερικό, οι ελληνικές τράπεζες αύξησαν την εξάρτησή τους από τα έκτακτα μέτρα ρευστότητας του Ευρωσυστήματος, παρά τις συνεχείς πιέσεις για σημαντική μείωση της εξάρτησης αυτής. Ωστόσο, οι ελληνικές τράπεζες δε μείωσαν σημαντικά το συνολικό ύψος των δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, διατηρώντας τα κοντά στα επίπεδα που ήταν στα τέλη του 2009 (Γράφημα 9). Η εξέλιξη αυτή απέτρεψε την περαιτέρω επιδεινώση της ήδη επώδυνης ύφεσης.

Γράφημα 9: Τραπεζικές Καταθέσεις και δάνεια εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών

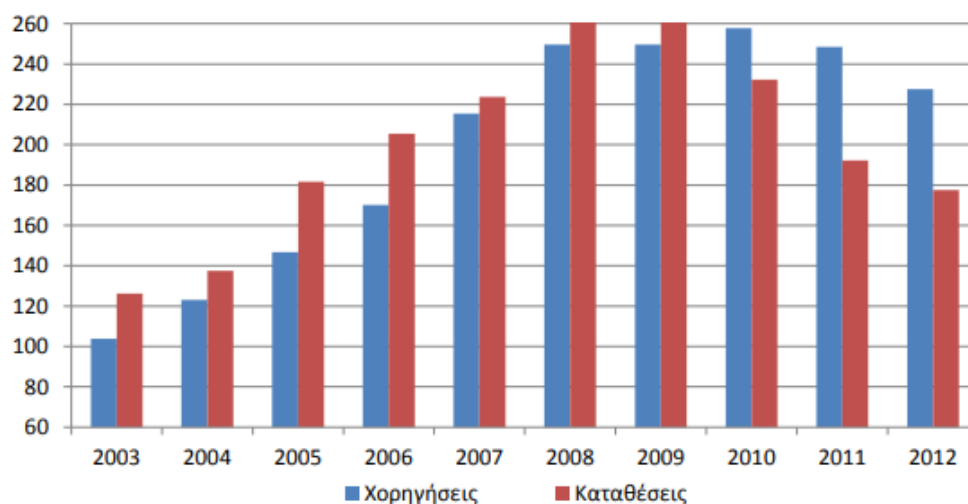

Πηγή: ΤτΕ, Eurobank EFG Research

Οι εκροές των καταθέσεων αντανakλούσαν την έλλειψη εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα και δημιούργησαν μια επιπλέον πίεση στην εθνική οικονομία καθώς

αποτελούν μια σταθερή βάση χρηματοδότησης. Από την άλλη, επειδή τα δάνεια έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από τις καταθέσεις, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να μειωθούν με αντίστοιχους ρυθμούς, το διευρυμένο χάσμα μεταξύ των δύο αποτελεί βασικό δείκτη της ικανότητας του τραπεζικού συστήματος να στηρίξει τις χρηματοδοτικές ανάγκες της πραγματικής οικονομίας, όπως επίσης και την μεγάλη απειλή για τον ιδιωτικό τομέα. Οι εξελίξεις αυτές αποτυπώνονται στο κάτωθι γράφημα της Τράπεζας της Ελλάδος.

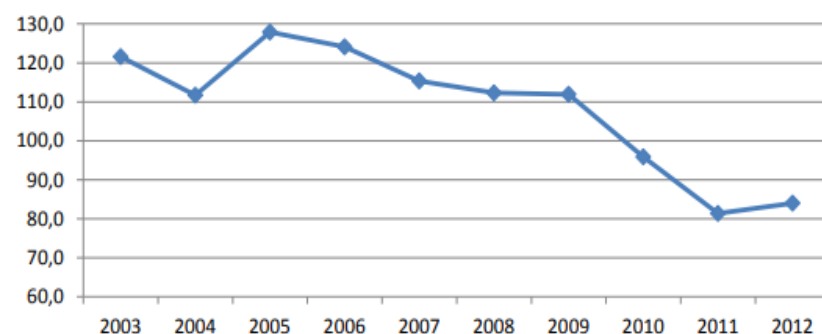
Γράφημα 10: Δάνεια και καταθέσεις ιδιωτικού τομέα (δισ ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2013

Υπό φυσιολογικές συνθήκες οι καταθέσεις θα πρέπει να καλύπτουν τα δάνεια σε ποσοστό 100% ως ασπίδα προστασίας έναντι του κινδύνου ρευστότητας. Όπως φαίνεται και στο κάτωθι γράφημα, ο δείκτης καταθέσεις/ δάνεια παρουσιάζει καθοδική πορεία από το 2005 και μετά, ενώ από το 2009 και έπειτα η πτώση είναι όλο και πιο έντονη. Τούτο υποδεικνύει ότι το σύστημα κινδύνευε να χαρακτηριστεί ευάλωτο, κυρίως λόγω της εκροής των καταθέσεων.

Γράφημα 11 : Καταθέσεις ως ποσοστό των συνολικών δανείων, 2003-2012

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2013

Επιπρόσθετα, κατά την περίοδο της κρίσης οι ελληνικές τράπεζες είχαν αποκλειστεί από τη διατραπεζική αγορά βραχυπρόθεσμου δανεισμού, με αποτέλεσμα μια από τις παραδοσιακές και ευρέως χρησιμοποιούμενες πηγές ανακύκλωσης πλεονάζουσας ρευστότητας να παραμένει ουσιαστικά κλειστή.

Σύμφωνα με τον Χριστόφορο Σαρδελή (2013), μια δεύτερη παραδοσιακή πηγή άντλησης ρευστότητας είναι μέσω εκδόσης τραπεζικών ομολόγων τα οποία χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Τα παραδοσιακά ομόλογα, δηλαδή αυτά που εκδόθηκαν χωρίς ιδιαίτερες εγγυήσεις, τα τιτλοποιημένα δάνεια, καθώς και τα λεγόμενα «καλυμμένα» ομόλογα (covered bonds), τα οποία επίσης είναι τιτλοποιημένα δάνεια, αλλά με πολύ αυστηρότερες διασφαλίσεις. Πρόκειται δηλαδή για την χονδρική αγορά μεσομακροπρόθεσμης ρευστότητας (wholesale market). Οι ελληνικές τράπεζες είχαν ιδιαίτερα επιτυχή παρουσία σε αυτή την αγορά κατά την περίοδο που προηγήθηκε της κρίσης. Με την σταδιακή όμως απαξίωση των στοιχείων του ενεργητικού τους, σε συνδυασμό με τις αλληπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής τους ικανότητας, η πρόσβαση σε αυτή την αγορά ήταν εφικτή μόνο λόγω των κρατικών εγγυήσεων που χορηγήθηκαν με τα λεγόμενα «πακέτα θωράκισης», συνολικού ύψους 98 δις ευρώ. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο πακέτο, του 2008, συνολικού ύψους € 28 δις, περιείχε τρία διαφορετικά στοιχεία, με την ακόλουθη κατανομή:

- € 5 δις με τη μορφή προνομιούχων μετοχών.
- € 8 δις με τη μορφή ειδικών ομολόγων του Ε.Δ., τα οποία εκδόθηκαν με ενέχυρο ενήμερα τραπεζικά δάνεια, με στόχο τη χρήση τους ως ενέχυρο στην ΕΚΤ για άντληση ρευστότητας.
- € 15 με τη μορφή κρατικών εγγυήσεων για την έκδοση τραπεζικών ομολόγων.

Στη συνέχεια, ακολούθησαν τρία ακόμη πακέτα εγγυήσεων για εκδόσεις τραπεζικών ομολόγων, συνολικού ύψους € 70 δις, το τελευταίο εκ των οποίων (€ 30 δις) φέρεται να μην έχει χρησιμοποιηθεί πλήρως.

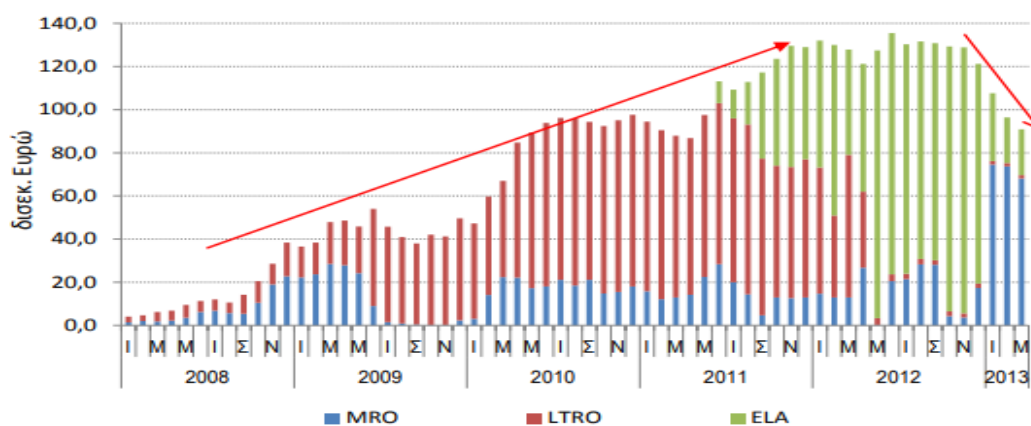
Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι, μέρος της ρευστότητας που αντλήθηκε μέσω των παραπάνω εγγυήσεων, χρησιμοποιήθηκε από τις ίδιες τις τράπεζες για την αποπληρωμή κατά την ωρίμανσή τους παλαιότερων εκδόσεων τραπεζικών ομολόγων. Το ετήσιο κόστος για τις τράπεζες των παραπάνω εγγυήσεων εκτιμάται περίπου 1,25%.

Η τέταρτη και τελευταία πηγή ρευστότητας είναι μέσω του Ευρωσυστήματος, δηλαδή της ΕΚΤ και της ΤτΕ, με τη χρήση διάφορων ενεχύρων, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν αποκοπεί από τους μηχανισμούς χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για το χρονικό διάστημα που είχαν αρνητική καθαρή θέση, δηλαδή από την ολοκλήρωση του PSI μέχρι και το Νοέμβριο του 2012, οπότε και ανακοινώθηκαν οι συμφωνημένες δεσμεύσεις για την ανακεφαλαιοποίησή τους. Στο μεσοδιάστημα, οι ελληνικές τράπεζες είχαν πρόσβαση μόνο στον Έκτακτο Μηχανισμό Ρευστότητας της Τράπεζας της Ελλάδος, τον ELA (Emergency Liquidity Assistance). Βασική διαφορά μεταξύ των δύο μηχανισμών είναι το κόστος δανεισμού, με τον ELA να είναι σημαντικά ακριβότερος. Το επιτόκιο του ELA είναι συνδεδεμένο με το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης (marginal rate

facility) της ΕΚΤ, το οποίο ανερχόταν στο 0,75%, προσαυξημένο κατά μία ποσοστιαία μονάδα και με επί πλέον 0,25% ως προμήθεια. Επομένως, για το διάστημα που εξετάζεται, το επιτόκιο του έκτακτου μηχανισμού ανέρχεται στο 2,75%. Αν συνυπολογιστεί και το όχι ευκαταφρόνητο κόστος παροχής των εγγυήσεων του δημοσίου για τις εκδόσεις των τραπεζικών ομολόγων που κατατίθενται ως ενέχυρο, το συνολικό κόστος προσέγγιζε το 4%, ανάλογα με την περίπτωση. Επομένως, στο βαθμό που οι τράπεζες διέθεταν στο ενεργητικό τους τίτλους που γίνονται αποδεκτοί από την ΕΚΤ, η πηγή αυτή ήταν προτιμότερη του εφεδρικού μηχανισμού ΕΛΑ, τη στιγμή που το παρεμβατικό επιτόκιο ήταν μόλις 0,75%.

Το κάτωθι γράφημα απεικονίζει το συνολικό μέγεθος και τη σύνθεση της ρευστότητας που αντλήθηκε από το Ευρωσύστημα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Από σχεδόν αμελητέα πηγή ρευστότητας μέχρι τις αρχές του 2008, μεταβλήθηκε σταδιακά σε σημαντική μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, το φθινόπωρο του 2008, σε πολύ σημαντική εν όψει της απειλής χρεοκοπίας και της υπογραφής του πρώτου μνημονίου του 2010 και, τέλος σε απόλυτη εξάρτηση εν όψει της αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους και της de facto χρεοκοπίας του τραπεζικού συστήματος. Η τελευταία δε φάση αναδεικνύει τον ΕΛΑ σε κυρίαρχο τροφοδότη. Η σταδιακή αυτή διόγκωση των ποσών που αντλήθηκαν από το Ευρωσύστημα εν μέρει αντικατοπτρίζει και τον παράλληλο αποκλεισμό από τις υπόλοιπες πηγές που προαναφέρθηκαν. Σε κάθε περίπτωση, το Ευρωσύστημα εξακολουθεί να είναι η κυρίαρχη πηγή ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας. Τέλος η διάκριση ανάμεσα σε ΜΡΟ (Main Refinancing Operation) και LTRO (Longer Term Refinancing Operation) σχετίζεται με τη διάρκεια του δανεισμού. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στον τακτικό δανεισμό μιας εβδομάδος, ενώ η διάρκεια της δεύτερης κατηγορίας κανονικά κυμαίνονταν μεταξύ ενός και τριών μηνών. Με την κλιμάκωση της κρίσης, η χρονική διάρκεια επεκτάθηκε σταδιακά μέχρι και τους 36 μήνες, αρχής γενομένης τον Δεκέμβριο του 2011, οπότε και οι ελληνικές τράπεζες άντλησαν συνολικά € 60 δις. Η επέκταση της διάρκειας βοήθησε τις ελληνικές τράπεζες, και όχι μόνο, να αναπληρώσουν τα χρηματοδοτικά κενά που προέκυπταν από τις ωριμάνσεις των ομολόγων που οι ίδιες είχαν εκδώσει.

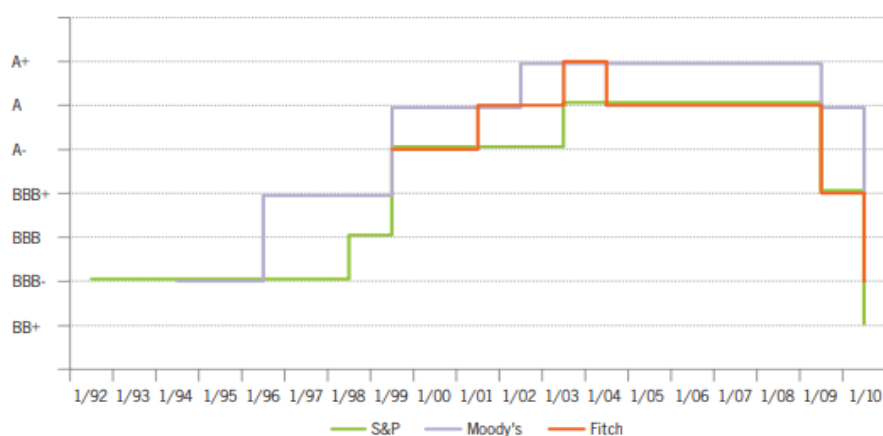
Γράφημα 12: Χρηματοδότηση Ελληνικών Τραπεζών από την ΕΚΤ και την ΤτΕ, Ιανουάριος 2008-Μάρτιος 2013

Πηγή: ΤτΕ, Συνοπτικές Λογιστικές Καταστάσεις

Σύμφωνα με τον Μιχαλόπουλο Γ. (2011) κατά το ξέσπασμα της κρίσης η διατραπεζική αγορά ήταν σχεδόν ανύπαρκτη και οι μόνες ζωντανές βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης ήταν ο δανεισμός τίτλων επί ενεχύρω (repos) και τα εμπορικά γραμμάτια (commercial paper). Σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, οι ιδιωτικές τοποθετήσεις δεν είχαν τη δυναμική να αναπληρώσουν το χρηματοδοτικό κενό, με τις τράπεζες να στρέφονται σε εκδόσεις χρέους με τη μορφή δανείων. Εν μέσω αυτών των εξελίξεων, οι ελληνικές τράπεζες συνέχιζαν να λαμβάνουν τη στήριξη των οίκων πιστοληπτικής αξιολόγησης που ανανέωναν τις θετικές εκθέσεις τους και μάλιστα αναβάθμιζαν τις προοπτικές τους το πρώτο τρίμηνο του 2008 όπως φαίνεται και στο κάτωθι γράφημα (Γράφημα 13).

Γράφημα 13: Εξέλιξη της Πιστοληπτικής διαβάθμισης του Ελληνικού Δημοσίου.

Πηγή: Bloomberg, Alpha Bank

Αυτή η σταθερότητα διατήρησε ζωντανό το ενδιαφέρον των επενδυτών για τα ελληνικά τραπεζικά ομόλογα, αλλά οι ελληνικές τράπεζες απέφυγαν την έκδοση μεσοπρόθεσμων ομολογιών λόγω του ιστορικά υψηλού τιμήματος και στηρίχθηκαν στα αποθέματα ρευστότητάς τους από το προηγούμενο διάστημα, προσφεύγοντας όλο και περισσότερο σε βραχυπρόθεσμες λύσεις, όπως τα εμπορικά γραμμάτια και τα repos. Σε κάθε περίπτωση, οι ελληνικές τράπεζες διατηρούσαν την αισιοδοξία ότι οι αγορές θα ανακτούσαν την ηρεμία τους και θα επέτρεπαν καλύτερους όρους δανεισμού, ειδικά για τράπεζες που δεν είχαν πληγεί από απομειώσεις και ζημιές εξαιτίας τοξικών προϊόντων.

Στο πλαίσιο μιας πιο αποτελεσματικής προσπάθειας αντιμετώπισης των προκλήσεων, οι ελληνικές τράπεζες προέβησαν σταδιακά στην προώθηση νέων καταθετικών προϊόντων που επιβράβευαν την εμπιστοσύνη και σταθερότητα της καταθετικής τους βάσης, στην εξατομικευμένη διαχείριση των «ευαίσθητων», ευμετάβλητων και ευμεγεθών καταθέσεων χονδρικής φύσης, στην υιοθέτηση πληρέστερων εσωτερικών δεικτών υπολογισμού ρευστότητας και πρόβλεψης χρηματοδοτικών ανοιγμάτων, και

τέλος στην αναδόμηση των στοιχείων ενεργητικού (εκχώρηση συμβάσεων δανείων, τιτλοποίηση) για την αυτοχρηματοδότησή τους μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών. Με την έλευση του νόμου για τις καλυμμένες ομολογίες, οι ελληνικές τράπεζες έσπευσαν να δημιουργήσουν σχετικά προγράμματα έκδοσης τέτοιων ομολόγων, καθώς οι επενδυτές τα προτιμούσαν για την όσο το δυνατό μεγαλύτερη εξασφάλιση των χρημάτων τους. Με τον τρόπο αυτό προοιωνίζονταν σημαντικά οφέλη για τις τράπεζες-εκδότες όπως σημαντική μείωση κόστους συγκριτικά με ισοδύναμες μορφές δανεισμού, αισθητά μεγαλύτερα δυνητικά ποσά έκδοσης (άνω του ευρώ 1 δισ. σε κάθε έκδοση) σε σχέση με άλλες μορφές έκδοσης χρέους και σε πιο μακροπρόθεσμα χρονικά διαστήματα (πέραν των 5 ετών συνήθως), εναλλακτική μορφή δανεισμού με καλύτερη πιστοληπτική διαβάθμιση για την προσέλκυση διαφοροποιημένης επενδυτικής βάσης και με μικρότερη διακύμανση στις τιμές και τέλος δυνατότητα αναγνώρισης των καλυμμένων ομολογιών ως ενέχυρο στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για τη συμμετοχή σε μεσοπρόθεσμες πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης του τραπεζικού συστήματος.

Με αυτόν τον τρόπο οι ελληνικές τράπεζες ενισχύθηκαν με ένα ευρύ φάσμα χρηματοδοτικών εργαλείων σε μια φάση κορύφωσης των δυνατοτήτων τους στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Ωστόσο, οι δυσμενείς συνθήκες στις αγορές που περιόρισαν τη συναλλακτική δραστηριότητα και εν τέλει κατέστησαν ρηχή τη δευτερογενή αγορά ομολόγων, σε συνδυασμό με την αύξηση της πιθανότητας ζημίας λόγω πιστωτικών γεγονότων, δεν μετουσίωσαν την προσπάθεια προώθησης ομολόγων σε τελικούς επενδυτές. Μόνο τα ομόλογα που παρείχαν στους επενδυτές το δικαίωμα ρευστοποίησής τους (*put option*) σε τακτά χρονικά διαστήματα τριμήνου ή εξαμήνου επιβίωσαν το συγκεκριμένο διάστημα.

Στη μελέτη του ο Μιχαλόπουλος Γ. αναφέρει επίσης, ότι κατά την περίοδο 2008-2010 δεδομένων των εξελίξεων στην παγκόσμια αλλά και στην ελληνική οικονομία οι συνήθως αδρανείς καταθέτες-επενδυτές χάνουν κάθε εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες με τη σειρά τους υπεραμύνονται των καταθέσεων με σημαντική αύξηση των περιθωρίων τους εν μέσω επαναλαμβανόμενων μειώσεων του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ (από 4,25% τον Οκτώβριο 2008 σε 1% τον Μάιο 2009), που στοχεύει στην ελάφρυνση των δανειζόμενων από το βασικό κόστος χρηματοδότησης. Σε όλη την Ευρώπη αναζητούνται τρόποι για τη διασφάλιση των πελατειακών καταθέσεων λιανικής φύσης. Αρχικά το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με κρατικές εγγυήσεις ορισμένου ποσού ανά πελάτη-καταθέτη, προκειμένου να αποφευχθεί μαζική φυγή καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα. Τελικά το αντίδοτο είναι η θέσπιση προγραμμάτων στήριξης των οικονομιών και ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών από τις κυβερνήσεις όλων σχεδόν των ανεπτυγμένων χωρών, που λαμβάνουν τη μορφή κρατικών εγγυήσεων προς τις τράπεζες, τόσο σε επίπεδο κεφαλαίων όσο και χρηματοδότησης.

Οι τράπεζες σπεύδουν να ενσωματώσουν τις εγγυήσεις στις νέες εκδόσεις, προκειμένου να άρουν τις αμφιβολίες των επενδυτών και να μειώσουν το κόστος δανεισμού, χωρίς όμως να είναι σε θέση να αναχαιτίσουν την άναρχη ανατιμολόγηση του

πιστωτικού κινδύνου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι αγορές δομημένων ομολόγων (τιτλοποιήσεις και καλυμμένες ομολογίες), οι αγορές ομολόγων χωρίς εγγύηση και οι αγορές ομολόγων υψηλού κινδύνου (δευτερογενή κεφάλαια μειωμένης εξασφάλισης) παραμένουν ερμητικά κλειστές έως το τέλος του πρώτου τριμήνου του 2009. Κατόπιν, με την επιτυχή έκβαση του κύκλου ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων από τις τράπεζες σε παγκόσμιο επίπεδο, οι προσδοκίες για άρση της αβεβαιότητας και εξομάλυνση των συνθηκών αναπτερώνονται. Οι ελληνικές τράπεζες εντείνουν ξανά τις προσπάθειές τους για την προσέλκυση καταθέσεων ως τη μοναδική αξιόπιστη πηγή χρηματοδότησης των εργασιών τους.

Συγχρόνως, επιταχύνουν τις τιτλοποιήσεις στοιχείων του ενεργητικού τους προκειμένου να τις προσκομίσουν ως ενέχυρα στην ΕΚΤ και παγώνουν οποιαδήποτε αναπτυξιακά και επενδυτικά πλάνα. Στον τομέα της χονδρικής χρηματοδότησης, σε μια επανάληψη του παρελθόντος, οι αγορές γίνονται αφιλόξενες για τις ελληνικές τράπεζες παρά τις εγγυήσεις του κράτους, εξαιτίας της χαμηλής πιστωτικής διαβάθμισης. Το σκηνικό των προηγούμενων ετών ανατρέπεται πλήρως, καθώς το κίνητρο υψηλότερων αποδόσεων που οδηγούσε επενδυτές στην Ελλάδα υπονομεύεται από τη δυσανάλογη αύξηση του πιστωτικού κινδύνου. Εν συνεχεία, το ογκώδες πρόγραμμα δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου δεν επιτρέπει στις τράπεζες να αναζητήσουν χονδρική χρηματοδότηση από το εξωτερικό το πρώτο εξάμηνο του 2009.

Κατά συνέπεια, μοναδική πηγή χρηματοδότησης είναι η ΕΚΤ, που ούτως ή άλλως προσφέρει άφθονη και φθηνή, πλην όμως βραχυπρόθεσμη, ρευστότητα. Η ΕΚΤ είναι ο μοναδικός πάροχος ρευστότητας με ενιαίο επιτόκιο για όλα ανεξαιρέτως τα πιστωτικά ιδρύματα του ευρωσυστήματος ανεξαρτήτως πιστοληπτικής διαβάθμισης. Είναι συνεπώς αντιληπτό, ότι οι ελληνικές τράπεζες, που φέρουν εκ των πραγμάτων τη χαμηλότερη διαβάθμιση στην ευρωζώνη, ωφελούνται τα μέγιστα από αυτή την ισορροπία που ενίοτε ενεργεί και ως αντικίνητρο αναζήτησης εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης.

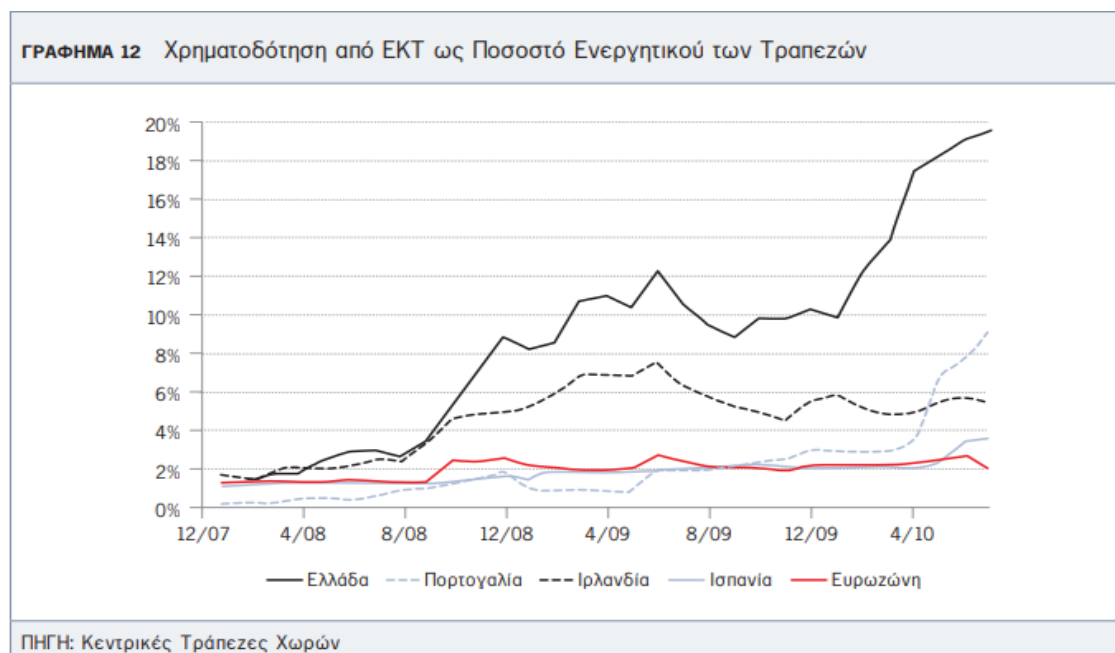
Τέλος, εξηγεί ότι πλέον η χρηματοδότηση είναι δέσμια των προβλημάτων ρευστότητας. Η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από την ΕΚΤ στις αρχές του 2010 υπερβαίνει τα ανεκτά όρια εν συγκρίσει με το μέγεθός τους (μέσος όρος 8,4% του ενεργητικού τους - μέσος όρος για τις ευρωπαϊκές τράπεζες 3,5%), στηλιτεύεται από αναλυτές, εποπτικές αρχές και οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης. Ταυτόχρονα, η ελληνική οικονομία εισέρχεται σε περιπέτειες με την αποκάλυψη ενός τεράστιου δημοσιονομικού προβλήματος που συμπαρασύρει τα πάντα στην απαξίωση. Η οριστική διακοπή παροχής ρευστότητας στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ως απότοκο των κλυδωνισμών στην εμπιστοσύνη των επενδυτών, οδηγεί σε έντονο ανταγωνισμό για την προσέλκυση πελατειακών καταθέσεων. Τα περιθώριά τους εκτοξεύονται σε δυσθεώρητα ύψη, καταδεικνύοντας ότι το ασφάλιστρο που πρέπει να καταβάλλεται για την παραμονή των καταθέσεων στο σύστημα έχει οριστικά ανατιμολογηθεί υψηλότερα. Η πλειονότητα των προϊόντων του παθητικού των ελληνικών τραπεζών (υπόλοιπα λογαριασμών όψεως και ταμειυτηρίου, προθεσμιακές, *repos* και διατραπεζικός

δανεισμός) επηρεάζεται δυσμενώς, αποδεικνύοντας ότι οι δεξαμενές δανεισμού είναι συγκοινωνούντα δοχεία.

Εύλογα, η διεθνής κοινότητα ανησυχεί για τη βιωσιμότητα του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα, όταν χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλό κόστος χρηματοδοτικής πρώτης ύλης, όπως είναι οι καταθέσεις, και εγγενή αδυναμία απομόχλευσης. Αυτό το δεδομένο, σε συνδυασμό με έναν καταϊγισμό υποβαθμίσεων από τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης, τρέπει τους επενδυτές σε άτακτη φυγή από τη χώρα. Τα ανωτέρω είχαν ως αποτέλεσμα όλα τα σχέδια των ελληνικών τραπεζών να ανατραπούν και οι εξελίξεις να τις οδηγήσουν σε πλήρη εξάρτηση από την ΕΚΤ για το σύνολο της χρηματοδότησης με όχημα τις εγγυήσεις του Ελληνικού Δημοσίου για το οποίο υπάρχει ευνοϊκή μεταχείριση από την ΕΚΤ. Η ρευστοποίηση στοιχείων ενεργητικού είναι εφικτή μόνο σε χαρτοφυλάκια δανείων με μεγάλη διαφοροποίηση και εφόσον δεν έχουν συσχέτιση με Ελλάδα. Παραδοσιακά αυτά καταλαμβάνουν ελάχιστο χώρο στον ισολογισμό των ελληνικών τραπεζών (κάτω του 5%). Και ενώ οι στρατηγικές επιλογές ήταν περιορισμένες, η κατάσταση ξέφυγε από κάθε έλεγχο όταν τέθηκε θέμα χρεοκοπίας ή αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους της χώρας, με αποτέλεσμα την οριστική φυγή διαφόρων ειδών καταθέσεων προς το εξωτερικό και την κάμψη των καταθέσεων στις θυγατρικές τράπεζες των ελληνικών ομίλων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Τα ανωτέρω δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο τη χρηματοδότηση των τραπεζών, σε βαθμό που υπήρχε αμφιβολία για τη δυνατότητα αποπληρωμής των χρεών τους. Από το σημείο αυτό και έπειτα η πορεία των ελληνικών τραπεζών είναι πλήρως συνυφασμένη με την εξέλιξη των οικονομικών και δημοσιονομικών θεμάτων που ταλανίζουν την Ελλάδα. Μοναδικό καταφύγιο των ελληνικών τραπεζών είναι πλέον η ΕΚΤ, που επιβαρύνεται όλο και περισσότερο με τη χρηματοδότηση τραπεζών προερχόμενων από τις αδύναμες οικονομίες της Ευρώπης.

Η υιοθέτηση μιας σειράς από μέτρα για τη σωτηρία των οικονομιών της Ευρώπης στα μέσα του 2010 επιβραδύνει το κύμα φυγής κεφαλαίων και ηρεμεί πρόσκαιρα τις αγορές. Ειδικά για την Ελλάδα, τα μέτρα θέτουν μεν τη χώρα σε έμμεση προστασία από τους πιστωτές, αλλά γεννούν ισχυρές αμφιβολίες για το αν η περίοδος χάριτος και τα υφεσιακά δημοσιονομικά μέτρα μπορούν να ανατάξουν την ελληνική οικονομία και να προλειάνουν την επαναφορά της στις αγορές σύντομα. Η κλιμάκωση των ανωτέρω μέτρων μέσω της αποδοχής των ελληνικών κρατικών ομολόγων από την ΕΚΤ ανεξαρτήτως πιστοληπτικής διαβάθμισης, εξασφαλίζει την επάρκεια των ενεχύρων του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Το σύνολο του δανεισμού των ελληνικών τραπεζών από την ΕΚΤ αγγίζει τα ευρώ 95 δισ. στις αρχές του 2011 έναντι ευρώ 50 δισ. στο τέλος του 2009. Η εξάρτηση από την ΕΚΤ καλύπτει πλέον το 18% των στοιχείων του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών έναντι 3% για το σύνολο των τραπεζών στην Ευρώπη (Γράφημα 14). Βέβαια δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η εικόνα της Ελλάδας είναι σαφώς καλύτερη αν η χρηματοδότηση εκφραστεί ως ποσοστό του ΑΕΠ (Ελλάδα 41%, Ιρλανδία 84%).

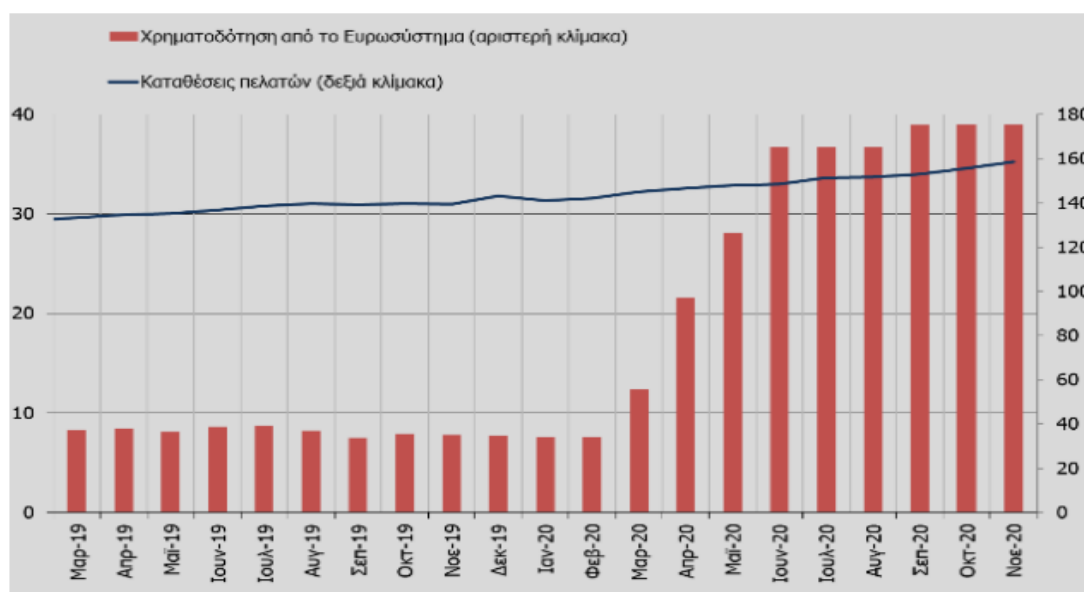
Γράφημα 14: Χρηματοδότηση από ΕΚΤ ως ποσοστό του ενεργητικού των τραπεζών

Πηγή: Κεντρικές Τράπεζες Χωρών

Οι συνθήκες ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος επιδεινώθηκαν σημαντικά το α' τρίμηνο του 2020 λόγω της πανδημίας COVID-19 με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση στις διατραπεζικές συναλλαγές και στις συναλλαγές *peros*. Όμως οι συντονισμένες θεσμικές πρωτοβουλίες σε εγχώριο και ευρωπαϊκό επίπεδο οδήγησαν στη σταθεροποίησή τους από το β' τρίμηνο του 2020. Η Τράπεζα της Ελλάδος στην Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας τον Ιανουάριο του 2021 επισημαίνει ότι η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική της κυβέρνησης και η διευκολυντική νομισματική πολιτική της ΕΚΤ συνετέλεσαν στη μείωση των πιέσεων στη ρευστότητα ενώ αποφεύχθηκαν γενικευμένες εταιρικές πτωχεύσεις. Συγκεκριμένα, η δυσλειτουργία των αγορών αντιμετωπίστηκε σε σημαντικό βαθμό από τα έκτακτα μέτρα που έλαβε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), σταδιακά από τον Μάρτιο του 2020, καθώς μειώθηκε το κόστος δανεισμού ενώ διασφαλίστηκαν ομαλές συνθήκες ρευστότητας στην αγορά κατά την περίοδο της πανδημίας. Στις 7 Απριλίου 2020 η ΕΚΤ υιοθέτησε την αύξηση των αποδεκτών εξασφαλίσεων που χρησιμοποιούνται ως ενέχυρο για τη χρηματοδότηση των πιστωτικών ιδρυμάτων στη ζώνη του ευρώ. Συγκεκριμένα, η ΕΚΤ προχώρησε, μεταξύ άλλων, στη χορήγηση "παρέκκλισης" (*waiver*) για την αποδοχή των ελληνικών κρατικών ομολόγων ως εξασφαλίσεων στις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, αρχικά έως το τέλος του 2020. Το κάτωθι γράφημα αποτυπώνει την εξέλιξη του ύψους των καταθέσεων και της χρηματοδότησης του πιστωτικού συστήματος από το Ευρωσύστημα, μέσω πράξεων νομισματικής πολιτικής.

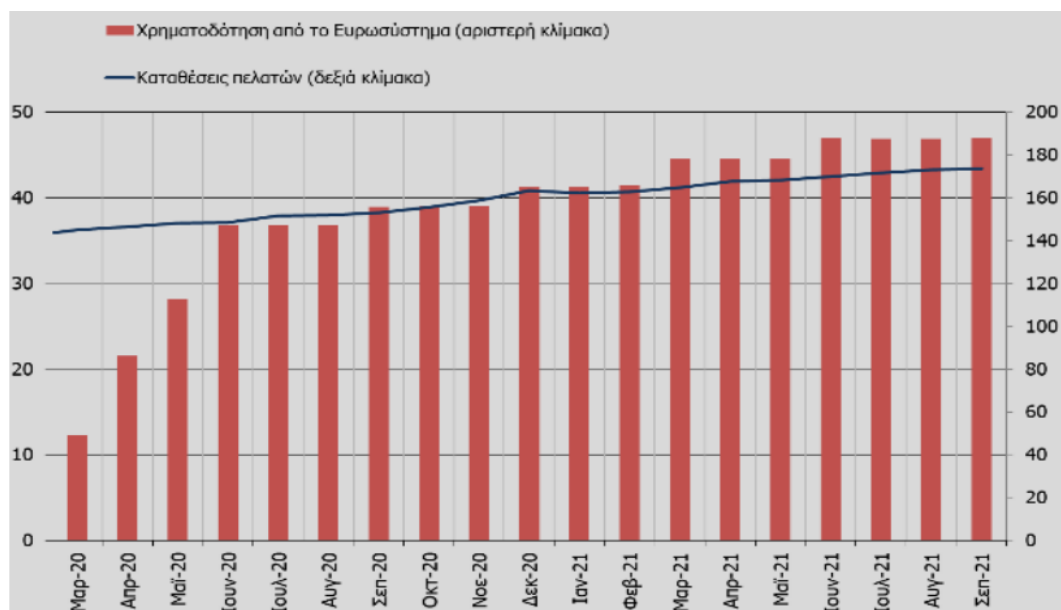
Γράφημα 15: Καταθέσεις μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών έναντι χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Αντίθετα, οι συνθήκες ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος παρουσίασαν βελτίωση το πρώτο εννεάμηνο του 2021, λόγω της αύξησης των καταθέσεων πελατών, της συνεχιζόμενης απομόχλευσης στο πλαίσιο της εξυγίανσης του δανειακού τους χαρτοφυλακίου μέσω πωλήσεων και τιτλοποιήσεων μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά και της διευκολυντικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, που συνέβαλε σε πιο ευνοϊκές συνθήκες χρηματοδότησης. Επιπροσθέτως, τα κίνητρα για τη χρηματοδότηση της οικονομίας και η χαλάρωση των περιοριστικών μέτρων για τον έλεγχο της πανδημίας οδήγησαν στην ταχεία ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας από το β' τρίμηνο του 2021. Συγκεκριμένα, η αύξηση των καταθέσεων υποβοηθήθηκε από τα μέτρα αναστολής πληρωμών δανειακών και φορολογικών υποχρεώσεων, αλλά και από την αποφυγή ή/και αναβολή πραγματοποίησης κεφαλαιακών και καταναλωτικών δαπανών για λόγους πρόνοιας. Η βελτίωση της ρευστότητας το εννεάμηνο του 2021 αντανακλάται στη σημαντική αύξηση της αποταμίευσης του ιδιωτικού τομέα σε περίπου 16% του ΑΕΠ, από 6% το 2019. Η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα αυξήθηκε από το α' τρίμηνο του 2021 για να διαμορφωθεί σε 46,9 δισεκ. ευρώ το Σεπτέμβριο του 2021 (Ιούνιος 2021: 47,0 δισεκ. ευρώ, Μάρτιος 2021: 44,6 δισεκ. ευρώ, Δεκέμβριος 2020: 41,2 δισεκ. ευρώ, Σεπτέμβριος 2020: 39,0 δισεκ. ευρώ). Το κάτωθι γράφημα (γράφημα 16) αποτυπώνει την εξέλιξη του ύψους των καταθέσεων και της χρηματοδότησης του πιστωτικού συστήματος από το Ευρωσύστημα.

Γράφημα 16: Καταθέσεις μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών έναντι χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα

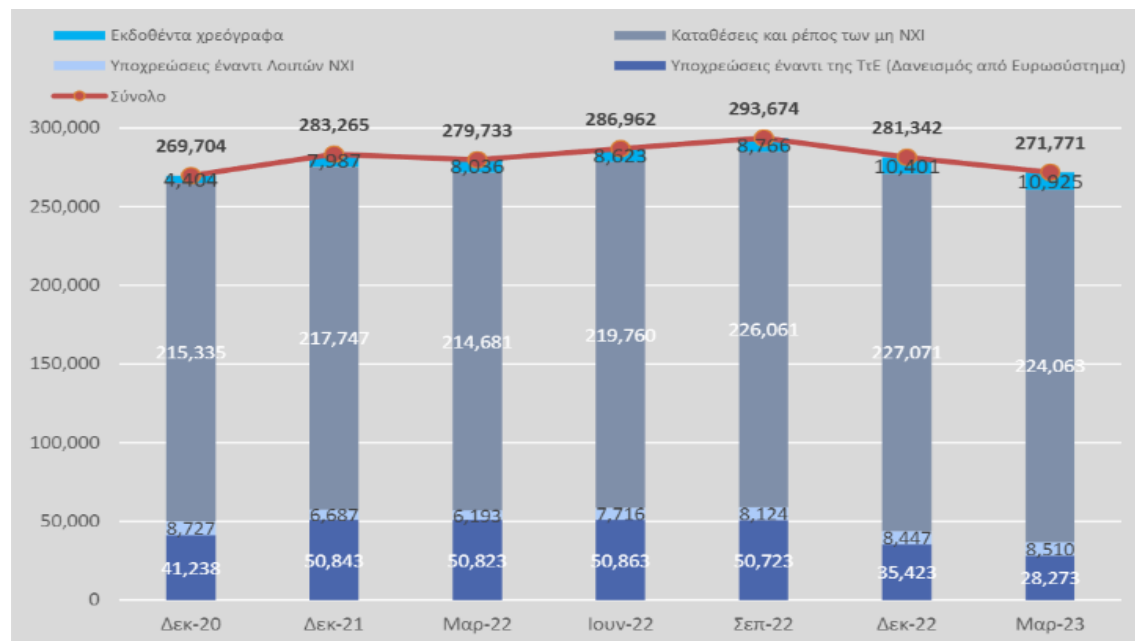
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Σύμφωνα με Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2023), οι συνθήκες ρευστότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος την περίοδο Ιανουάριος- Σεπτέμβριος 2022 παρουσίασαν μικτή εικόνα. Μέσα σε ένα περιβάλλον ανόδου των ελληνικών ομολογιακών αποδόσεων, αλλά και προσδοκιών για περαιτέρω αύξηση των επιτοκίων από την ΕΚΤ, η πρόσβαση των ελληνικών τραπεζών στις αγορές κεφαλαίων κατέστη δυσχερέστερη. Την εν λόγω περίοδο, οι καταθέσεις συνέχισαν την ανοδική τους πορεία, σε χαμηλότερο βαθμό συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, αντικατοπτρίζοντας την ισχυρή οικονομική ανάπτυξη, την πιστωτική επέκταση αλλά και την αρνητική επίδραση του εισαγόμενου πληθωρισμού. Η χρηματοδότηση των τραπεζών εξακολουθεί να βασίζεται στις καταθέσεις και στον δανεισμό από το Ευρωσύστημα, ενώ σημαντική συνεισφορά είχαν και οι εκδόσεις χρεογράφων.

Από τον Ιούνιο του 2022 και έπειτα η διάρθρωση των πηγών χρηματοδότησης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων επηρεάστηκε από την ομαλοποίηση της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ, με την αύξηση των τριών βασικών επιτοκίων (επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης, επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης, επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων) για την αντιμετώπιση των πληθωριστικών πιέσεων. Πιο συγκεκριμένα, το 2022 αλλά και το α' τρίμηνο του 2023, η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα παρουσίασε σημαντική πτώση μετά τη μεταστροφή της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ. Σημαντική εξέλιξη που επηρέασε σημαντικά τη ρευστότητα των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων ως προς την αγοραία αξία των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που έχουν στα χαρτοφυλάκιά τους, ήταν η απόφαση της ΕΚΤ να διατηρηθεί η ευελιξία στις επανεπενδύσεις ποσών από την εξόφληση τίτλων του χαρτοφυλακίου του προγράμματος

αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω πανδημίας (PEPP) που λήγουν με σκοπό να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι για το μηχανισμό μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής.

Γράφημα 17: Πηγές χρηματοδότησης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Βιβλιογραφία

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Eurobank research, «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Δεκέμβριος 2009, Τόμος IV, Τεύχος 8
- Eurobank Research, 2012, «Ελληνικό τραπεζικό σύστημα, μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας και χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας», Τόμος VII, Τεύχος 1
- Αθανάσογλου Π., Μπρισίμης Ν., (2004), «Η Επίδραση των Συγχωνεύσεων και Εξαγορών στην Αποτελεσματικότητα των Τραπεζών στην Ελλάδα», Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Αθήνα
- Αλεξάκης, Π. και Πετράκης, Π. «Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.», Εκδόσεις: Παπαζήση. Αθήνα (1990)
- Αλεξανδράκης Α. – Παζάρσης Μ., 2018, Οικονομική των επιχειρήσεων, Εκδόσεις Λογισμός
- Αυγουλέας Αιμίλιος, Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και η οικονομική ανάπτυξη. Σύντομη ανατομία μιας (εν μέρει) αποτρέψιμης καταστροφής, 2015, Παρατηρητήριο για την κρίση
- Γεωργόπουλος Α., 2015, Αναδιοργάνωση και Μάνατζμεντ Αλλαγών στις επιχειρήσεις, Εκδόσεις Κάλλιπος
- Γιάνης Βαρουφάκης, Τάσος Πατώκος, Λευτέρης Τσερκέζης, Χρήστος Κουσοπέτρος, «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011. INE & Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών εξελίξεων», 2011
- Γιαννίτσης, Τ., «Οι ξένες τράπεζες στην Ελλάδα, η μεταπολεμική εμπειρία», Αθήνα 1982, Εκδόσεις Gutenberg
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2011, «Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα»
- Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα το 2009», 2010
- Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011-2012», 2013
- Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», 2011
- Ζώης Α., Σαρακινός Ι., Μισερλής Π., (2013), «Το Νέο Τραπεζικό Τοπίο – Ρευστότητα, Χρηματοδότηση, Προοπτικές», Ελληνικός Σύλλογος Αποφοίτων London School of Economics & Political Science
- Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών, 2022, «ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ & ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟ 2012 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ»
- Καραμούζης Νικόλαος, «Τα Αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και Ο Ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», , Eurobank research Τόμος IV, Τεύχος 8, Δεκέμβριος 2009
- Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής, 2013, «Κρίση και Προοπτικές Ανάκαμψης: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών και Χρηματοδότηση της Οικονομίας»
- Κιόχος, Π., Παπανικολάου, Γ., Κιόχος, Α., «Μακροοικονομική Ανάλυση», 2011

- Κολλίντζας Τρύφων, Ψαλιδόπουλος Μιχάλης, «Οι Κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους», Δεκέμβριος 2009, Eurobank research Τόμος IV, Τεύχος 8
- Κουφάρης Γ., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές», 2010
- Κυριαζής, Δ., 2007, Συγχωνεύσεις και Εξαγορές, Εκδόσεις Σμπίλια
- Λιαρκόβας Π., Γουλάς Χ., Αποστολόπουλος Ν., «Οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας Covid- 19 στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα», Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ
- Λιαρκόβας Παναγιώτης, «Οι επιπτώσεις της πανδημίας της covid-19 στις Ελληνικές Τράπεζες», 2022
- Μαρούλης Δ., Ίκκος Α., Κικίλιας Η., «Η ελληνική οικονομία: Οι επιπτώσεις του Covid-19 και οι προοπτικές ανάπτυξης», 2021
- Ματσαγγάνης Μάνος, «Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς», (2011)
- Μελάς Κώστας, «Ιστορία ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος», 2021
- Μιχαλόπουλος Γεώργιος, 2011, «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Ελληνική Ένωση Τραπεζών
- Μπαλούρδος Διονύσης, «Επιπτώσεις της κρίσης στη φτώχεια και στον οικονομικό αποκλεισμό: αρχικές μετρήσεις και προσαρμοστικές πολιτικές», 2011
- Οικονομικό δελτίο της Alpha Bank, Τεύχος 108, Φεβρουάριος 2009
- ΟΤΟΕ, «Το τραπεζικό σύστημα στη Ελλάδα και οι Προτάσεις της ΟΤΟΕ», 2015
- Παγώνη Σ., (2013), «Εξυγίανση Πιστωτικών Ιδρυμάτων: Πρόσφατες Εξελίξεις στην Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Πιστωτικού Συστήματος», Ελληνική Εταιρεία Διοίκησης Επιχειρήσεων, Αθήνα, Ιούνιος
- Πανηγυράκης Γεώργιος, Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων, 2001
- Παπαδάκης Β., 2007, Στρατηγική των επιχειρήσεων. Ελληνική και διεθνής εμπειρία, εκδ. Ε. Μπένου, Αθήνα
- Παπαδάκης Β., 2016, Στρατηγική των επιχειρήσεων: Ελληνική και διεθνής εμπειρία, Εκδόσεις Λογισμός
- Παπαϊωάννου Γ., (1998), «Συγχώνευση Πιστωτικών Ιδρυμάτων και Επιτροπή Ανταγωνισμού», Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Αθήνα
- Σφακιανάκης Μανώλης Κ., «Διοικητική Κρίσεων», 1998
- Τράπεζα της Ελλάδος (2014), «Αποτελέσματα της άσκησης Συνολικής Αξιολόγησης», Δελτίο Τύπου, 26 Οκτωβρίου
- Τράπεζα της Ελλάδος (Μάρτιος 2014), «2013 Stress Test του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα»
- Τράπεζα της Ελλάδος , «Τα πρώτα πενήντα χρόνια της ΤτΕ», 1978
- Τράπεζα της Ελλάδος, «Έκθεση για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα», 2012
- Τράπεζα της Ελλάδος, «Το χρονικό της Μεγάλης Κρίσης: Η τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013», 2014
- Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2021, Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας
- Τράπεζα της Ελλάδος, Ιανουάριος 2021, Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας
- Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος 2023, Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

- Τράπεζα της Ελλάδος, Νοέμβριος 2022, Έκθεση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας
- Τσίσιος Γ., «Οικονομική κρίση και επιπτώσεις στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.» 2013
- Χαρδούβελης Γ., «Το χρονικό της διεθνούς και της συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, αντιδράσεις, επιπτώσεις, προοπτική», 2011
- Χαρδούβελης Γκίκας, «Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας», Eurobank research Τόμος IV, Τεύχος 8, Δεκέμβριος 2009)
- Χαρδούβελης Γκίκας, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα στα Χρόνια της Κρίσης», 2016, Συνέδριο Εταιρείας Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου: «Το οικονομικό δίκαιο την εποχή της κρίσης»
- Ψαλιδόπουλος, Μ., «Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928 – 2008, από τράπεζα του κράτους εγγυήτρια της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας», 2014

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Albulescu, «Banks profitability and financial soundness indicators. A macro-level investigation in emerging countries». Procedia – Economics and Finance Vol. 23, 2015
- Altunbas, Y., Manganelli, S. and Marques, D., «Bank risk during the financial crisis : do business models matter ?», ECB Working Paper Series, No. 1394, Frankfurt, 2011
- Ayadi R. & Rujals G., 2004, «Banking Consolidation in the EU: Overview and Prospects», CEPS Reports in Finance and Banking, No 34, May 2004
- Banerjee, I., Jacobson, R., Krivkovich, A., Libotte, G., Rambachan, I. «Shaping and safeguarding the banking workforce after COVID-19», 2020
- Bansal A., Abdulla M., Almalki A., (2020), «The Perception of the Impacts of Mergers and Acquisitions on Shareholders' Value in the Banking Sector», International Journal of Scientific & Technology Research, Vol. 9, Issue 4
- Berger, A. N. & Demirguc-Kunt, A., «Banking Research in the Time of COVID19», Policy Research Working Paper;No. 9782, Washington, DC: World Bank, 2021
- Bhimjee, Sofia B. Ramos και José G. Dias, «Banking industry performance in the wake of the global financial crisis», October 2015
- Claudia Buch και Gerard Dages, «Structural changes in banking after the crisis», Ιανουάριος 2018, Committee on the Global Financial System
- Coombs, W. T., «Crisis management and communication. Institute for Public relations», 2007
- Crisis So Different? An International Historical Comparison, American Economic
- Demirguc-Kunt και Detragiache, «The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Countries», 1998
- Eken, M., Selimler, H., Kale, S. and Ulosoy, V., «The effects of global financial crisis on the behavior of European banks. A risk and profitability analysis approach». ACRN Journal of finance and risk perspectives, Vol. 1, issue 2, 2012).
- Emmanuelle Augeraud-Véron και Whelsy Bounou, «The impact of COVID-19 on bank profitability: Cross-country evidence», 2023

- EU banking structures (2006), European Central Bank, 2006
- European Central Bank (2020), "ECB publishes supervisory banking statistics for the third quarter of 2019", ECB Press Release, January 15
- European Commission, «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses. European Economy» Brussels 2009
- European Commission (2012), "The Economic Adjustment Programme for Greece - First review - summer 2010", European Economy, Occasional Papers 123, December.
- European Commission (2013), "The Second Economic Adjustment Programme for Greece – Second Review", European Economy, Occasional Papers 148, May.
- European Commission (2015), "Assessment by the European Commission, in liaison with the ECB, of the Greek request for stability support", July 10
- Fernandes, N., «Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy», 2020
- Friedman M. and Schwartz, A.K. (1963), A monetary history of the United States, 1867- 1960, Princeton University Press, Princeton
- Georgios P. Couretas, Prodromos Vlamis, «The greek crisis; causes and implications», 2010.
- Haan, L. and Kakes, J., «European banks after the global financial crisis : Peak accumulated losses, twin crises and business models.», De Nederlandsche Bank NV, working paper No. 600, 2018
- Hodson, D., «European perspectives on the global financial crisis», Journal of Common market studies, Vol. 47, 2009
- Iain Begg, «Fiscal Federalism, Subsidiarity and the EU Budget Review», 2009
- Iñaki Aldasoro, Ingo Fender, Bryan Hardy and Nikola Tarashev, 2020, "Effects of Covid-19 on the banking sector: the market's assessment, Bank for International Settlements"
- Jenkinson T. & Mayer C., 1994, Hostile takeovers, McGRAW-HILL EDUCATION
- Jones K. & Critchfield T., «Consolidation in the US banking industry: in the long, strange trip about to end 2005», FDIC Banking Review
- Jones K. & Critchfield T., Consolidation in the US banking industry: in the long, strange trip about to end 2005, FDIC Banking Review
- Kamarudin, F. , Sufian, F. and Nassir, A. , «Global financial crisis, ownership and bank profit efficiency in the Bangladesh's state owned and private commercial banks», 2016
- Koliopoulos Athanasios, «Bank recapitalizations in Greece: From state-led bailouts to the ownership transfer of banks to foreign hands», 2020, ΕΛΙΑΜΕΠ
- Louis Pauly, "Global Ordering: Institutions and Autonomy in a Changing World", 2009
- Mitsopoulos, T. και T. Pelagidis (2011), «Understanding the Crisis in Greece. From Boom to Bust, London and New York: Palgrave MacMillan», 2nd revised edition, 2012.
- Mohsin Shabir, Ping Jiang, Wenhao Wang και Özcan İşık, «COVID-19 pandemic impact on banking sector: A cross-country analysis», 2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9896081/>
- Molyneux P. & Vallelado E., 2008, «Frontiers of banks in global economy, Palgrave Macmillan»

- Mylonakis, J. (2018), «Digital Transformation of the Greek Retail Banking: An Evaluation of Systemic Banks' Websites»
- OECD, 2021, «The COVID-19 crisis and banking system resilience: Simulation of losses on non-performing loans and policy implications»
- Pasiouras F., Constantin Zopounidis, Sailesh Tanna (2005), Application of Quantitative Techniques for the Prediction of Bank Acquisition Targets, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Rebecca M. Nelson, Paul Belkin, Derek E, Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications, 2011
- Reinhart Carmen M., Rogoff Kenneth S., «Is the 2007 U.S. Sub-Prime Financial Review»,
Volume 98, Number 2, 2008
- Sándor Gardó, Reiner Martin, «THE IMPACT OF THE GLOBAL ECONOMIC AND FINANCIAL CRISIS ON CENTRAL, EASTERN AND SOUTH-EASTERN EUROPE A STOCK-TAKING EXERCISE», 2010
- Shambaugh, Jay C., «The Euro's Three Crises» Brookings Papers on Economic Activity, 2012
- Will Kenton, 2021, Conglomerate Mergers: Definition, Purposes, and Example, Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/c/conlgomerate-merger.asp>
- Will Kenton, 2022, Friendly Takeover: What it Means, How it Works, Investopedia, <https://www.investopedia.com/terms/f/friendly-takeover.asp>
- Μιχαηλίδης Παναγιώτης, Παπαγεωργίου Θεοφάνης και Βουλδής Άγγελος, «Business cycles and economic crisis in Greece (1960–2011): A long run equilibrium analysis in the Eurozone, " Economic Modelling, Elsevier, vol. 31», 2013

ΆΡΘΡΑ

- «Οι αιτίες που προκάλεσαν το πρόβλημα παγκοσμίως», Η καθημερινή, 2008, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/320658/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-aities-poy-prokalesan-to-provlhma-pagkosmiws>
- «Οι αιτίες της μεγάλης κρίσης και οι προκλήσεις του γεωπολιτικού και ενεργειακού ζητήματος, Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 2022, <https://www.tovima.gr/print/finance/oi-aities-lftis-megalis-krisis-kai-lfoi-prokliseis-lftou-geopolitikou-lfkai-energeiakou-zitimatos/>
- Αναστασία Δράκου, Γεώργιος Ρούτσος, Άρθρο: “Οικονομική κρίση του 2008, αίτια και μέτρα αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο”, Δεκέμβριος 2020 [Οικονομική κρίση του 2008, αίτια και μέτρα αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο](http://www.οικονομική-κρίση-του-2008-αίτια-και-μέτρα-αντιμετώπισης-σε-Ευρωπαϊκό-επίπεδο)
- Gordon Scott, «How the 2008 Financial Crisis Affected the Banking Sector»,2023, ιστοσελίδα Investopedia, <https://www.investopedia.com/ask/answers/033015/how-did-financial-crisis-affect-banking-sector.asp>)
- Χρήστος Γκόρτσος, 2014, συνέντευξη διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://crisisobs.gr/2014/04/sinentefxi-tou-kathigitichristou-gkortsou-genikou-grammatea-tis-ellinikis-enosis-trapezon-sto-paratiritirio-gia-tin-krisi/>

- Γιάννης Παπαδογιάννης «Οι 13 τράπεζες που «έσβησε» από τον χάρτη η κρίση του 2010 – 2015», Άρθρο στην ιστοσελίδα *Business Daily*, 2020, <https://www.businessdaily.gr/epiheiriseis/29873-oi-13-trapezes-poy-esbise-apo-ton-harti-i-krisi-toy-2010-2015>
- Κ.Κοσμίδου, Φ. Κ., 2020. Το Βήμα. <https://www.tovima.gr/2020/11/30/finance/analysis-oi-oikonomikes-epiptoseis-tis-pandimias-se-pagkosmio-eyropaiko-kai-ethniko-epipedo/>
- Αλεξιάννα Τσότσου, 2021, Άρθρο «Οι τραπεζικές συγχωνεύσεις στην Ελλάδα υπό το πρίσμα του ελεύθερου ανταγωνισμού», *Lawyer.gr*, <https://lawyermagazine.gr/oi-trapezikes-sugxwneuseis-sthn-ellada-ypo-to-prisma-tou-eleutherou-antagwnismou/>
- «Ποιος είναι ο ρόλος της ΕΚΤ στις συγχωνεύσεις και εξαγορές τραπεζών;», 2019, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Τραπεζική Εποπτεία, https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/bank_mergers_acquisitions.el.html
- <https://lawyermagazine.gr/oi-trapezikes-sugxwneuseis-sthn-ellada-ypo-to-prisma-tou-eleutherou-antagwnismou/>
- www.bankingnews.gr
- Π.Ε. Πετράκης, Π.Χ. Κωστής και Κ.Η. Καυκάς, 2021, Τι σημαίνει ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, Άρθρο στην ιστοσελίδα Οικονομικός Ταχυδρόμος, <https://www.ot.gr/2021/04/21/academia/ti-simainei-anakefalaiopoiisi-ton-trapezon/>
- Η πορεία των τραπεζών από το 2010 έως σήμερα, 2022, Ναυτεμπορική, <https://www.naftemporiki.gr/afieromata/1313796/i-poreia-ton-trapezon-apo-to-2010-eos-simera/>
- Η "Οδύσσεια" των ελληνικών τραπεζών στα χρόνια των μνημονίων, 2018, Νένα Μαλλιάρα, www.capital.gr, <https://www.capital.gr/oikonomia/3311248/i-odusseia-ton-ellinikon-trapezon-sta-xronia-ton-mnimonion/>
- MBA Knowledge Base (2021), *Motives for Mergers and Acquisitions*, <https://www.mbaknol.com/strategic-management/motives-of-merger/>
- *Motives for Mergers*, Corporate Finance Institute, 2021, <https://corporate-financeinstitute.com/resources/valuation/motives-for-mergers/>
- Γιάννης Στουρνάρας: Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είναι σε καλύτερη θέση από ποτέ – Δεν υπάρχει καμία ανησυχία για τις Ελληνικές Τράπεζες <https://divlos924.gr/qiannis-stournaras-to-elliniko-trapeziko-systima-einai-se-kalyteri-thesi-apo-pote-den-uparχει-kamia-anisychia-gia-tis-ellinikes-trapezes/>
- Πού βρίσκεται σήμερα το ελληνικό τραπεζικό σύστημα-Αναλυτικά στοιχεία, 2021, EMEA Business Voice, <https://emea.gr/epiloqi-syntakton/626973/poy-vrisketai-simera-to-elliniko-trapeziko-systima-analytika/>
- Σταϊκούρας: Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, είναι σήμερα σαφώς σε καλύτερη θέση, όμως..., 2023, <https://www.tanea.gr/2023/03/16/economy/economy-greece/staikouras-to-elliniko-trapeziko-systima-einai-simera-safos-se-kalyteri-thesi-omos/>

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 1: Ρυθμός ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της κρίσης. (σελ. 19)
- Πίνακας 2: Ποσοστά ανεργίας κατά τη διάρκεια της κρίσης (σελ. 19)
- Πίνακας 3: Δίκτυο καταστημάτων συστημικών τραπεζών 2013-2019 (σελ. 49)
- Πίνακας 4: Προσωπικό συστημικών τραπεζών 2013-2019 (σελ. 49)
- Πίνακας 5: Συμμετοχή στα ίδια κεφάλαια μετά την πρώτη ανακεφαλαιοποίηση (2013) των 4 συστημικών τραπεζών (σελ. 77)
- Πίνακας 6: Συμμετοχή ΤΧΣ στο μετοχικό κεφάλαιο των Τραπεζών (σελ. 79)
- Πίνακας 7: Σύνολο κεφαλαιακών αναγκών 2015 (σελ. 81)
- Πίνακας 8: Βασικά Δεδομένα 3ης Ανακεφαλαιοποίησης (σελ. 82)
- Πίνακας 9: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών Περίοδος 2011-2015 (σελ. 83)
- Πίνακας 10: Καταθέσεις και Repos στην Ελλάδα (εκτός ΤτΕ), υπόλοιπα τέλους περιόδου (σε δις ευρώ) (σελ. 87)

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

- Γράφημα 1: Διεθνές Εμπόριο (σελ. 20)
- Γράφημα 2: Πραγματικός Ρυθμός Αύξησης του ΑΕΠ των χωρών του ΟΟΣΑ (σελ. 21)
- Γράφημα 3: Διαχρονική εξέλιξη της αποδοτικότητας συνολικών κεφαλαίων (σελ. 25)
- Γράφημα 4: Διαγραφές περιουσιακών στοιχείων (σελ. 26)
- Γράφημα 5: Κέρδη Αμερικάνικων και Ευρωπαϊκών τραπεζών (σελ. 27)
- Γράφημα 6: Αποδοτικότητα συνολικών κεφαλαίων (σελ. 27)
- Γράφημα 7: Υπόλοιπα χορηγήσεων και καταθέσεων (σελ. 46)
- Γράφημα 8: Συγχωνεύσεις Ελληνικών Τραπεζών 1996-2016 (σελ. 69)
- Γράφημα 9: Τραπεζικές Καταθέσεις και δάνεια εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών (σελ. 87)
- Γράφημα 10: Δάνεια και καταθέσεις ιδιωτικού τομέα (δις ευρώ) (σελ. 88)
- Γράφημα 11 : Καταθέσεις ως ποσοστό των συνολικών δανείων, 2003-2012 (σελ. 88)
- Γράφημα 12: Χρηματοδότηση Ελληνικών Τραπεζών από την ΕΚΤ και την ΤτΕ, Ιανουάριος 2008-Μάρτιος 2013 (σελ. 90)

- Γράφημα 13: Εξέλιξη της Πιστοληπτικής διαβάθμισης του Ελληνικού Δημοσίου. (σελ. 91)
- Γράφημα 14: Χρηματοδότηση από ΕΚΤ ως ποσοστό του ενεργητικού των τραπεζών (σελ. 95)
- Γράφημα 15: Καταθέσεις μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών έναντι χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα (σελ. 96)
- Γράφημα 16: Καταθέσεις μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών έναντι χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα (σελ. 97)
- Γράφημα 17: Πηγές χρηματοδότησης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων (σελ. 98)